SIDA KOŠUTIĆ

SLUGA VJEČNE MUDROSTI

»UZORI«

Od kolekcije već izašle knjige:

Štefa Jurkić	Bl. Imelda Lambertini
Sida Košutić	Sluga Vječne Mudrosti

U pripremi:

Pero Ivanišić	Bl. Marko Križevčanin
Ljubomir Maraković	Henri Lacordaire
Sida Košutić	Sv. Terezija Avilska
Reginald Bublć	Ernest Psihari
Štefa Jurkić	Sveta Katarina Sijenska
Marko Soljačić	Limska Ruža
Jordan Viculin	Apostolski sijač
Hijacint Bošković	Anđeoski Naučitelj

»U Z O R I«

SIDA KOŠUTIĆ

SLUGA VJEČNE MUDROSTI

ZAGREB 1930.
IZDANJE »DUHOVNOG ŽIVOTA«

N. 3144

Ordinariatus Arch. Dioecesis Zagreb
Nihil obstat

Dr. Hren Carolus

Imprimatur

Dr. Dominicus Premuš, m. pr.
Episcopus Auxil. Vicarius Generalis

Od ove knjige je štampano 50 voluma na japanskom papiru
numeriranih od 1 — 50.

TISAK BRAĆE KRALJ U ZAGREBU

PREDGOVOR

»Početkom XIV-og vijeka življaše u Konstanci neki Švabo, imenom Henrik Suzo.« Tako počinje E l i z a b e t a S t a g e l, *duhovna kćerka našeg mistika, svoju knjigu o životu bl. Henrika Suzona.*[1] *Po toj knjizi znamo, da se je bl. Henrik rodio na dan sv. Benedikta (21 ožujka) od oca Ulriha von Berg i majke Seuse (Suzo). Iz pieteta prema nježnoj i pobožnoj majci harni sin je radije uzeo majčino ime, od koje je baštinio finu ljubav i neobičnu blagost srca. Kao mladić od 13 godina zatraži bijelu dominikansku haljinu u Konstanci, kamo je obavio prvo uspinjanje savršenstva. Premda se uvijek čuvao težih pogrešaka, ipak je iz početka provodio običan, ne mnogo gorljiv, život. Taknut pak ljubavlju Vječne Mudrosti, dade se na duboki duhovni život i započne, uza sve poteškoće i protivnosti svoje braće, novu stazu, punu patnja i pregaranja. Da ne bi nikada zaboravio na svoju jedinu ljubu, dade svom*

---

[1] Od modernijih biografija poznatija su djela: Gospodična R Zeller, Le bienheureux Henri Suso, Paris 1921; P. Wilms, Der selige Heinrich Seuse, Dülmen 1914; Dr. Alois Lang, Jindrich Suso, Praha 1921. Zatim je sam glasoviti Joergensen napisao malenu knjižicu, koja je izašla prevedena u glasniku Sv. Josipa. Iscrpljiv prikaz nalazi se i u glasovitom djelu Preger-a Geschichte der deutschen Mystik im Mittelalter. Leipzig 1881.

bratu vještom miniatoristu nalog, neka mu naslika simbol Vječne Mudrosti, koji će uvijek na prsima čuvati, utisne usto oštrim bodežom njeno slatko ime u svoje srce i zapiše na zidovima svoga svetišta izreke svetih otaca pustinjaka, koje će ga uvijek sjećati njegova cilja. Svoju filosofiju i teologiju studirao je većinom u Kölnu pod upravom glasovitog obnovitelja sredovječne mistike Magistra Echharta, kome je uvijek ostao vjeran i prama kome je uvijek sačuvao duboki osjećaj ljubavi. Mladi naš teolog se osjećao osobito sretnim u svojim naukama, koje je mogao obaviti u glasovitom gradu, gdje je još bila tako živa uspomena na dva velika doktora bl. Alberta Velikog i sv. Tomu Akvinskog. Ovoga zadnjeg on je osobito cijenio i ljubio, nastojeći da što dublje produbi neiscrpljivu njegovu nauku, koju je poslije prelio u svoja mistička djela. Postavši lektorom predavao je samo malo vremena, jer je morao radi nekih razloga napustiti učiteljsku katedru. Tako se mogao nesmetano baviti pisanjem svojih djela[1]. Već

---

[1] *Svakako najbolje izdanje djela bl. Henrika jest ono od glasovitog Denifle-a, Die deutschen Schriften des seligen Heinrich Seuse aus dem Predigerorden, München 1880. To izdanje se ističe time, što je popraćeno bogatim historijskim notama iz skolestičke teologije. Tako se jasno vidi, kako je dominikanska njemačka mistika bila u potpunom skladu s glasovitim teolozima Skolastike, osobito sv. Tomom Akvinskim. Dr. Karl Bihlmeyer je poslije Denfle-a izdao sva djela na njemačkom: Heinrich Seuse, Deutsche Schriften im Auftrag der Württembergischen Kommission für Landesgeschichte, Stuttgart 1907. Vrijedno je, osim toga, spomenuti izdanje preudešeno u moderni izgovor od Lehmann-a, Heinrich Seuse Deutsche Schriften, Jena 1911, isto kao i u kolekciji Deutsche Mystiker, Band I. Seuse, Kössel 1910. Henrikova su djela prevedena na mnogo modernih jezika. Koliko mi je poznato nema takova prijevoda u hrvatskom jeziku osim malenih izvadaka i pojedinih odlomaka. Kako mi pri-*

god. 1334. počinje u Konstanci svoje glavno djelo: »Knjigu Vječne Mudrosti«, a god. 1337. pripravi latinsku redakciju tog svog djela pod naslovom: »Horologium Divinae Sapientiae«. Ogrijan nježnom ljubavlju prama Spasitelju, hodao je ljupki Henrik od mjesta do mjesta i kao sredovječni »Minnesinger« pjevao narodu ljepotu vježne ljubavi. Raspirao je neumorno nebesku vatru u srcima vjernika i pobudivao zanos za kontemplacijom vječnih istina, stvarajući tako onu divnu falangu mistika, što je tako osebujno cvala uzduž obala Rajne. Njegovoj direkciji bilo je povjereno mnogo ženskih dominikanskih sa-

---

općuje o. Antonin Zaninović, čuvar dominikanske biblioteke u Dubrovniku, čuvaju se dva prijevoda Henrikovih djela u manuskriptu u Dubrovniku, jedan kod dominikovaca, a drugi kod franjevaca. To su dva različita prijevoda života i djela bl. Henrika od dvije različite osobe, prevedeni obadva, kako se čine, ne iz njemačkog originala, već iz talijanskog prijevoda. Naslov rukopisu u dominikanskoj knjižnici jest ovaj: Scivot i Pisma Duhovna / Blase noga Enrika Susona / Redovnika Reda S. Dominika / i na sluscbu i sa koris duhovnu od / Duscaa karstijanskijeh v jesih / Slovinski istomacena. — Rukopis je bio nekada vlasništvo neke setre Cecilije, koja ga je i prepisala.

Rukopis u knjižnici franjevaca sa signaturom Ćulićev katalog br. 180 nosi ovaj dugi naslov: Scivot i kreposti duhovne blasenog Enreka Susona redovnika u duhu uzdighnuta od Reda Svetoga Dominika skupliene po Ozu Fra Ignaziu del Nente od Reda Postovanieh Otaca Pripoviedalaca saiedno S' officem od Viecne Mudrosti koje bj od istoga Blaxenika sloxeno i primljeno od Namiesnika Rimskoga Vatikana. Sedmo otiesctegne. V Padui godiscta Tiesuchiu Sedamsat i deset. Kod Josefa Corona s' dopusctegniem od Stariescina. — Niže pri dnu istoga prvoga lista nalazi se: Istomacceno is italiana u iesik slovinsky po Ozu Fra Paulinu Dubrovcianinu Reda Svetoga Franceska, Dubrovacke Darxave. — Ovaj franjevac je umro g. 1753. Bio je učitelj djaka i vrstan hrvatski propovjednik.

mostana, koje je Suzo tako delikatno, tako čisto i tako suptilno vodio kršćanskom savršenstvu.

Radi razmirica između Luja Bavarskoga i Ivana XXII. morao je Henrik sa svojom braćom ostaviti Konstancu i, progonjen od vlade, zakloniti se u jedan ženski samostan, po svoj prilici Katharinenthal. U tim teškim časovima, kada su dominikanci, prognani u sužanstvo, proživljavali najteže časove, da ni hrane nijesu već imali, braća se povjeriše mudrom vodstvu mistika, i izabraše ga svojim starješinom. Nakon nekoliko godina uspije mu, da se sa svojom braćom g. 1346. opet povrati u Konstancu. Tu je Henrik morao okusiti najteže borbe i pretrpjeti najteže kušnje, među kojima i onu zloglasne žene, koja je ozloglasila njegovo poštenje. Poslije dugih kušnja nevinost Suzonova bila je svima jasno dokazana. Sa svim tim starješina je držao shodnim, da ozloglašenog pravednika makne iz Konstance. Uistinu Henrik primi nalog, da pođe u Ulm, kamo je proveo zadnje dane svoga života i osjetio posljednje cjelove Božje ljubavi, pripravljajući se da poleti u zagrljaj obljubljenoj svojoj Mudrosti. Iščekivanje zore vječnog dana napunjalo je slugu, uza sve bolove i križeve, rajskim veseljem i nebeskim mirom, da je svakome upadala njegova neobična mirnoća. »Jedino što me može razveseliti jest pomisao, da je Bog neizmjerno dobar i da je On moj prijatelj.« Tako je govorio ljupki Henrik svojoj braći, koja su u zadnjim njegovim časovima došli da poprate putovanje njegove duše slatkim pjevom: S a l v e R e g i n a. »O majko prečista« — odgovarao je Henrik — »majko nježna, o majko slatka, pruži mi tvoju ruku, ruku punu milosti. U ovaj zadnji čas primi, o premilostiva, milo-

srdno moju dušu; ja je postavljam u prečiste tvoje ruke, o zaručnice moja, o nježna majko moja!«

Iza toga Sluga već nije govorio. Ali zato u onom momentu svi porivi njegova mukotrpnog tijela, svi uzdisaji njegove nježne duše, svi posljednji napori njegova izmorenog života bili su harmonijska harfa, koja je pjevala veselu pjesmu ljubavi i igrala predigru vječne zahvale »Vječne Mudrosti«.

Brat Henrik Amandus Suzo bio je pokopan u dominikanskoj crkvi u Ulmi. Njegovim svetim ostatcima, koji su već iz početka bili čašćeni od vjernog puka, danas nema traga. Ostala je samo jedna lampa, koju je neka pobožna duša postavila na njegov grob, da kao vječna svjetlost zauvijek svijetli puku, i bude svima znak vječne ljubavi i vječne uspomene. Na njoj je bilo napisano:

OBIIT VENERABILIS PATER FRATER
HENRICUS SUSO
ANNO DOMINI MCCCCLXVI. MENSE JANUARII DIE XXV
OBDORMIVIT IN DOMINO
PROPTER QUOD GAUDEAMUS IN EIUS
DILECTO

*

Da li je uopće moguće stvoriti umjetničko djelo obrađujući život jedne historijske ličnosti? — To nam se pitanje nameće, kad uzmemo u ruku ovu knjigu poznate i uvažene naše književnice, naslućujući, da će mnogi sa skepsom pri duši promatrati jedan ovakav pokušaj. Mnogima će se činiti čudno, kako se uopće može govoriti o književnoj vrijednosti pri historijskoj obradbi kojeg života. Jer prvi uvjet umjetnosti jest u personalnom stvaranju, kojim

umjetnik dava nešto novo, a ne u historijskom nabrajanju činjenica. Pa dok povjesničar opisuje osobe, koje su prošle tijekom povijesti, umjetnik iznosi nove likove i stvara nove ideje, tako da glavno obilježje i glavna zasluga umjetničkog djela jest u stvaranju novoga.

Ali ne treba s druge strane zaboraviti, da umjetničko stvaranje ostaje uvijek djelo čovjeka, koji može nešto samo preinačiti i preudesiti, a nipošto stvoriti. Dok je istina isključivo djelo vječne Mudrosti, čovjek ostaje uvijek siromah, koji je traži u djelima Božjim. Jer mi istinu nalazimo, a ne stvaramo je. I sporedno je, gdje smo je našli, kao i to, kako smo do nje došli. Svejedno je, da li je to intimni život naše duše ili sadržaj ličnosti, koja je već davno prošla. U svakom slučaju umjetnikova je prva dužnost marljivo tražiti ono, što će biti objekt njegova umjetničkog stvaranja, a kojoj će on dati svoju novu personalnu formu i originalni izražaj.

Veoma je pogrešno kad se dava umjetniku neograničena sloboda djelatnosti kao da se njegovo stvaranje ne bi s nijednog gledišta ograničavalo. A istina je naprotiv, da je on ovisan nesamo od estetskim formama, pod kojim iznosi svoje djelo, već i o vječnim zasadama, koje opredjeljuju i ograničuju sadržaj njegova djela.

To više što objekt umjetnosti nije, kako bi se na prvi mah činilo, istina, nego ljepota. Formalno govoreć, umjetnik nam ne dava istinu, nego ljepotu. Njegova vlastita nadarenost nije zato, da nam otkrije nove istine. To već spada formalno na čovjeka mislioca, koji u svojoj logičkoj sposobnosti deducira nove istine i stvara nove nazore. A umjetnik će nam

tu poznatu i već iznađenu istinu dati u privlačivoj formi, učinivši nam istinu ljepotom. On dakle presuponira istinu, a ne stvara je. I njegova je zadaća, da nam istinu učini tako pristupačnom, tako shvatljivom, da mi, vidjevši njezinu atraktivnost, uzljubimo objekt naše naravne težnje. U tom smislu nam umjetnik otvara sakrivenu ljepotu, koju mi i ne vidimo.

Jer mi višeputi prolazimo nijemo i tupo mimo ljepotu istine, pa našem slabom pogledu izmiče privlačivost harmonijskog uređaja, koji bi nas inače mogao zanijeti, kad bismo ga zapazili. Isto tako ostajemo hladni pri dodiru ličnosti, pa bila ta i velika. Mi ne nazrijevamo istine, pa se zato niti ne zagrijavamo za ljepotom, koju ne naslućujemo.

Dođe zato pronicavi duh umjetnika, taj misteriozni vidilac istine, pa svojim oštrim pogledom zahvati predmet, otkrije nutrinju i kaže nam skriveni sadržaj. Pa ako se divimo njegovoj riječi, to je samo zato što u njemu vidimo čovjeka, koji nas je uveo u skriveno carstvo ljepote i dao nam blago istine, koje mi nijesmo mogli zapaziti. Mi osjećamo, da nas je on poveo u krajeve nama do tada nepoznate. On nam je nešto dao, ali samo tako, da je otkrio veo, koji je skrivao nezapaženu istinu i dao nam je u lijepoj privlačivoj formi. U tomu je dakle njegova originalnost: zaodjenuti istinu u privlačivo, nama shvatljivo, ruho.

Činjenica, da umjetnik dava svoje djelo u nekom stanju ekstaze i subjektivne spontanosti, zavarava mnoge, te misle, da je istina, koju nam izrazuju, vlastitost njihova stvaranja. Naprotiv je istina, da oni nijesu uvijek u tom sretnom stanju, kada ih

istina potpuno zaokupi i zahvati. I oni sami će nam kazati, koliko napora, koliko istraživanja i koliko ispitivanja, marljivoga i mukotrpnog je trebalo, dok se došlo do onoga sretnog momenta, kada se istina nasmiješila, a oni opazili njezinu ljepotu. Prije toga svijetlog časa vizije bilo je mnogo noći tmine, kojom je umjetnik prošao u neprèstanom iščekivanju i istraživanju.

Pa i sami lirički osjećaji pjesnika, u kojima se najviše očituje njihova personalnost, nijesu se pojavili bez marljive analize. I tu je umjetnik morao suptilno ispitati svoje osjećaje i pomnjivo ih istražiti. Pjesnik bez te intelektualne refleksije nikada ne bi mogao izraziti svojih intimnih čuvstava. Iako su ta čuvstva usko srasla s njegovom personalnosti, on ih ipak mora analizirati, temeljito ispitati i savjesno istražiti. I tek poslije te analize, istina će postati njegovom svojinom, sadržaj njegova života, pa će je moći dati kao nešto svoje.

A onda zašto ne bismo mogli posegnuti i za intimnim osjećajima i onih duša, u kojima se najljepše odrazuje ljepota idealnog života, pa bio taj život i daleko od nas? Ako ćemo u tom poslu imati mnogo truda, to još ne znači, da u tom radu ne možemo uspjeti. Istina je, historijska ličnost nama može biti uopće nepoznata, pa zato možda i nesimpatična. Ali je s druge strane sigurno i to, da uopće čovjek nema naklonosti prama onom, što ne poznaje, niti se može zanijeti za predmet, koji mu je tuđ. No zato stoji, da on može sa svojom marljivom analizom doći i do intimnih osjećaja ličnosti. Tu će samo trebati pomnjivo tražiti ono, što još ne poznajemo. Umjetnik će morati reflektirati, suptilno i marljivo istražiti

historijske činjenice, kojima se očitovala dotična ličnost. U jednu riječ: trebat će ono, što se zahtjeva uopće za svako umjetničko djelo: suptilne intelektualne analize.

A tada će se stvoriti uistinu intelektualno djelo, koje će radi svoje visoke intelektualnosti doći do umjetničkog izražaja.

Činjenica je, da one istine, koje smo duboko shvatili, pa nas se zato neopisivo doimlju, uvijek izražavamo u zanosnoj formi i pjesničkom ruhu. Nije moguće, da ostanemo hladni prama istini, koju samo vidimo, pa bila ta i historijska istina. Mi tada spontano pjevamo. Uopće se ne možemo oteti živom njenom impulsu. Ona je postala naša svojina i ona nas inspirira, da pjevamo. To je stanje, kad se umjetnik osjeća inspiriranim i kad može da govori pa dade svoju umjetninu.

Ali ta inspiracija nadođe tek tada, kad je umjetnik u gledanju istine. Prije nego je on došao do tog intuitivnog zrijenja istine, uopće ne može ni zamisliti umjetničko stvaranje. Isto kao poslije tog stanja gledanja, pjesnička inspiracija slijedi tako nužno kao što nužno slijedi svjetlost poslije izlaza sunca. I to je svejedno, kako smo došli do tog intuitivnog stanja, kao i to, odakle smo uzeli istinu, koja je postala naša svojina. Glavno je samo to, da smo mi našli istinu, pa bila ta i historijska.

*

O svemu tome nas uvjerava ovo izvrsno djelo, koje našoj publici predstavljamo kao početak jedne moderne metode biografije. Prije svega svi moraju biti uvjereni, da u ovom djelu nema ništa izmišljeno,

ništa, što ne bi odgovaralo realnosti, ništa što bi bio produkt slobodne fantazije. Sve ono, što se u ovoj knjizi iznosi, jest historijska zbilja, koja se odigravala u četrnajestom vijeku. Svi oni doživljaji, svi oni osjećaji, kao i sve one patnje, koje su ovdje iznesene, jesu doživljaji, osjećaji i patnje one duše, čiji život naša spisateljica opisuje. Ovdje dakle nema ništa drugo osim Henrikove duše. Tu se opisuje samo ona, njezin život, njezini osjećaji, kao i njezino progresivno uspinjanje stepenicama savršenstva preko teških i izvanrednih patnja. Naša spisateljica nije držala shodnim, da išta svoga nadoda. Ona je bila uvjerena, da će tada stvoriti najbolje umjetničko djelo, ako vjerno i zorno, istinski i lijepo iznese golu historijsku istinu, jednostavni Henrikov život. Ta istina jest dostatna, da se stvori originalno pjesničko djelo. Samo se treba u tu istinu — u taj život mistika — uživiti. Treba shvatiti taj duboki sadržaj života, treba produpsti to lijepo blago, taj sakriveni biser ljepote.

I tu je vrijednost naše umjetnice. Ona je shvatila svu ljepotu mistika i uočila je, zorno i intuitivno, ljepotu istine koja se u tom životu nalazila. Njezina je zadaća bila da prouči one skrivene osjećaje pjesničkog života Henrika, i da pronađe intimne kucaje njegove duše, taj skriveni kutić ljepote, gdje se odigravala najuzvišnija poezija: poezija mistika. Pa zato naša umjetnica nije mogla drukčije iznijeti život pjesnika nego da vječno pjeva o najdivnijoj poeziji. Nizanje te historije moralo je biti nizanje harmonijske simfonije, što se odigravala u duši pjesnika-mistika.

Baš zato sva ova poezija, koja se vješto i harmo-

nijski niza u ovom djelu, jest ujedno vjerna historijska istina, koja se nekad desila. Ono pjesničko oduševljenje, onaj umjetnički zanos, što provejava stranicama ovog života, nije drugo nego odraz pjesničkog zanosa svetog života, što se nekad odigravao, pun ushita i poezije, na obalama Rajne, tamo, gdje osebujno majsko cvijeće pjeva Mariji, nježnoj Majci svoje pjesme, a nedogledne, prostrane doline veličaju veličinu Božje Mudrosti. U ovoj poeziji pjesnik Henrik pjeva, kad i u ovom životu mistik Henrik živi. Tu je najljepše izražena sinteza istine i ljepote.

Neka se zato ne spotakne nijedan historik o ovo umjetničko djelo, znajući, da ono nije ni moglo drukčije nastati, kad je stvoreno u stanju intuitivnog gledanja ljepote. Historik može da iznosi, hladno i kronološki, historijske činjenice ličnosti, registrirajući jednostavno vanjske doživljaje, kojima se manifestirala nutarnja ličnost. Ali umjetnik ne može da bude hladan prema onom što ga po sebi zanosi i inspirira. On će zato i one historijske činjenice dati u zanosnom, pjesničkom duhu, zaodjenuvši istinu u umjetničko ruho ljepote, davši lijepo lijepu istinu.

To je carstvo, kamo historik ne može da dođe. Njegovom pogledu već izmiče oni tajni kutovi, do kojih dolazi samo pronicavi pogled pjesnika, tog najintelektualnijeg bića, proroka istine i vidika tajnih, skrivenih ljepota. Jedino on, koji se ne zaustavlja na površini i na vanjštini, već koji prodire do u dubine sadržaja, može da nam dade najvjerniju i najživlju sliku intimnosti historijske ličnosti. Jer to je zapravo njegova domena, to je njegova zadaća, da nas uvede u tajne osjećaje osobe i dade nam vjerni portret ličnosti: to, što historiku višeput ostaje skriveno.

Eto, zašto nam se osobito dopada ovaj novi pokušaj hagiografije i zašto smo ga pretpostavili historijskoj analizi vanjskih činjenica.

S tom novom metodom nikako ne mislimo potpuno iscrpiti cijelu ličnost heroja, kojeg obrađujemo. Ali zato hoćemo dati vjernu sliku njegove ličnosti i njegove individualne personalnosti, nastojeći da pjesničkim izražajem historijske istine damo najživlji, najvjerniji i najizrazitiji portret našeg »Uzora«.

Dr. O. Hijacint Bošković
dominikanac

Na Uzašašće Gospodinovo
1930.

Njegova nježna pjesnička duša usplamtjela je u ranim godinama jednim dubokim vapajem za Visinom, za Neizmjernim, za Bogom. Razapeti Učitelj sviju naroda, svijetla luč sviju bolova, Spasitelj sviju zalutalih, ta vječna Mudrost, Krist, bijaše cilj svega nastojanja mladoga dominikanca.

Osjetljivo srce Henrika Suzona bilo je fin instrumenat, s kojim će daroviti pjesnik pjevati simfonije najdubljeg života kršćanina, koji pati, slatku naivnost djeteta, koje miriše na mlijeko i tihi mir mistika, koji je utonuo preko zvijezda — daleko, daleko . . .

Već sama pojava čovjeka govoraše o duši, koja je otmjena i sklona visokim mislima.

Povučen i tih, promišljen i blag, bio je drugovima nerazumljiv. Bilo ih je, koji mu se izrugivahu. Došao je u red sa trinajst godina i do osamnajste živio s njima u povoljnim odnosima. A ujedamput se mladi brat promijenio. Postao je zamišljen i šutljiv. Živahna narav kao da je nestala, a u očima se nastani bol i pitanja.

Trpio je kao onaj putnik, kome je namijenjen dalek put, a nema sa sobom dovoljno hrane. Kako će putovati, kud li će stići, i kada će stići neiskusno stvorenje do svojega konačišta! Ali poći mora. On

mora slijediti glas Vječne Mudrosti, u koju vjeruje, za kojom čezne. Je li ta vjera dostatna hrana i ne će li uzmanjkati u najvećoj tegobi?

Čovjek se pita, čovjek naslućuje svu tegobu životnoga puta. Ali duša njegova, ta najdublja umjetnina nebeskog Majstora, žeđa za poljanom svojega zavičaja, puna je zanosa i težnje da ljubi, da pjeva i ostavi spomenik pokoljenjima, koja će prepoznati u njemu svog brata, Čovjeka, i njegova gospodara, Boga. Započela je pjesmu u dršćućem tijelu, pjesmu bola, pjesmu ljubavi, pjesmu misli i spoznanja onih visina, koje su njen Dom, a Domaćin — vječito Božanstvo.

I.

Da bude Sluga Vječne Mudrosti!

Objed je minuo, braća uzeše knjige i govorahu glasno: »Čuj, moje dijete, savjet svojega Oca! Hoćeš li, da u srcu tvojemu uzraste uzvišena ljubav, tad moraš uzeti nježnu Mudrost za ljubu svoju. Po njoj je stvorena zemlja po njoj su utvrđena nebesa i postavljen temelj bezdanu.«

Ove riječi, iz knjige Salamunove, zujile su ušima Henrikovim, ne mogavši razumjeti njihov smisao.

Sjedio je u svojoj ćeliji kao onaj, koji je otupio za sav svijet.

Ta, kako će milovati ljubu, koju nikada nije vidio niti zna, što je ona! O kad bi lijepa milovala i tijelo, kako bi bila draga . . . !

Ova misao zasja naglo i ugasne tako brzo te se čovjek osjetio postiđenim, znajući, da se utekao laži.

Sve misli kao da su zašutjele u njemu. Gorčina je vladala voljom, ali srce je tako uzbuđeno kao da je pred naročitim doživljajem. Salamunove riječi nijesu izlazile iz njegovih ušiju, a on kao nehotice zirka u svaku, sluša i gleda: »Tko hoće da dobro jede, jako vino pije i dugo spava, taj ne može biti ljubavnikom Mudrosti.«

Henrik se trpko osmjehne. Ali pjesma se nastavljala: »Kao što krasan ružin grm cvate i miriše, tako sam i ja cvjetno, mirisno, nepomiješano milje bez neprijatnosti i gorčine, puna kao bezdan duboke ljubavne slatkoće.«

— Doista, pomisli zamišljen. U svojoj je unutrašnjosti priznavao, da nije moguće služiti Vječnosti i Prolaznosti. Hoće li biti Sluga, tad mora izvršivati volju svog Gospodara, mora se odreći sebe, zaustaviti vatru mlada tijela i žeđ za taštim sviđanjem, jer je samo jednome moći služiti bez prijevare. Kome, moj Bože! To je pitanje, koje ne pita. Mudar čovjek, ma se i lomi sada, on će sa cijelim svojim bićem, sa svom snagom duha i srca zakoračiti samo na jedan put i ostati mu vjeran, a njegova viteška narav ne će nikada biti izdajnikom svojih svetinja.

— Moj Bože! zavapi tiho, pustivši ruku, da pane na srce. Ti ćeš mi pomoći. Sada sam još kao nemoćno dijete. Vidiš me, da sam omamljen i kao bez smjelosti. Pruži mi ruku dok načinim prvi korak... i kao nježna majka bdij nada mnom. Prolazna me slast mami, draška, nudi mi svoj slatki otrov i lažljivi nakit. Moja duša ipak ne može nikada naći svoj mir do u tebi, Ljubavi savršena. Hoću biti tvojim Slugom i ostati tvojim prijateljem. Znam,

da srce, koje ljubi, mora da i plače. Svako stvorenje ima i svojih gorkih dana. No prolijeva li se suza nad jednom krhkom i prolaznom srećom, koliko li više zavređuješ ti, vječna Mudrosti, da za tebe pregaramo! Ne plašim se. Iznad svake si sreće, iznad svake ljepote, ti, Ljepoto, i Srećo mojega srca.

Njegovo lice prelije ganuće. Topla čežnja gorila je u vatrenom plamenu blagih očiju. Utonuo je u misli, tražeći jedan vidljiv znak, koji bi mu svjedočio, da je svoje srce poklonio Vječnoj Mudrosti. Dršćući uzme pisaljku od kamena i razotkrije prsi. Hoće li boliti? Ali toplo srce ne haje, duboka misao se ne plaši.

Urezao je povrh srca i produžio. Krv je potekla. Ipak nije klonuo. U mukloj šutnji nadimale su se grudi, bol je prodirao sa suzama u napola otvorene oči, a ruka je pisala tri slova: *J H S*. Raslo je ime spasenja, nebrojeno puta sazvano u ljudskom životu, nebrojeno puta proklinjano, neopisivo ljubljeno i neopisivo prezreno.

Iznemogavši od bola, otišao je iz svoje ćelije u hram. Uspne se na propovjedaonicu i pred križem prošapće:

— Gospodine nježni. Ja više ne mogu. Dovrši ti. Utisni svoje Ime duboko u moje srce, da ga nikada ne zaboravim.

Ovoga časa bio je tako daleko od svijeta, a u isto vrijeme njemu tako blizu. Da je tkogod došao sada preda nj, nanio mu najljuću nepravdu, s tihim mirom umio bi mu Henrik oprostiti.

Na svom tvrdom ležaju probdio je te noći dugo vrijeme, a da nije osjećao, kako je ta postelja bijedna i može pružiti tek toliko odmora, da čovjek

živi. Ležao je na starim odbačenim vratima, bez posteljnog rublja i jastuka, pa je ipak sladak san okrijepio umorno tijelo:

iz njegova srca prodirao je zlatni križ, koji su rubili svijetli dragulji. Križ je sjao, traci dragulja titrali i sljubljivali se naokolo u vatren plamen, koji je rastao, rastao...

— Da tkogod ne opazi? djetinje zašapće ljubavna žeđ besvijesnog čovjeka. Uze svoju kukuljicu i pokuša da sakrije svijetlo. Ali da! Nije to lepir, niti je Henrik dječak, koji bi šeširićem hvatao krilatog kukćića. Križ je sjao, svijetlo prodiralo sve više.

I kad su se livadama do Konstanze ranom zorom razlijegali napjevi ptica, duša Henrikova ugađala je strune za najslađu pjesmu Bogorodičinom rođenju.

Padnuvši na koljena nizao je tonove svojih dubina nježnoj Majci, osjećao Njen zagrljaj i oči mu se preliše suzama.

Dani mirisave cvatnje iz njegovog djetinjstva, sudjelovali su ovome času kao ponositi svjedoci naročito Henrikove ljubavi prema Hristovoj Majci, dok je još bio dječakom. Cvijeće je cvjetalo, cvijeće je mirisalo, ono se šarenilo, ono je mamilo dijete, da ga trga i udiše. Osjetljivo srce odavna je ljubilo one raznobojne vjenčiće proljetnih livada, pa se ipak malene ruke ne bi pružile da otrgnu. On je dolazio i odlazio ne dodirnuvši ni jedan cvijet. Ali kad je u malenoj glavi sinula misao na Kraljicu cvijeća, bilo je vidjeti, kako se okrunjena vlat sagiblje od pobožnog loma dječjih prstiju.

Danas, na dan Gospina rođenja, jednako je drago cvijeće podno Bogorodičina kipa, pa i ovo srce odbija tako toplim kucajem. Ali je čovjek između njih,

koji je na putu spoznanja o velikoj slabosti ljudskoj, čovjek, čije su se grudi morale okrvariti vlastitom krvi, da ih jednom prožme disaj slobode i duhovne moći.

Još je na svodu titrala zvijezda, a jutro rasipalo mirisavu svježinu nad gradićem i njegovim samostanom, kad je Henrik pjevao sa braćom: »Zvijezda mora, Marija, danas je izašla«.

Mekan i topao glas ne bijaše nikome upadljiv, ali je lik, kome je pjesma namijenjena, u njegovoj unutrašnjosti sjao i pažljivo slušao riječ po riječ, ton jedan do posljednjega.

Blage oči Majke razlijevale su njegovom dušom svoju radost, topli osmijeh izražavao je puninu zadovoljstva nad svojim Slugom i ovo uzajamno milovanje zanosilo je sve njegovo biće u daleki kraj visina, dalje od zvijezda, dublje od okeana. Tamo, tamo! U domovinu Vječnosti, k izvoru najtoplijeg srca i najdublje misli.

Duša mistika našla je svoj svijet i osjetila po prvi puta njegovo neopisivo bogatstvo.

Klečao je u dubokoj pobožnosti i kroz zavjesu suza gledao Bogorodičin lik. Neki mu je glas šaputao: »Što srdačnije me obuhvataš i duhovnije cjelivaš, to srdačnije i ljupkije bit ćeš zagrljen u mojoj vječnoj jasnoći«.

Nepomično gledaše uvučenim pogledom, a sladak mir, kojega je tek okusio, počivao je u potezima fizionomije.

Bijela odjeća njegove lijepe pojave, danas je dostojno pristajala duši, koja je uzletjela na pravi izvor kreposti i vječnoga života.

Kad su započele vježbe, venije, s potpunom pre-datnosti bacio se na desnu stranu tijela u znak krotkosti, da malo zatim prignute glave i šuteći dopusti svim svojim silama, neka usplamte vatrom prema Božanstvu.

Mladi brat izgledao je među svojim drugovima kao nježan cvijet, kojemu je dostatno malo rose da se uspravi i vedro gleda u svijet. Lice mu je bilo tako veselo kao u djeteta, koje je potrčalo na svoju najmiliju igru.

Jesensko lišće samostanskog vrta šaputalo je slatkim trepetom. Henrik je polako koračao i slušao tiho šuštanje gromova, na kojima je plamtio žarki karmin. Ugodan vjetrić njihao je pjegastim lišćem, zalijetao se na cvjetne grede i rasijao male latice posljednje cvatnje.

Motrio je sa smiješkom na usnama. Srce pjesnika zvonko se odazivalo na svečani akord bogate prirode. Brat je osjećao, da mu je neizrecivo drag svaki ovaj nijemi stvor. Idući stazom, ugibao se, da ne stane i ne pogazi ljepotu cvjetnih i šarenih listića. Možda su oni pričali nešto iz davne prošlosti, koja dodiruje i njegov život. Možda su šaputali o krošnji male kajsije, koja je negdje cvjetala u blizini njegova doma.

A u tome domu živi sada blaga majka, koja je nebrojeno puta milovala dječaka pogledom i riječju, poukom i uslišanom molitvom. I njegovu sestricu, koja je danas jednako odjevena haljinom redovnice, materinja je ljubav pazila i cjelivala, moleći Gospo-

dina za sreću svoje djece. Koliko puta je šapćući na usne padala suza pobožne žene, koja je proživljavala gorke dane uz svog muža, lakomislenog neprijatelja svakoga duhovnog dobra! Ipak je njeno srce, koje je gorjelo dubokom čežnjom za Bogom, krotko i sa strpljivošću umjelo pregarati svoj bol i nalazilo slatku utjehu u ljubavi Nazarenca.

Ovo dobro materinje srce naslijedio je i dječak. Misli li sad Henrik na to? Ne misli. Ali je ipak danas toj istini najbliže. Danas je onakav, kakva ga je uvijek željela njegova majka. Zato mu njeno drago lice lebdi pred očima s izrazom zadovoljstva. Bolne su oči svijetle i radosne. Ne zna on do danas nikoga, tko bi bio tako kristalna značaja prema nebeskome domu. I prožet kao i ona božanskom ljubavi nesvijesno je osjeća tako blizu kao samoga sebe. Da mu sad dođe, mogao bi ju zagrliti kao živu dragocjenost, kakovom odiše i njegova duša. Ne bi pomislio, da je ona nešto odijeljena, ličnost za sebe.

Toliko je danas unutrašnjost mistika duboka i brat je ovoga časa tako srećan. Dao je malo, a mnogo je primio. Ma vrijeme prolazi, a dana je još mnogo, te će život donijeti čitavo svoje šarenilo, on ne će podleći zagušljivom šikarju sitničavog stvorenja, koje radi vlastite tame bezumno gazi žižak svog bližnjega.

Stajao je tiho u sjeni grma. Kraj njega prođoše drugovi.

— Što se ovaj usamio! primjeti jedan. — Izbjegava naše društvo.

— Mora da smo mu vrlo ugodni! upade nasmijan glas.

— Takovi ne svršavaju dobro, napokon još dopre do njega.

Henrik nije mogao prekriti bola. Lijepa duša teško se uvija, malenom djetetu neshvatljiva je gluma. Daje što ima.

S bolom u očima gledao ih šuteći, a rukom je pritisnuo srce.

Igra povjetarca nastavljala se u cvijetnjaku, ali dražest njene ljepote nije mogla zanijeti ranjenu dušu.

Ruka je snažnije pritisla srce, obujmivši tri krvava slova.

II.

Tmurno nebo zimskog doba samo je noću skidalo sivu prevlaku, otkrivši na svodu zlatne zvijezde.

Snježnom krajinom šumila je Rajna. Pjenušavi talasi prelijevali se sredinom zelenkastog pojasa, a do obale grgotali su sitnim glasom. Svakog časa sasula bi im vrba ili gusti grm hrpu snijega, koja bi nestala na nemirnoj vodi.

Jedne je noći rijeka zamrzla i ušutila. Zebe se posakrile u skrovišta, provirivši kadikad preko bijelih ravni, tamo u daljinu, gdje su ispod posniježene šubare krova sjala osvijetljena okanca.

Seoce je budno. Noć je nove godine... Studen vjetar nosi pjesmu mladića, koji obilaze dom za domom i skladnim pjevanjem mame djevojku, da svome miljeniku daruje vjenčić.

Pjesma se razlijeva, djeca pocikuju, djevojke se smiju.

Samo Rajna šuti i nebeske zvijezde, koje su se odrazile na zrcalnom pojasu njena leda.

Pjesnikovo srce, udaljeno od rodnoga kraja, zakucalo je te noći u tišini kapelice.

Unišao je tiho i plaho koračao prema kipu Bogorodice, koju je osvjetljivao uski trak crvenog plamečka. U obližnjim hodnicima urlao je vjetar i divlje prodirao do hladnih zakutaka, a prozori hrama bijahu zamrzli i posuti sitnim pahuljicama.

Henrik je bio blijed i uzbuđen. Poniknuo je pred kipom da pruži ruke i čarobnim zvukom jezika prošapće Dragoj riječ najtoplijeg osjećaja.

— Djevice sveta. Tvoje su ruke ovile Dijete. Dopusti meni Njegov vjenčić. Danas su mlada srca mojega sela usplamtjela ljubavlju, pa i moje dršće od topla zanosa i Tebe moli, da ga ne otpustiš prazna.

Majko. Otkad Ga porodi, suza brige nastanila se u Tvojim očima, koje su tad jednoga dana kriknule jezovitim bolom... jer Tvoj dom bijaše prazan. Bolnija od sviju bolnih, ipak si otrla suzu, jer si znala, tko je onaj, koga si izgubila.

O, čišća od rose, nježnija od povjetarca ljetnih noći! Niti Rajna, ni sva naša mora nemaju toliko kapi, da utaže žeđ ljudskoga srca, uzdignu klonulog čovjeka i okrijepe moje umorno tijelo. Ali je gle, u Tvom oku jedna suza, koja je topla, tako topla... jer Tvoj pogled počiva na Djetešcu.

Maleno moje Dijete! Još do Tebe šušti slamica i licem Ti već klikće božanska misao.

Daruj me svojim vjenčićem, jer ti si moja vječna ljubav.

Tvoja je kruna — vječnost, Tvoja haljinica — blaženstvo, Tvoje riječi — slasti, od koje pije ljubavno srce.

Vječna Mudrosti! Ja ne pjevam uzaludno i Ti ćeš mi danas darovati vjenčić, kad to tako molim. Ti si izvor sviju ljepota, a ja Ti pjevam sa suzama... da me ne otpustiš prazna.

Tvoj ću vjenčić pohraniti u ovaj dom, na kome je napisano Tvoje ime.

Studen je, gle! A u mome srcu gori sunce ljeta.

Dopusti, da pane vjenčić na pustu livadu. Kao marljiva pčela letjet ću od jednoga cvijeta k drugome i ubirati pelud za nebesku košnicu.

Djevice sveta! Tvoje su ruke ovile Dijete. No dopusti meni Njegov vjenčić.

Henrik je šaputao slatkim zanosom, a maleno svijetlo uljanice otkrivalo je sjaj očiju, koje su se zalile suzama.

Ledeni vjetar neprekidno je zavijao u nedalekim hodnicima i pojačavao oštrinu studeni.

Slabašno je tijelo drhtalo, ali je još uvijek pognuto pred kipom. Na časove je vidjeti, da se uspravlja, kao da bi sabiralo snage. Tad opet ponikne.

A sati su odmicali... Zvonar je već navijestio čas ustajanja. Ne prođe dugo vrijeme, u blizini su ozvanjali koraci braće, koji dolažahu na jutranju. Kad su unišli, Henrik im priđe. Osjećao je radoznale poglede, sukobio se i s onima, koji su izražavali odanost i poštovanje. Čuo je šapat pohvale, ali ništa nije moglo prodrijeti u njegovu dušu, punu nebeskog milja. Njegovom toplom fizionomijom odisala je nježna blagost i prijateljska ljubav prema svim dru-

govima, ali ne bi mogao izustiti riječi. Jezik mu je tako suh te se jedva miče, tijelo tako slabo, samo što ne zatetura. I dok se kapelicom glasio zvonki pozdrav Majci, njegove usne bile su stisnute.

Na čas bi mu misao poletjela kao ptica preko ledene Rajne i snježne krajine, zakružila nad seocem i zavirila do toplog ognjišta, gdje spava srećan mladić sa vjenčićem drage. U nedalekoj kućici vidi drugoga... Što mu je? Izgovara kletve, smišlja osvetu. Što mu je? To gnjevan gleda prema susjednom domu, gdje spava njegov prijatelj i proklinje izdajnika i nevjernu ljubu, koja je drugome poklonila znak svoje ljubavi.

Henrik se trgne. Upravi oči prema kipu i osjeti cjelov Ljubavi, koja ne izdaje i nema joj dna. Ipak nije mogao izustiti jednu riječ.

Kad je molitva minula, pođoše svi u blagovaonu, a po tome u sobu konventa, koja je bila ugrijana.

— Brate, nijeste se okrijepili, a vama je slabo — kaže mu jedan, opazivši, da je uzeo najmanji odrezak kruha.

Henrik mu zahvali očima i ode u svoju ćeliju.

Nastao je muk. Svaki je od njih uviđao, da duša mladoga brata ide putem vječnosti i čovjek otklanja od sebe svaku prijatnost.

— Ne smijemo ipak dopustiti, da sagori! odlučno će jedan, koji je čitave mjesece pomno motrio Henrikovo vladanje. — Vrijeme je da njeguje svoje tijelo.

— Mislite da svojevoljno pati? sa zanimanjem zapita jedan veseljak, ne mogavši razumjeti, da je u žestokoj studeni moguće mimoići toplu peć.

— Sigurno. Mi ga ne silimo na to, nego njegov genij, koji zazire od ropstva. Kao najbjedniji prosjak spava. Ćelija mu je hladna kao stepa. Žeđa do nemoći. Zar nijeste opazili, da nikada ne okusi vina, pa i vodu otklanja?

Jednom je sjedio do zdenca. Bilo je tamno, jer je pala večer, a svod pun crnih oblaka. Nije me vidio, kad sam ga slijedio. Ja sam gorio od želje, da zavirim u tu dušu, kojoj ni jedan od nas nije nalik, i mislio sam, da ću ga u samoći nagovoriti. Nijesam mogao. Slušao sam kao nijem, kad se oslonio na zdenac i šaputao: »O, vječni Bože! Da je meni samo jedna kap ovoga zdenca! Ali ja je ne mogu uzeti. Ti si u smrtnoj nevolji žeđao, i nijesu Te ponudili vodom. A svi su zdenci ovoga svijeta bili Tvoja svojina. Da ja, dakle, utažim svoj žeđ? Ne mogu. Rajna teče nedaleko i Bodensko jezero mi je tako blizu, ali nemaju za me ni jedne kapi, pa ni ti, zdenče«.

Tako je šaputao, naginjao lice nad vodu i skoro mi nestao s vida.

Bio sam potresen toliko, da nijesam mogao poći za njim. I bojao sam se da smetan svetome miru njegove duše.

Nedavno sam ga motrio, kad se pripravljao k službi Božjoj. Studen — kao danas — da zamrzneš, ali nije uzimao sa sobom ugrijane pločice. Zato su mu ruke nabrekle, da je teško vidjeti.

— Doista! To sam i ja primjetio.

Prvi brat ponovo je nastavio:

— Kako otpjeva misu, vidim ga opet, da ostaje dugo stojeći pred oltarom. A kamen... kamen kao led... Ta već je sav iznemogao, ali ne popušta. I ovu je noć probdio na studeni. Blijed kao krpa, slab kao

sjena. Obrok mu je malen kao u ptice. Upravo se čudim, da još živi. Koliko puta je samo jednom na dan jeo, ali ne sjećam se da bih ga za čitave zime vidio u toploj sobi. Meso nigda ne dira, pa ni ribice ne okusi...

— Ne valja to, ne valja. Nešto mu se mora kazati! upade dobroćudni veseljak kimnuvši nezadovoljno. Vi ćete to najbolje umjeti...

— Da mu kažem? kao za sebe šapne brat i zamisli se, a tad će glasno: teško mi je dirati njegov razvitak, a mislim također, da bi malo koristila moja riječ. S njime je Gospodin i Henrikova duša, vjerujem u to, proživljuje već ovdje nešto nebesko. On je mistik. To je više od obične duhovnosti. On pati, ali on će pobijediti. Sa svakom samovoljnom žrtvom uspinje se na višu stepanicu, uranja dublje, gubi tjelesnost. Riječi su mu rijetke...

— Teško govori... zaista.

— Dakako! Niti može niti hoće drugačije. Mislim, da i ne će postići glas tako dobra propovjednika. Ali za uski krug on je u punoj ulozi valjana govornika. Kadgod smo bili u Tössu, kćerke dominikanke bile su zanesene uvjerljivim Henrikovim razlaganjem. Kad on govori, to se pokreće um i srce. Sam rođen pjesnik, izazivlje najfinije osjećaje i u drugih, možda štaviše i u takovoj naravi, koja i nije znala, da posjeduje nešto lirsko. Njegov um opet zna, da se vine najdalje i predmet prinese pred oči slušatelja, razdrobi ga, prikaže ga u svoj njegovoj suštini. Šteta, da ovakav duh ne može i na propovjedaonici djelovati s takovim uspjehom. Brojni puk ne može ga razumjeti, Henrik je odviše dubok... No za ovo ima drugih, dok njegovo mjesto nitko od nas ne bi

mogao dostojno zamijeniti. Elizabeta Stagel kazala mi, da je za njih velik dan, kad slušaju riječ iz ustiju oca Henrika.

— Tko je ona? nekoliko ih se radoznalo obazre.

— Mnogo i malo me pitate. Meni je godilo vidjeti njen zanos, jer me se dojmila kao pronicav duh, koji se ne zadovoljava bilo čime. Mislim da ju tašti predmeti uopće ne zanimaju, nego je pošla putem najuzvišenijih istina. Kažu, da su joj roditelji ugledna obitelj u Zürichu, a sama je nadarena spisateljica...

— Ah da! klikne oduševljeno sijedi drug, koji je od starosti već gubio pamćenje i vid, a činilo se, da slabo mari za razgovor. Sjedio je do peći, ali nikako da se ugrije. — Sjećam se, sjećam se... oca... Rudolf Stagel, moj dragi znanac, član züriškog vijeća... Pošten čovjek, uman... No, to nijesam znao da mu je kćerka u samostanu... O, sigurno... sigurno je plemenita duša, kad je od dobra roda. A što... što je kazala o našemu mladom drugu? Da je velik dan za njih kad slušaju njegovu riječ...? Može biti, može biti. Bog nam ga čuvao, nama i svima. Meni se on veoma sviđa...

U peći je živo pucketalo. Braća su dugo razgovarala o Henriku, koji je sjedio u svojoj studenoj ćeliji, i ne sluteći, da je zaokupio pažnju malne svih svojih drugova. Najmanje bi mogao pomisliti, da je jedan među njima, koji dosta vjerno pogađa njegovu unutrašnjost. Drug Reginald bio je iskrena narav i znao je dobro opažati, a resio ga i plemenit značaj. Prianjao je vazda k dobru, a zlo bi žigosao bez obzira na lične posljedice. Posebnu je naklonost osjećao prema Henriku, vidjevši u njemu osobitu dušu. I pomislivši da nije sad među njima, nego se

smrzava u svojoj ćeliji, gotovo bi da poleti i silom ga dovede u toplu sobu. Ta umrijet će od zime. I onako je već napola mrtav.

No, brzo se sabere, dosjetivši se, da bi ga smeo...

III.

Da, smeo bi ga svaki ljudski glas u tihome razmatranju.

Pogled mu je počivao na pergameni, na koju je maločas napisao:

»Potpune miline, radosti i mira ne nalazi čovjek u stvorovima«.

Ovim je retkom prošao već nebrojeno puta, a još uvijek ne svraća očiju od njega.

Piše svojoj duhovnoj kćeri, Elizabeti Stagel. Zamolila ga, da joj objasni, kako bi sa sigurnošću mogla kročiti k duhovnom savršenstvu.

Već joj je pisao nekoliko puta, ali je saznao, da namjerava objelodaniti njegove misli, a jednako bilježi i ono, što joj je usmeno kazivao, da tako bude što potpunija slika njegove ličnosti. Usprotivio se njenu plemenitom naumu, jer se plašio, da svijet sazna o njegovu imenu. Ipak je popustio, znajući, da će po njemu mnogima omiliti Stvoritelj.

Zar ne svjedoči o tome i knjižica, koju je započeo? Sluga piše »Knjigu Vječne Mudrosti«, piše za one, koji su žedni, ali im je šikarje krivovjerstva i vlastitih zabluda zakrčilo put, kojim bi htjeli poći.

Henrik bilježi svoja opažanja, stečena krvavim bolovima i natprirodnim priviđenjima.

Brat Reginald pravo je govorio o njemu, ali nije rekao sve. Nikome nije poznato da je trapio svoje tijelo i mnogo oštrijim kaznama no je žeđ i studen i ova vrata, koja su njegov ležaj. Vidješe svi tek da mu slabi tijelo. No visinu duha, na koju se time uspeo, vidio je samo Onaj, koga je doticao njen vrhunac i zato mu je pomagao glasom priviđenja.

Njegova duša ukrašena je ružicama isprošenog vijenca. Osjeća ljepotu njihovih lati i mirisa. Ipak mu pogled ispituje jedan redak: »Potpune miline, radosti i mira ne nalazi čovjek u stvorovima«. Zar sumnja, kad neprekidno gleda? Naprotiv, zanesen je ovom istinom.

On zna, da je u prvom redu čovjek sam sebi najveći neprijatelj. Mlitavost i popuštanje prvi su koraci k provali nećudoređa, dok je na pregaranju i odricanju niknulo najdivnije cvijeće povjesnice čovječanstva.

»Zato, draga kćerko«, piše on, »djeluj s razborom. Oslabljenje ćutila je početak istine, a odricanje će te jačati više no posjedovanje«.

Još je kratko vrijeme pisao. Ruka mu se ukočila i sve tijelo kao da je promrzlo.

Oštra studen prodirala je i na pukotine, a kroz prozor se više nije moglo vidjeti, jer su stakla posve zamrzla.

Tako je sjedio, grijan jedino dahom svojih usana.

Nije ovo prvi dan zebnje i nemoći od gladi. Ali je tijelo iznemoglo, krvava koljena su ga pekla, a grubo rublje bi mu sa svakim svojim dodirom još povećavalo bol.

— O, nježni Bože, — govorio je u sebi — da mogu za tebe pretrpjeti sve nevolje! Ti ne tražiš

ovih bolova, ali vidiš, moja je priroda slaba i samo kroz njen pepeo ja mogu biti tvojim apostolom.

Duboko je uronio ovim spoznanjem, a sjetila su mu sve više nestajala. Napokon klonuše, a lice se Henrikovo preobrazi. Niti je zatreptao vjeđom niti trznu jedan potez na blijedoj fizionomiji. Gledao je oko sebe, nu ne vidje ništa od svega, što ga je okruživalo. Njegov pogled bio je upravljen prema unutrašnjosti. Bila je njegova duša kao široki jedan svijet, u kome je zasjao lik nebeskog mladića. Lijepa slika primicala mu se sve bliže, a glas govoraše:

— Ti si se dosta vježbao i sad si zreo, da pređeš u školu visoke umjetnosti. Po njoj ćeš steći božanski mir i postati majstor vječitih tvorevina ljudskoga duha. No prije nego stigneš k svetome svršetku, valja ti proći najtežim patnjama, da se proslavi po tebi Bog, a ti po njemu poniziš. Do sada si sam sebi zadavao bolove. Činio si to, kad si htio, prestao, kad si htio. Sad je vrijeme, da ti ih Gospodin daje. Bilo bi uzaludno, da se kriješ, jer te tvoja obrana ne može zaštititi.

Sluga protrne, pogled mu se ukoči. Kakve su to riječi, koje danas sluša? Do nedavna bio je zdrav i brz, sada se jedva pomiče. Tijelo mu je kao stabljika, koju bi slomio najmanji povjetarac.

Zalomi rukama i jedva proizusti:

— Mislio sam, da je dosta, kad sam poklonio Bogu svoju mladost... a, gle, on mi sprema gorak jecaj. O, pokaži mi tad, što me to čeka i ne može me nikako mimoići?

Mladić pokaže na svod.

— Broj zvijezde! Možeš li ih prebrojiti? Ne možeš. Tako se ni tvoji budući bolovi ne dadu izbrojiti.

I vidiš, stvore, kako se zvijezde čine malenima, tako će i tvoje patnje biti pred nevještim okom neznatne, a ti ćeš ih ipak teško snositi.

Sluga protrne. Kakve su to riječi, koje danas sluša? Jezovite li varke, kad je mislio, da će kao ptica pjevati pjesmice i pozdravljati Stvoritelja po miloj volji! Gle, nije dosta nježna pjesma... Zar doista?

Glas mladića, kojega danas čuje, pun je mira, kakav je Sluga uvijek osjećao čitajući Kristove riječi.

Pomno se zagleda u sveti lik i najednom izne-mogao zavapi:

— Gospodine, Gospodine! Pokaži mi te patnje, da ih znam. Neka ne budem bez spreme... Gospo-dine blagi!

Sluga je jedva gledao od suza, jedva stajao od slabosti.

Topao glas je uvjeravao:

— Ti nijesi bez spreme... ali je ipak bolje, da ne znaš svoga udesa, jer bi se odviše uplašio i sma-laksao. Otkrit ću ti samo tri patnje, da se jednom uvjeriš i ti i svi Božji prijatelji, kako je mudar nebeski Vrtlar, neumoljiv, a ipak blag i pun ljubavi. U dan žetve požet će usjev, koji si zalio najdubljim suzama.

Izabraniče! Tuđincima ću te predati i bit ćeš bez svake obrane. Tvoj ugled oborit će neki slijepi ljudi i od toga ćeš ljuće trpjeti no od samovoljnih patnja, po kojima si stekao ljudsku hvalu.

Tvoja nježna priroda, puna čežnje za ljubavlju, doživjet će grubu nevjeru i bijedu tamo, gdje si dosad nalazio vjernost i ljubav.

Treći je bol, plačljivi sretniče, da ćeš ti, mažen dosada božanskim slatkoćama, biti odsad bez njih. Bit ćeš javno izrugivan i progonit će te prijatelji i neprijatelji, tako da ćeš u mnogih izazvati saučešće.

Sluga, čuvši ovo, pade na zemlju. Sva se njegova duša stala kidati, da zaviče tad, neka bi ga mimoišla jadna budućnost. Sa cijelim je svojim bićem vapio za drugim udesom no mu je namijenjen i plaho je rukama dodirivao mjesto, gdje je maločas stajala pojava.

Ta još mu je na usnama noćna molitva, kad je pred Bogorodičinim kipom čeznuo za vjenčićem. I topla je ljubav izmolila. Maleni pupoljci, spleteni u vjenčić, koji mu je darovalo Dijete, bili su napola zeleni i pod punanim jastučićem latica sakrivali su zrnca ružina peluda. Opajali su dušu čistim mirisom i dražesnom ljepotom. Ipak se činilo, da treba mnogo rose i još mnogo sunca, dok razliju sav svoj čar. Henrikovo je srce žudilo za tim. I ubrzo je došao dan, kad je dostajala samo jedna božanska zraka, jedan Gospodnji pohod, da se počnu otvarati žarki cvjetovi i razliju svoju krv...

Sluga je osjećao, da se ruže vjenčića raspupavaju i traže sve srce, da im bude greda i staklenik, kako im ne bi naudio mraz... Osjećao je, da su nevidljivi vršci trnja stali rasti i već zabodoše u stijenu srca.

Ruke je maknuo sa tla, gdje je stajala sveta pojava, nadvio se nad njim i položio čelo na isto mjesto. Bio je to znak predanosti, kad je bez glasa obuhvatao volju nebeskoga Oca.

Hodnikom su se čuli koraci. Uši Henrikove bile su gluhe. Brat s porte već je nekoliko puta zvonio,

da dođe, ali kako se Henrik nije javljao, pošao je sam da ga zove.

Čuvši kucanje, Sluga se upravi i izađe.

— Zove vas jedna gospođa, brate. Dugo već na vas čeka.

— Me-ne? začuđeno upita Henrik i zamisli se. Tko bi to bio? Možda je tkogod donio vijest od majke ili sestre? Ili tko, koja to gospođa...?

— Mora da vas traži. Ostale je već vidjela, ali kaže, da nijedan nije onaj, koga želi vidjeti.

Govoreći ovo vratar se smijao. Henrika je takovo vladanje zabolilo i da nije bio već blijed od prijašnjih proživljaja, zacijelo bi mu sada ponestalo rumenila s lica. On je osjetio, da smijeh brata nije početak, nego nastavak smijeha ostalih drugova.

Gledao ga kratko vrijeme s toliko ozbiljnosti, da se vratar smeo i stao udaljivati.

Henrik je pošao za njim.

O, nije se varao. Do porte je nekoliko njih razgovaralo i kad im se približio, sukobio se s neprijatnim pogledima, koji su ga obasipali porugljivošću i sumnjom.

Sa zebnjom u duši pomisli na Spasitelja, kojemu su pljuvali u lice i odvrati im pogled pun ljubavi. Pođe kraj njih u sobu do porte.

Nikad nije vidio te žene, pa ni ona njega. No, unišavši, zagledala se u nj i vidjelo se, da ga prepoznaje. Čestito lice izražavalo je sve veći ushit, a Sluga je nijemo slušao:

— Da, vi ste to... Vidjela sam vas pred kratko vrijeme u hramu. Oko vas je rastao lijep ružin grm, pun krasnih rumenih ruža. Nad njim je sjalo sunce

i u sunčanom je kolutu stajalo divno Djetešce raskriljenih ruku. Zrake su prodirale i kroz ružin grm, koji je htio da ih spriječi gustim granama, a one su ipak sjale do u vaše srce. Djetešce je pošlo do vas. Što to znači, pitala sam Dijete, da vam prilazi? Kaže mi: »Ja ću njegovo toplo srce prosjati, da će svojim miljem privlačiti k meni ljudska srca. Gusti ružin grm, koji znači njegove buduće patnje, ne će mu smetati, da to plemenito izvrši.«

Eto, vi ste to, vi ste to... Ja sam vam kazala....

Žena je gledala s vatrenim zanosom, brisala suze kao dijete i gotovo je drhtala od uzbuđnosti.

Sluga je jednako drhtao uprijevši oči u neobično čestito lice žene. Njena vijest potresla ga do suza, čovjek je uviđao, da nije više vlasništvo svoje volje, već mu je Bog namijenio naročitu stazu, kojom mu je kročiti za sveg života.

Dirnuto reče poluglasno:

— Gospodin je bez prekida sa mnom pa ću izdržati sve teškoće. Vama, draga gospođo, od srca zahvaljujem za ovaj posjet. Ciča zima nije vas uplašila da upravite korake ovamo. Grijte se još malo, jer ćete zacijelo još mnogo zepsti.

IV.

Prošlo je kratko vrijeme, a priroda je svoje lice izmijenila.

Pramaljetne kiše rastopiše snijeg i putovi su od blata i vode bili jedva prohodni. Krajobraz je do Konstanza bio pust i siv, tek gdjegdje išaran zelenilom livade.

S prvom jugovinom poletjele su ptice nad široke ravni. Domovi su oživjeli, ulice gradića vrvjele su od svjetine i sve je sa žudnjom kliktalo zlatnome suncu.

Crkva je dominikanskog samostana bila od rana jutra puna svijeta. Kad je zvono drugiput dozivalo k službi Božjoj, bilo je kao u košnici i jedva se već ulazilo. Ipak su dvije osobe mogle nesmetano unići, jer je svatko nastojao da im omogući prolaz. Mladu kćerku baruna V. svatko je poznavao, a u najnovije vrijeme vidješe je u crkvi svake nedjelje.

— Tko je... ova... sa baronesom? čuo se šapat, a glave se primicale.

— Bit će također visoka roda, ali nijesam ju još vidio u Konstanzu. Izgleda — tuđinka. Jedan od dvorske služinčadi potvrdi s nekim dostojanstvom:

— Jest, tuđinka je. Jučer je prviput doputovala i sjutra već odilazi.

Neki je otmjeni gospodin pogledao značajno doš- ljakinje i upravio pogled prema nedalekoj ispovje- daonici, gdje se sukobio s uplakanim očima svog prijatelja.

Zašto Henrik plače? Mora da su grijesi pokajnika, koji mu se ispovijedao, teški i s bolom ih je primila čista redovnikova duša.

Sate i sate prosjedio je u ispovjedaonici i još uvi- jek čeka čitava povorka bijednika, da nađe oprošte- nje i utjehu po svetome Sluzi.

Gospodin primjećuje, da su u toj povorci zastale i odlične žene. Njihove su pojave bile upadne, a i same su osjećale neku težinu, znajući, da ih proma- traju. No — prignuše glave i strpljivo čekaše čas, kad će pasti na koljena na istome mjestu, odakle sad dopire prigušeni tihi plač...

Ne, ne varaju se, grešnik doista plače... i svećenik s njime.

— Moj Bože! zavapi u sebi starija i stidljivo pogleda prema ispovjedaonici, da vidi lice čovjeka, radi kojega je doputovala iz daleke zemlje...

Henrik Suzo je to, koji istinski plače nad nevoljom bližnjega i tješi sa toliko ljubavi, poučava sa toliko razbora i poznavanja ljudske prirode, kako to nitko, nitko ne bi umio. Eno pokajnika! Približiše mu se kao prosjaci. Sad padaju ničice do zidova Božjega hrama i kao bogati baštinici nerazorivog kraljevstva hvale Gospodina za mir duše, kojega im je podijelio. Eno i javne grešnice među njima. Do jučer prezrena, do ovog časa najbjednija, sad podiže ruke prema čistoj Majci, a mnogobrojne oči obasiplju je toplim ganućem...

Jest, Henrik Suzo je to, blagi brat bijednih sestara, umni prijatelj nesrećnih muževa, dobri otac nerazumne djece, strpljivi Sluga Vječne Mudrosti. Odlična ga žena prepoznaje i čeka čas, dok mu pristupi. Kamen grijeha pritište joj svu dušu, njena svijest puna je mraka i pred jedinim Henrikom moći će otkriti svoju provaliju i naći pomirenje sa Stvoriteljem. Jedino pred njime moći će progovoriti glasom istine, jer o njemu zna, da sveto živi i blagi Spasitelj svjetiljka je njegova puta. Samo će po njemu dobiti pomirnicu Hristovu i čuvati krvavu desnicu, da je nigda više ne izgubi. Kako je bijedno koračati bez Božanske ruke, kako je njen svijetli dvor hladan i odaje njene proklete. Skupocjen nakit je leden, raskošne haljine ne griju, jer je duša izgubila svoju bjelinu. Prijatelji se dive njenoj ljepoti, a ona joj ne dostaje. Darovita — odjednom otupila za svaku lje-

potu. Pjesma je razdire, cvijeće je prezrela, sav život bio je pustoš, u kojoj ju je gušilo. Jedina joj je rijeka njena kraja imala donijeti spasenje onim danom, kad će je zagrliti njeni valovi i potisnuti u duboko dno. Nije bilo ničega ni ikoga, da je uzdigne u svijetle vedrine. Iskustvo razočaranja nije dalo da vjeruje ikojoj riječi.

I odjednom dopre do nje glas o čovjeku, koji je rijedak po cijelome svome biću i sve svoje dane, sav svoj život posvećuje Bogu. O, takvu srcu ona bi mogla kazati svoj jad, takovoj duši ona bi povjero- vala, njen savjet prihvatila i vratila se na izgubljeni put, gdje je ostavila svoga Boga i svoju sreću...

Neka bolna radost tinjala je u očima otmjene žene, koja je motrila Bogorodičin kip, a časom opet pognute pokajnike do kamenitog podnožja. Kakva im je jednostavna i priprosta odjeća, a ipak su ljepši od nje i srećniji!

Ta misao svrne njen pogled prema ispovjedaonici. U to je treći put zazvonilo, a redovnik je ustao i nešto šapnuo bližima.

— Što kaže? bojažljivo upita mlada baronesa.

— Kad otpjeva misu, vratit će se.

Prošao je kao sjena i duboko zamišljen. Neopisiva je dobrota počivala na njegovu licu i takova toplina, da ju je osjetio svatko, tko bi ga pogledao.

Domala je i njegov glas razlijevao hramom veliko srce čovjeka, koje je pred oltarom slijedilo muku razapetoga Učitelja. Glas pun ljubavi prodirao je u sva stvorenja, mnogi su bez riječi obujimali patnič- koga Nazarenca na Maslinskoj Gori, mnogi su mogli da tek prošapću: »Gospodine, Gospodine, tvoje krvave suze za nas grešnike...«

A Henrik je, uronivši u neizmjernost božanske ljubavi, raširio blijede ruke i najtoplijim ljudskim glasom pjevo »Sursum corda«, dok je njegova unutrašnjost nizala riječ Božjega pjesnika:

Svi stvorovi, što vas je Gospodin ikada stvorio na nebu i na zemlji, uzdignite srca!

Ptičice u visini, životinje u šumi, ribe u vodi, lišće i sve trave na zemlji, dodirnite strune, kakove imate, da zazvuči svemirom pjesma. Gospodin je sluša.

O, srce moje i sviju ljudi! Dižimo se iz okova časovitih slasti, ustajmo pospani iz smrti grijeha, da se razlijegne našim životom pjesma nedužna djeteta.

Gospodin je blagoslivlje.

O, nesretni prijatelji gluhih ušiju, koji ste rasijani svijetom bezvrijedna bogatstva! Izađite iz sebe, otrgnite se od ropstva i pjevajte pjesmu željnome Gospodinu, jer na vas čeka.

Ove su misli, ovi osjećaji pjevali nekim glasom Sluge, kad je pukom zavladala unutrašnja pobožnost.

Samo je jedna duša zebla ovoga časa i nekom bojazni drhtala u hramu, klečeći u kutu.

Redovnica istoga reda, gdje je Henrikova sestra, čekala je sa strepnjom čas, kad će s njime govoriti.

Prođoše sati dok je Sluga ostavio crkvu.

Išao je vrtom kao dječak, kojemu je u džepu tajno blago pa se smiješi, smiješi ... i sve sluša kucaje onih smirenih srdaca, koje je ostavio do ispovjedaonice. Ne zna im lica, ne zna imena nit doma, pa im je ipak dao svoju dušu i otpustio ih k stolu Posljednje večere, da izmijene cjelov ljubavi sa patničkim Bogom.

Ona otmjena žena iz daleka kraja i gospodarica raskošna dvora prima jednaku platu kao i zapostav-

ljano neugledno služinče gradske gostionice... Novac ih razlikuje, Bog ih sjedinjuje. Na jednoj strani život mazi, na drugoj kljaštri, a kad zasine sunce Neba, raspršuje se i blago i bijeda, čast i siromaštvo u jedan prah. Ovaj divni zakon božanske pravde obuhvata svojim tkivom sva stvorenja, prigrljuje ih u jednu zajednicu, da jedu iz jedne zdjele, piju iz jednoga vrča...

Henrik se smiješi kao dječak, kojemu je u džepu tajno blago. Prolaznici se čude i motre ga ispitljivo, što mu je? Da im govori? Ah, nije to lako otkriti. Ovakovoj radosti ne dostaju riječi, a da izlije zanos, bio bi smiješan. Morao bi imati velike ruke i široke grudi, da ih zagrli sve bez razlike i privine srdačno do suza. Ljubav mistika, u kojoj kao da nestaje ličnosti, rasla je u daljinu i širinu i jednaki je pogled izražavao prema drugovima, koje je susretao kao i prema malenoj ptičici, koja je lepršala vrtom i čeznutljivo cvrkutala. Štoviše, i tamo preko dalekih ravni i gora razlijevala se rijeka njegovih toplih osjećaja i nježno zapljuskivala o svaku travu, svaki list, ispirala noge svakoj zvijerki, napila svakog crva i kao bijeli dim ogromna slapa posipala zrnca na skrivene zvijezde i zlatno sunce.

Ali ne kazuj o tome, da ne izazoveš čuđenje il smijeh!

Sve štišće usne, a one bi se smiješile do vječnosti! Zar je i smiješak da ga krije, kad ga sve oči pozdravljaju tako ukočenim mirom? Što se dogodilo, da neki led probija stijenu njegove poletne duše i tako slatko zadovoljstvo počinje tonuti? Čas, dva, tri... Posve satrven praštao se sa redovnicom i odvukao se od porte u svoju ćeliju.

U govornici je oživjelo, a neki od zaprepaštenja i ne govore. Brat Reginald s bolom je slušao, što se govorilo oko njega. Možda nije toliko sažaljevao ni sestru Henrikovu, koliko samoga njega.

— Vjerujte, izusti potišteno, on mnogo pati. Zacijelo nije očekivao, da bi njegova sestra ovako oslabila... da konačno pobjegne iz samostana.

— Sramotno je to, sramotno!

Reginald će još tiše:

— Da, sramotno je... ali je ljudski. Došla je u rđavo društvo i pala na putovanju u grijeh. Zacijelo je upoznala svoju ljagu, kad je nakon toga iščezla iz samostana... I lako, da gorko okajava i krvavo će steći naklonost Boga, koga je... ovako izdala... Bilo bi krivo, da radi toga pada ljaga na njenoga brata, koji je nevin i čist i...

Nije dorekao. Uplašio se spomenuti riječ o svetosti njegova života, jer je vidio na svim licima, da je Henrikova ličnost potamnila. Da nije toliko sučustvovao s njime, njegova bi se borbena narav brzo probudila i ne bi se žacao iznijeti svoje uvjerenje. Ali je u duhu boravio uz Henrika i trpio radi njegova bola.

Sluga je bezumno zurio preda se sjedeći u ćeliji.

Kakav bi to divlji urlik morao čuti, da se gane ukočeno tijelo! Kakovu ljepotu bi morao vidjeti, da oživi njegovo zamrlo srce!

Ništa, ništa!

Na uši je njegove prodro slatki zvuk sestrina glasa... i razdire ih.

Pred očima mu je nježna ljepota mlada lica — i zatvara ih, da ju ne vidi i ne čuje, jer je sve — prokleto. Zar doista? Njen veo je oskvrnjen?

Pod haljinom pokorničkom zakucalo je srce demonskim glasom...?!

— Jao moja sestro... sestro... i tvoj brat!

Glava mu pade na stol, na retke Elizabete Stagel. Koliko je božanskog mirisa strujilo dušom, koja je pisala te retke! Koliko je njena čistoća nad... okaljanom jadnicom!

Rijetko je to osjećao kao ovoga časa. Njene riječi kao da mu slikaju pelikana, koji kida svoje meso, da vlastitom krvlju nahrani svoju djecu. »Tako i vi, oče, ne tražite za me hranu predaleko, nego ono, što vam je najbliže, darivajte žednoj duši; ja imam hrabrosti da prihvatim bilo patnju, bilo i smrt, ako je to potrebno za moj uspon.«

— Jao moja... sestro... sestro... a gdje si mi ti! vapio je, ali suze se nijesu mogle izliti. Najgori bol, koji ne plače. Da kida svoju dušu i razdere tijelo, sve bi podnio neka bi ju samo našao. Kud se sakrila? To je daleko... daleko... Ali neka je, neka je, on će poći, da je spase.

V.

Smrtno bljedilo oledenilo mu lice, kad je toga dana stupio na kor. Sve su oči bile uprte u njega, osjetio je, što govore i dršćući nestajao do svog mjesta. Svijest mu je tamnila od bola, ali je još plamtio njen mali žižak da ne padne iznemogao na tlo. Samo je jedna vatra žarila njegove oči, i gledali ga ljudi ma koliko porugljivo, govorili što mu drago, on će podnijeti sve da spase svoju sestru.

Niti se plaši bure. Noću je orkan lamatao drvećem, od kiše su nabujali potoci i preplavili polja.

Koračao je kao prosjak, bijedan, gladan, žedan. Zapitkuje za kućicu čovjeka, o kojemu zna tek ime i da mu je kći bivša drugarica njegove sestre.

— Da, još tri sata ćete hodati, ako ne više, jer je put ružan, a gradić M. daleko!

Bio je mokar do koljena, a studen vjetar samo što ga ne slomi.

U blizini sela jedva je naišao na suši puteljak. To ga je nešto obradovalo i požurio je korake. Možda ne će trebati tako dugo, kako mu rekoše. Opaža neku ženu, da ide prema njemu. Zapitat će i nju.

Siromašna odjeća i izgladnjelo lice bilo je već gotovo pred njim. Smjerno ga pozdravi i htjede mu se udaljiti s puta, kad Henrik u trenu skoči i zagazi u mokru travu.

Žena se smete.

— Kako vi, časni gospodine, da ... se ugibate meni, umjesto, da to ja ... učinim vama ...

Sluga je toplo pogleda.

— O, draga gospođo, to je malo ... Ovo poštovanje izrazujem uvijek prema svim ženama ... radi Hristove Majke.

Ona s ganućem zastane. Sjeti se svog djeteta i uza nj probdjevenih noći, pa onih dana, kad se mislilo, da će ga pokositi smrt. I ovaj čovjek poštuje njeno materinje srce.

Zagleda se u nj i reče uzdignuvši ruke prema nebu:

— Molit ću Gospu za vaš dugi život i sreću. Nek odagna od vas svaku nevolju, kad ste tako dobri ...

Sluga se na te riječi preobrazi od radosti. Bile su tako iskrene i plemenite, a i prve koje su ga na čas smirile nakon kobne vijesti.

Pitao je ženu, zna li ona, kako će dugo još do mjesta.

— Ah! klikne ona i zaprepasti se. Ta ovud vam je trostruk put! Morali ste od Konstanza na sasvim protivnu stranu. Bijedni ljudi, bijedni ljudi... Zar vas nitko nije mogao uputiti... I još po tom nevremenu...!

Oči Henrikove napola se zatvorile, da sakrije suze. Sjetio se drugova. Kad im je pristupao, da im progovori i nađe savjeta, bježali su od njega, odvraćali lice...

— Bit će dakle još tri sata? izusti potiše.

Ona kimnu.

— Da... da... ali se ne bojte, oče, jer će vam Bog dati snage, da dođete k cilju. Bit će malo teško. Pazite kod onoga potoka. Nabujao je i nije tako uzak, kako bi se činilo...

Raziđoše se kao davni prijatelji.

Ovaj je susret osvježio slugu, te je proslijedio put i svladavao tjelesnu nemoć. Ipak ne za dugo.

Došavši do potoka, htjede da ga preskoči, no u tome času kao da mu se zamaglilo pred očima, snaga klone i on pade u kalne valove.

Za njegovu nemoć i oni bi dostajali, da ga uguše. Pridizao se i ponovo posrnuo. Stajao je neko vrijeme i ljuljao se amo tamo, a na usta mu dolazila pjena, pomiješana s pijeskom. Upre svu snagu, čvrsto zahvati šikarje i dopuzi iz dubine na obalu.

— Blago vama žabice, kad vam je tu prijatno. Ja bih umro u takvu kalu! — Srećan, što se izbavio, sad bi da sjedne i živo pripovijeda neuglednim plivačima. Ali se nemilo smete, vidjevši svoje blatno odijelo.

Očistit ga ne može. Kako će . . . što će misliti ljudi, kad to vide?!

— Luda ja! ubrzo se snađe. Bog zna istinu, a oni neka misle, što mogu i hoće.

Mali gradić palio je već svjetiljke, kad je Henrik išao ulicom. Okretali se za njim, neki upirali prstom, a smijeh je bio tako srdačan, da se čulo nadaleko.

Sluga je pritisnuo tri slova na svom nemirnom srcu i nije htio da išta vidi i čuje.

Konačno zastane. Četiri, pet koračaja i ugledat će . . . jadnicu.

Neki muž otvorio je vrata. Opazivši dominikanca, dosjeti se, tko je. Dozove žurno ženu i kćer. Uvedoše ga i ostaviše na samu sa sestrom.

Henrik je stajao kao nijem. Ni da bi izustio riječ, niti podigao oči. Drhtao je i smrtno blijedio, dok nije izgubio svijest i lupio o pod.

Svi se uznemiriše. Ukućani se bavili oko njega, da ga dovedu k svijesti. Samo je jedna žuta fizionomija bila ukočeno mirna kao hladan kip. Uspravila se u postelji i sjela, a očima ni da bi jednom trenula. Gledala je brata, koji je kao mrtav ležao pred njom.

Došavši k svijesti, potraži je očima i glasno zavapi:

— Jao, moj Bože, zašto si me ostavio!

Znoj ga iznova oblije i ponovo izgubi svijest.

Sestra je trnula. Zaogrnuvši bolesno tijelo približila se bratu i drhtavom bi rukom htjela da mu pomogne. Srce — da joj razbije grudi. Sa stravom je upiljila oči na spuštene vjeđe, čekala čas prvoga disaja, a tada . . . tada . . . O, da je nestane za uvijek i da ne čuje riječi svoga brata! Što joj može kazati?! On, kao dijete nevin, blag kao anđeo, slab kao sjena . . . Ona . . .?

Misli joj se zapleću. Ne razabire ništa, a osjećaj bola ju guši.

Njegova bijela odjeća okaljana je radi nje. Ove tople oči zatvorene su radi nje. I nije li maločas onaj porugljivi smijeh pred prozorom bio namijenjen nevinomu... radi nje!

Odvratila bi pogled da ništa ne vidi. No bratovo je lice tako drago i dobrostivo te ga gleda kao da bi mu nešto kazala. Što? Jednu jedinu riječ, jedini vapaj: »Brate!« On, dobar, svet, odazvao bi se na zov krvave duše. Tisuću je strjelica ranilo njeno nesrećno srce, do nedavna najbolji prijatelji prezreše ju kao otrovni korov, a Nebo... i Gospodar njegov? Odbacila mu veo i haljine! Bez Boga, bez majke, bez prijatelja bdila je noći, cvililа danima... Tuđi dom je studen, nezaslužen hljeb je gorak... a sudionik njena grijeha... možda se smije. Jao! Možda se smije! Svejedno, svejedno! Kad bi i plakao, nikada ne presušiše njene suze. Samo ih najvjernija ruka može otrti. Samo... vječna Ljubav... po ovome mrtvačkom licu, koje leži pred njom... U nj vjeruje, njemu naginje požutjelo lice... barem dotle, dok su spuštene vjeđe. A kad trznuše da se podignu, kao zatečenoga odmakne, znajući da je nevrijedna njegova pogleda.

Henrik je dolazio k svijesti. Kao da se odmorio u slatkome bezdanu ,osjećao se lakim da poleti! Kuda?

Obim rukama zagrli sestru i muklo prošapće:

— Jao moje dijete... sestro draga... što sam doživio s tobom!

Ruke mu klonuše, glava pade na prsi, a oči se zatvoriše. Hladan znoj tekao je s čela niz lice, gdje je

najdublja patnja urezivala svoje poteze. Sjedio je na drvenoj klupi i nečujno disao.

Vidjevši ga ovakova, sestra pade na koljena, obujmi mu noge i zarida:

Brate... moj, dobri... Što sam došla na taj svijet, kad sam izgubila Boga i tebi nanijela tolik bol! Ljaga moja na tebe je pala... lomiš se kao nježan cvijet, pritisnut ledenim mrazom... A ja... ja nemam ničega, čime bih mogla donijeti sunca u tvoju dušu, jer sam otkinuta od svega Neba. Moje usne ne mole, moje se ruke ne sklapaju, jer je plač u mom srcu, a uši sam Hristove oglušila. Sulica mog grijeha zabola mu krvave rane, a krv njegova razlijeva se po meni, peče me danom i noći. Ne čujem glasa prijatelja... Odbačena je grešnica... prokleta... i prezrena... Brate blagi, brate... Tvoja ledena ruka je topla, pruži mi čistu, pomiri me sa Razapetim Bogom. Klečim pred tobom i molim te, oprosti mi grijeh po Njemu i On po tebi... Nijesam vrijedna, da me zovu tvojom sestrom. Ali ti, koji si potražio onu, koju svi prezreše, milosrdna si srca. Zato te moje moli. Pogledaj na me, o, brate... samo danas. Neka više nijesam tvoja sestra, neka te više nikada ne vidim... Samo danas mi ne uskrati očiju, danas mi ne uskrati očinske riječi... Ja ću tada podnositi svu tegobu i žrtvovati Bogu za svu opačinu... Moja duša dom je bez ognjišta. Pred tobom vapi za oproštenje, zove pred tobom vječitog Boga, da se smiluje nevoljnoj grešnici... brate! Brate! Neka sam tvoja izgubljena sestra, ali spasena prosjakinja, koja gine do tvojih nogu...

Obuhvatala je rukama njegove noge, lice zatiskivala u mokru odjeću, a leđa su joj se grčevito savi-

jala. Njen jecaj potrese svu dušu Henrikovu i ukućani proplakaše od ganuća. Prvi put vidjela je kći očeve suze, roditelji nigda ne bijahu svjedokom ovakova prizora.

Henrik se snizio na pod do sestre, zagrlio ju i ridao na njenu ramenu.

Na prozore je pljuskala kiša takovim mlazovima, da se na časove i nije čulo ridanje. Henrik je nastojao da se smiri i tad progovori. Ustao je i ponovno sjeo na klupu. Nu vidjevši sestru nije mogao odoljeti. Naslonio se na stijenu i zatvorenih očiju raširio ruke.

— Jao, moje vruće suze! Ja vas ne mogu potisnuti... Izlijte se iz mog srca. Sestro, moja jedina radosti najdražih dana, dođi, da te privinem na mrtvo srce tvojega brata. Po tebi sam mislio doživjeti veselje... ali evo dana... koji ću do smrti osjećati... Daj mi lice, da ga polijem gorkim suzama svojih očiju, daj da plačem nad smrću tvoje duše... Lakše bih te gledao mrtvu, al nevinu, no živu... nesretnicu.

Na te riječi ona je ljuće zajecala. Parale su je i razdirale. No ruke, koje su je grlile, suze, koje su tekle na njenu glavu, ulijevale su joj u isto vrijeme toplinu utjehe, znajući plemenitu ljubav bratovu. Od bola i stida nije gledala u njegovo lice, da ne vidi patnje, koju je prouzročila.

Henrik se polako smirivao. Znao je lomljavu njene unutrašnjosti i da se krha ograda izmedju nje i Boga. Sjetio se daleke majke i kao da bi želio zamijeniti i nju, ponovo je proplakao, ali ne više glasom beznadna bola.

— Da pružim ruku zalutalom djetetu? Evo, sestrice... došao sam zato. Primam te najtoplije,

onako, kao što želim, da mene primi milosrdni Bog na mom posljednjem putovanju.

Nekad smo, ti i ja, plakali nedužni plač djeteta. Igrali smo se pred našom kućicom, brali šarene kamenčiće i natjecali se, čiji je ljepši. S takovim smo blagom zaspali, kad bi nas probudila vika razulerenog oca i plač dobre majke. I mi bismo tad suzama natopili jastuke, a naši kamenčići izgubili su sav čar.

Danas? Danas smo također djeca... i plačemo. Demon grijeha oduzeo je tvoje blago, koje si pažljivo sabirala čistoj Majci. Ona više ne prima tvojih darova... jer ih nemaš, da joj daješ... Ali je rijeka života duboka, i bogata, ti možeš uroniti i sabrati još dragocjenije kamečke... nego što je onaj izgubljeni. Znaj, da te vazda gledaju oči Najboljega i ruke se Njegove vazda pružaju prema tebi, da te stostruko nagrade za tvoj maleni dar...

Zagrlio ju ponovno i kroz suze joj se smiješio, bodrio je i tješio. Možda pod ovim krovom nikada ne bijaše vidjeti toliko iskrene ljubavi, toliko požrtvovnih suza i utješljiva zagrljaja.

Ukućani mu ponudiše topli zalogaj i orošenim očima pozdravljahu ga kad je odilazio.

Kiša je prestala padati, ali je vjetar divlje urlao. Tješnje je privukao ogrtač i pognuto gazio kaljavim putem.

VI.

Bio je rani sat večeri, ali je od oblaka bilo tako tamno te se pobojao, da će zalutati. Nekoliko kola prošlo je kraj njega, no pjesma pijanih ljudi plašila ga, da ih zamoli pomoć.

I ako se okrijepio, nakon nekoliko stotina koračaja već mu je ponestajalo snage. O, kako bi slatko legao i spavao! Da mu je počinuti barem na koji čas! Pred očima mu iskri, već ne može jasno gledati. I ne bi ni opazio, da je tik jedne kuće, da ga nije upozorio na to snažni glas žene, koja je vikala.

Kakav ju je zadesio bol, mislio je Henrik i stao. Možda kakova nepravda... možda dijete počinilo veliku štetu, a siromašni su, pa majka sad jadikuje..

— Proklet život, kad me na svakom koraku razdire! Što počneš, sve izađe naopako. Znam, da sam je stavila ovdje, na ,ovdje i sad je nema...

Izvrne stolac, lupi njime... Dijete grčevito zaplače...

Henrik nije dugo promišljao. Zaputi se i uniđe, da utješi nesrećnu ženu.

— Siromašna ženo, što vam se teška dogodilo, da se tako tužite?

Ona, iznenađena ovim posjetom, smeteno će i nešto mirnije:

— Evo, tu mi negdje pala igla i ne mogu je naći...

Čuvši ovo, Henrik se bolno trgne. Približio se djetetu i šuteći ga milovao, a u sebi je mislio: jao, tupi stvore, da ti je jedan od mojih tereta, ne bi bilo ovolika jada radi jedne igle.

Dijete mu se odmah priljubilo, srećno, što je oslobođeno nezaslužene kazne.

— Ja nijesam iglu ni vidio! povjerljivo govoraše dječak u poderanoj košuljici.

— Vjerujem da nijesi... Ti bi zacijelo kazao majci, kad bi je zametnuo, pa biste je potražili... A kad bi i nestalo igle, ne bi to bila tolika nesreća, kako se čini tvojoj majci.

Ima većih jada na svijetu, draga ženo, pa se umirite.

Kad je izašao, s gorčinom je stisnuo usne i zamišljeno stao pred kućom. Pogledao je prema prozoru, ne će li još jednom vidjeti ubogo dijete, ali umjesto toga, čuo je ženu:

— Što zna fratar, kako se živi!

S bolom se udaljivao, ne mogavši se otresti dojma ovih riječi. Znao je, da to nije tek njeno svatanje i mnogi se izruguju redovničkoj mantiji, a napose njemu. Otkad postoji ljudsko društvo, otada ima bratstva i nebratstva kod primitvnih i u bogatim domovima. Himba i nećudoređe javno je žigosano, ali u potaji najveći dio buja na njihovu tlu. Istinska kršćanska odanost osjeća se u hramu, gdje govori Hristova nauka, na groblju, gdje živima šapuće udes mrtvih. A Tamo, Tamo...!

Moj Bože! Da je moći ugušiti pakao opačina, spasti nedužne od lanca prokletstva, našao bi se jedan čovjek, koji bi bez žacanja podnio najveće tegobe, da samo pomogne bližnjemu. Sluga osjeća da je smisao njegova života samo po Vječnoj Mudrosti. Osjeća to kao malo kada. Tetura putem, al pitaj ga, reći će, da mu nije teško. Udari ga, reći će: boli, al evo ti cjelov. Ovakova se čustva rađaju u srcu, koje se već napilo mnogih bolova i znalo ih pregoriti bez protivljenja.

Jedva je stigao u samostan, dođe mu jedan od braće i kaže:

— Bio sam na dvoru kod baruna W. Gospodin je pitao za vas. Uzdignuo je ruku i zakleo se, da će vas probosti mačem, pa gdjegod vas našao. Već je

slao ovamo svoje prijatelje, da vas usmrte. Budite oprezni, ako vam je do glave...

Henrik se prepade. Bilo mu je kao da sanja. I ako nije ništa neobično, da se neko mačem uklanja s ovog svijeta, ipak nije mogao razumjeti, zašto bi itko ustao protiv njega, pa još ovako krajnjim sredstvom.

— Rado bih znao, čime sam zaslužio smrt. Zar nijesu ništa kazali?

— Gospodinu je rečeno, da ste njegovu kćer i mnoge druge zaveli na krivovjeran život. Govorilo se o nekom »duhu« i »duhovnima« i barun je proklinjao, da je to najluđi narod, što ga ima na zemlji.

Henrik se domislio i prošapće:

— Ah, brate! Ta to su heretici! U Konstanzu se nastanio jedan ogranak i mnogim zemljama propovjedaju, da je od Boga i zlo i dobro, pak prema tome nema ni grijeha... Samo je zanimljivo, kako je došao upravo na me.

— Mora da je to netko podmetnuo... Ali ta zabluda gospodinova mogla je žalosno svršiti. Razjarenima se nije dalo ništa dokazati i sreća je, što vas nije bilo ovdje, jer bi vas sasjekli. Svi smo strepili, a brat Reginald izašao je na crkvena vrata i budno pazio, ne će li vas ugledati kako dolazite, da vas upozori na opasnost... Ipak se bojim, da će vas još potražiti... Jedan je vrlo bjesnio: »Ugrabio mi moju ženu, ona ne će da za me zna, ostavila me kao da sam nepodnošljiv čovjek i sad se krije koprenom«.

— Tako? Tako! kimnu Henrik ostavši sam.

Dakle mu je ovdje prijetila tako tužna smrt! I još uvijek vreba opasnost?

O, jadni svijete, što će još nedužan primiti od tebe! Da ga rasijeku kao zločinca i urlaju nad njegovom krvi? Zar će im tad odlanuti?

Henrik tupo zuri kudgod prolazi.

Konstanzom se brzo pročula barunova namjera. Mnoge su pogrde pale na dominikanca, koji zavodi ugledne građane. Našlo se nekoliko Henrikovih prijatelja, koji se zauzeli za nj i odvažili se, da gnjevnome barunu prikažu zabludu. To im uspije i on se napokon smirio.

Ali Henrikova duša ostala je bolna. Sjetio se onoga studenog dana, kad je slušao glas mladićev. Sjetio se žene, koja ga je zatim pohodila, otkrivši mu značenje ružina cvijeta.

I već počeše dani, za koje mu je kazano, da im ne će umaknuti. Nepojmljiv udes nasrnuo je na nj i siplje kao mahnit jedan bol za drugim. Henrik se i ne dosjeća, da bi malo tko umio dostojno snositi nezaslužen jaram, ne pomišlja, da je njegova duša rijetki dijamant, koji moraju isprati patnje, da zablliješti sjajem. Osjeća samo, da je pritisnut i sam.

Braća ga susreću sa začuđenjem i jasno je vidjeti, da ih on neprekidno potsjeća na grijeh nesrećne sestre.

A tko radi nje više pati, tko šapuće molitve sa suzama, tko joj pruža ruku da pomogne sirotnoj od bijedna života!

Henrik joj često piše. Zar pisma? O, to nijesu slova, riječi i blijed zvuk. Tu je dio njegova živa duha, tu je srca, koje privija do suza, da sa svojim čitaocem poleti do sunčanih visina. Henrik umije privući, jer je sam privučen. Pjesmi njegove ljubavi nije moći odoljeti, jer je odveć iskrena, plemenita i

topla. Zato potez njegove ruke nije uzaludan i čovjek sluti, da se slomljena duša oporavlja i uzdiže. On vjeruje, da će jednoga dana prosjati Nebesko sunce put njegove sestre, kojim će tad poći i ustrajno prevaliti životne tegobe.

Ta vjera mu zacjeljuje ranu, ali je okolina stalno zadiruje, da se opet otvori. Ma ništa nije kriv sestrinu grijehu, izgubio je među braćom poštovanje, kao da je sam počinio izdaju.

Jedini Reginald nije mijenjao svog lica. Na njemu je uvijek sjala iskrenost i prijateljska odanost prema čovjeku, koji postaje svakim danom sve tiši. Ćelija i hram bijahu jedini svjedoci njegove intimnosti.

Nježna duša ovdje je plakala, smirivala se i tkala skupocjeno tkivo za sag razapetom Bogu.

— Dolazim k tebi, Vječna Mudrosti, dolazim... Podastirem ti se sa svim, što imam. Neka je mekano tvojoj stopi, evo ti jastuka suza. Nek se osmijehnu usne, evo im napitak čistoće. Radi tebe ću trpiti i uščuvati hrabrost, da uzmognem ostati slugom do tvojih nogu...

Obzor je mojih radosti potamnio. Ti si jedina svjetlost noći mog života. O, stani, Vječna Mudrosti, stani. Nek tvoja blizina otvara moje umorne oči, sjaj preda mnom kao tihi mjesec zalutaloj ptici.

Samo tvoje uši razumjiu njen bolan cvrkut, samo tvoj Sjaj može je dovesti k cilju.

VII.

I tako je šaputao na dan Velikoga Petka. Rosio ga hladan znoj, dok je boravio u hramu, a mislima daleko, daleko na onome brijegu, gdje između dva

zločinca prigiblje glavu nemoćan Spasitelj i posljednjim dahom moli Oca: »Oprosti im...« Ima li išta na svijetu, što bi utješilo klonulu Majku pod križem?

Sluga bi pohrlio, prošao čitavom zemljom i morem, da nadomjesti Patnici ono, što se ne može nadomjestiti. Nema ničega — nigdje.

Ali, evo njega, sa svom dušom najvjernijega prijatelja, kako jeca nad bolom Majke i obećaje kao dijete, da je nikada neće ostaviti.

Našao je u vrtu cvijeća, ubrao ga i spleo vijenčić, da ga položi na njene ruke. Neka zbori okićen kip, da je umro jedinac, ali je blagoslovljena utroba, koja je nosila spasenje svijeta.

I nakon molitve, odilazi u vrt, da bude sam. Sa zahvalnošću je gledao onaj grm, koji mu je darovao svoje najljepše cvjetove.

Svakoga dana dolazio je u slobodno vrijeme ovamo.

— Lijepi moji... nježni stvorovi. Kako ste čisti, kako raskošni i tihi. Sav vam je glas ta prozirna boja i mirisavi pelud. Je li dakle čudo, kad sam upravo vas odabrao za poklon...?

Sagibao se nad cvijećem, šaputao i smiješio se kao djetetu, koje se tek probudilo. Reginald se približio neopazice. Sluga se tako zanio, da ga nije opazio. Obuhvatao je rukom cvijeće i sav se nadvio nad grm, koji je šuštao i strpljivo se prepuštao nježnom milovanju. Je l' nježnije cvijeće il čovjekova ruka, Reginald ne zna.

Bolna vijest, koju mu donosi, čini se prijatelju tako teškom, te se plaši izustiti riječ, to više, da ga ne pomuti u visokim osjećajima. Kako bi mu mogao

spomenuti sada, da mu je majka mrtva, ona majka, koju je Henrik toliko ljubio, te je uzeo i njeno ime umjesto očeva! Gle na licu mu uzvišen polet! Usne se pomiču, osmiješene slatkoćom najsrećnijega čovjeka. Zar je doista tako srećan? Reginald se pita i slijedi svaki njegov kret. Ne, on ipak nije srećan. On je samo omamljen... nebeskim napitkom i ljepotom latica... Njegova je narav — sreća jednoga časa, pa i tu ne bi okusio, da mu nije duša tako plemenita.

— Kako ste lijepi, kako čisti...! Gle novih... Kad ste provirili? Zar ove noći, dok vas je mila nebeska rosa? Il ovoga dana, dok je zlatno sunce titralo nad vašim glavicama, a zvonjava je slavila sat Uskrsnuća..? Da vas vidi moja majka, sve bi vas otela i poslala po svom dječaku k praznome grobu, k hladnoj posteljici čistoga Čovjeka... Al dijete njeno već je učinilo to, Sluga je okitio grob i bijele ruke... O, hvala vam nježni stvorovi. Cvjetajte širom zemlje, mirišite do neba, množite se brzo, jer nam je blizu prvi maj. U mom kraju te će noći pozdravljati dragan — dragu. Pred domom će njenim postaviti drvo okićeno, lijepo, sočno. I svu noć kliktat će mlada srca. Vi, nježni, čisti, cvjetajte širom zemlje, mirišite do neba, množite se brzo. Za danas vam topla hvala.

I nebeskoj rosi, koja vas je mila, i zlatnome suncu, koje vam je ukovrčilo kosu...

Dođite ptičice, kad pane noć. Prospavajte ovdje i zakliknite ranom zorom dolazak Uskrsnog dana.

Raširio je ruke i gledaše svod, na kom su lebdili bijeli oblačići ošarani ružičastim žarom.

Bio je blijed, ali ne da klone, već da poleti dalje od ptica, preko lakih oblačića i azurnog plavetila, tamo, na izvor Vječnosti.

Reginald je gotovo prestao disati. Činilo mu se, da to ne stoji pred njime čovjek, nego je najčišća duša sišla s neba i zaodjela se ljudskim likom. I možda je upravo sada čas, da mu kaže žalosnu vijest. Možda će ju hrabro podnijeti.

— Brate! toplo ga zovne i pođe prema njemu.

Henrik se plaho obazre, ali vidjevši Reginalda ubrzo ga mine smetenost.

— Što se dogodilo, dragi brate? Vi ste nešto poti-šteni. Ne će me možda potjerati iz samostana... izustio je više tiho no glasno.

Reginalda oblije rumenilo, jer se odmah dosjetio, što znači bratova opaska. Ta bijaše mu samome bolno, kad se govorilo, da su Henrikovi roditelji dali samostanu veliku svotu novaca, neka bi trinajstgo-dišnjeg dječaka primili u svoj red. Bilo to istinito ili ne, Reginald se odlučno usprotivio, rekavši: »Ali se krepost ne kupuje novcem nego suznim pregara-njem i dubokim umom«.

Na te riječi pogledao ga Sluga zahvalnim pogle-dom, no Reginaldu nije izmakla nova brazda, koju su mu prouzročile. Vidio je, da je toga dana Henrik ostavljao govornicu kao potišteno pseto... Oni, obični ljudi, sa običnim radostima i običnim teško-ćama... On, rijedak meteor, sa sjajem mističke poezije i kršćanske čovječnosti, neslomljiv genij zemlje i ljupko dijete neba vazda blag i tih, strpljiv i misaon.

— Obična ljudska sitničavost, brate! mahne Reginald. To je radi vaše sestre... Neki žale, što ste pod samostanskim krovom.

— Da! klikne Sluga i obori pogled. Znam... sve. Oni me ne mogu razumjeti, a to i ne tražim. Moj put je — moj, a Bog je svjedok mojih koraka. Zato mogu ustrajati... Za moju sestru plamti u ovome srcu utješljiva nada, da će jednoga dana obujmiti posudu Hristovih ruku i neće otkidati usne, koje su srknule... Srećna majka, kad to sazna! Brate, ne možete zamisliti, koliko materinja ljubav strepi nad žalosnim činom... svoje kćeri...

Reginald se zamišljeno zaustavi na Henrikovom izražaju i vidjevši snagu svijesti, uvjerljivo nastavi:

— Siguran sam, da je lijepa duša gorko zaridala, ali se i smirila u Bogu,.. za kojim je vazda čeznula..

Henrik ga naglo pogleda. Osmijeh mu iščezne i hladnom ozbiljnošću primi Reginaldovu ruku.

Brat se nije smeo.

— Maločas razgovarao sam... na porti... Vaša pobožna majka razmatrala je za korizmenih dana Spasiteljevu muku tako živo i sučustvovala s Majkom tako snažno, te je izgubila svijest. Iznijeli su je iz crkve i pomagali joj do kuće... Od tog dana nije ustajala, a na Veliki petak...

Nije dorekao. Henrik je protrnuo i ruka, kojom je brata čvrsto držao, otpusti i klone. Bilo je kao da će izgubiti ravnotežu.

Reginald ipak nije očekivao, da će vijest tako porazno djelovati.

— Brate! klikne s uzbuđenjem i primi ga pod ruku. Henrik pusti glavu da padne na bratove prsi i zaplače kao dijete.

— Moja... dobra majka...! promuca teško dišući. Kad se malo smirio, pogleda brata sa toliko povjerljivosti, te se i Reginaldova ćud potrese do suza. Iskreno je žalio čovjeka, koji od dana, kako se udaljio od braće, primi jedan udarac za drugim. A tko zna, što ga još čeka...!

Osjetljiva narav nemirna je nad sitnicom, a koliko ju tek ranjavaju velike zablude!

Henrik doskora podigne glavu. U dubokim očima vladao je mir.

— Sad znam, da nikoga nemam. I ona me ostavila, da mi bude zemlja još tvrđom. Ali brate! Nije za navijek. Dani prolaze i života nestane. Dolazi čas veličanstvenog prizora, kad će se zagrliti besmrtna duša sa svojim Bogom. Sjetilni svijet tone, ostaju možda još njegovi obrisi, koji znače jednu misao: kolikogod si nam draga bila, zemljo, ipak si kratkotrajno boravište...! Dajemo joj krhko tijelo, koje je hranila i pojila, a skupocjenu Božju dušu predajemo Vječnosti, koja nas je za ovoga hodočašća kitila ukrasom uzajamna prijateljstva s Jedincem. Trojstveno Božanstvo u vječnosti je Jedno, a zemlja piše historiju pojedinačnu. Spasitelj je nosilac Patnje, doklegod boravi na nizini. I po njemu nam je otkrivena božanska mudrost, po njemu se uspinjemo do razumijevanja najdubljih dubina. Uzeo je ljudsku narav, jer je sišao radi ljudi. Tada dolazi čas povratka u njegov zavičaj, jer nije potrebno, da nam još išta dade. Najdublja Misao, najjača Sila, najtoplija Ljubav sastaju se Tamo, kud nam je svima poći.

— Brate! Gledajte...

Henrik je otkrio prsi i pokaže rukom na stranu srca.

Reginald je nepomično zurio na tri slova i nije mogao progovoriti.

Sluga je dalje govorio:

— Da ... neka vas to ne iznenadi. Želio sam živ znak da pripadam onome, koji je krvario za moje spasenje ... Molio sam ga, neka ta slova nikada ne zarastu, i — evo ih! To je moja utjeha, Reginalde, moja snaga.

Mojoj preminuloj majci ... preminuloj ... majci, po kojoj sam naslijedio ovo srce, iskazao sam djetinju ljubav, kad sam se posvetio Onome, koga je toliko ljubila ... Ona više nije na zemlji, ali je srećna u njegovu krilu ...

Polako pokrije prsi i kao dijete povede brata za ruku.

— Pogledajte ove grmove. Dali su mi najljepše cvjetove. I još će mi dati ... da ih odnesem na mjesto, koje mi je ovdje najdraže. O, ne mogu vam iskazati, kakav okean talasa mojom dušom ... Da plačem ili se smijem, ja ne znam. Jesam li sretan ili nesretan, ja ne znam. Ali želio bih, da mi je danas posljednji dan.

Brate! Jedno bih zamolio vašu vitešku ćud. Neka vas ne rasplamti nikoja riječ, koju bi tkogod izustio. Ljudi su različiti. Svi ne možemo ići jednim putem, premda nam je isti cilj. Priznajem, da su teške ozljede, koje primam, ali tako mora biti, a Bog me ne će ostaviti, dok sam uza nj.

Utihnuo je, da više ne rekne ni riječi.

Reginald ga je ostavio potresen do dna duše. Bio je sretan, što se uvjerio o neiskazanoj dobroti povučenog čovjeka. S čvrstom je vjerom gledao u budućnost Henrikovu, kad se svi budu osvjedočili o njegovoj veličini.

Budno je motrio Slugine korake, zaustavljao se na svakome njegovom kretu.

U predvečerje prvoga majskog dana opazio je, da je Henrik veoma uzbuđen. Tek što je minulo čitanje i braća se raziđoše na počinak, pođe za njim u crkvu.

Henrik je poniknuo pred Bogorodičinim kipom i najednom je bilo vidjeti da mu na rukama počiva vjenčić. Neko je vrijeme ovako klečao, a tad se plaho približi oltaru i drhtavim rukama stavljaše vjenčić tako, da su ga držale ruka Majke i Djeteta.

Što je tad govorio, nije se moglo čuti.

Okitivši kip, tiho se zaputio prema Raspelu, pao na koljena i prignuo glavu. Katkad bi zateturao gornjim tijelom, uspravio se i opet sagnuo. Usne mu se ne pomiču.

U njegovoj unutrašnjosti bujala je krošnja duhovnog »maja«, koji je stavljao pred svoju najdražu Ljubav. Pozdravljao je bez riječi granu Križa na kojoj je izraslo slatko voće vječnoga blaženstva. Umjesto nakita ruža, kitio ju srdačnom ljubavi, umjesto plavih ljubica, ponizno joj se klanjao, umjesto nježnih ljiljana nudio joj svoj čisti zagrljaj, umjesto nebrojenih cvjetića livada, pašnjaka i šuma, posipao ju duhovnim poljupcima.

Ruke bi raširio, da izrazi umjesto ptičica svoju kao bezdan duboku hvalu i prošapta zatim:

— Zdravo, nebeski maju vječne Mudrosti. Nepri-kladne su riječi za pjesmu, koje je srce puno. Ali ti je čuješ i razumiješ zvuk mojih struna...

Reginald ga dugo promatrao i sam je sklopio ruke kao malokada.

Bilo je već kasno, a Henrik još nije ustajao. Brata ispuni briga, pomislivši, da će ova noć biti opet probdivena. Ali se nije usudio da ga smeta.

Nečujno se udalji i ode u svoju ćeliju, misleći na sjutradan. Kako će Henrik u selo, ako uskrati sebi slatki san? Preslab je za naporni put. Još mu je k tome dodijeljen brat, laik, koji je napola lude glave...

Koliko bi Reginald bio srećan, da mu je poći sa Slugom!

Teško se zaboravlja dan, kad je ugledao otkrivene prsi. I pjesma srca, sa Spasiteljevim imenom, nepre-kidno mu zuji ušima i kao pčelica hrani Reginaldovu dušu medom.

Na otvoreni prozor ćelije dopirali su glasovi. Bili su sve življi. Prolaznici zastaše pred samostanom i Reginald je razabrao, što govore. Ustane s postelje i zatvori prozor.

Kolikogod se odupirao neugodnom dojmu, ipak ga na čas ovlada težina, to više, što je kletva Židova još uvijek urlala.

Razumljiva je njihova gorčina. Toplo ljeto opet se približuje i tko zna...?!

Reginald se sjeća minule godine, kad je selom V. harala kuga. Zaostali je svijet smatrao, da je to židovsko djelo, koje su izveli na taj način, da su otrovali zdence. Jadni Židovi skupo su plaćali svoju nekrivnju.

— Grozno, grozno! otkine se glasno. Pred očima mu je krvavo divljaštvo bijesne svjetine, koja probada kolcima... pali lomaču... Ludi svijet, ludi svijet!

Reginald se trudio da zaspi, kako bi odagnao teške slike. Sjeti se Henrika, koji sjutradan odilazi u V.

Smirio se, kad je čuo, da su se nedaleko tiho zatvorila jedna vrata.

Ponovo mu zazuji ušima topla pjesma bratova srca, kad se sagibao nad cvijećem, plakao na njegovim prsima za majkom i položio nježan vjenčić na ruku Bogorodice i Djeteta.

— O, kako je lijepo ovo Tvoje dijete, vječni Bože! šapnuo je u sebi. Koliko li je ljepote u dnu Henrikove duše, koliko dragocjena blaga, koje Reginald i ne može dokučiti, a niti bi ga Sluga znao zaodjeti riječju! Može ga samo naslućivati kao sunce podno obzora, kad padne mrak.

VIII.

Nije se očekivalo, da će crni oblaci potamniti toga dana onaj vedri svod, koji je još jučer sjao s azura.

Sluga je s ushićenjem promatrao jurnjavu mračnih oblaka, koji su se negdje zgušćivali, negdje razilazili, rasplećući za sobom sivu koprenu. Grmljavina i vatreni blijesak ispunjali su pjesnika zanosom, a kršćanin se klanjao svesilnoj ruci, koja je zaodjela prirodu veličanstvenim ljepotama.

Sa svojim je pratiocem išao oširim puteljkom i gotovo bi poletio od zanosa, dok je drugi zastajkivao pri svakoj munji i sa strepnjom čekao udarac groma. Tad bi odložio prtljagu i nepomično zurio.

— Ne boj se, prijatelju, primijetio bi Henrik pogledavši prestrašeno lice, na kom nije bilo znaka nikakove misli.

Uzaludna riječ! Neočekivano se zasmijao i udari šakom o prtljagu.

— Ali ako pljusne, bacit ću te knjige. Dosta je, da sebe nosim u takovo nevrijeme.

Henrik se nešto uznemiri, kao da je slutio, da će ga po tom čovjeku zadesiti nekakva nesreća.

Krupne kaplje stale su već padati. Zaparni uzduh bio je pun mirisa, koji je tako blag i neznatno primjetan, te su poljski kukci mamurno letjeli nad cvijećem kao da će klonuti.

Doskora ne bijaše vidjeti ni jednoga. Svaki listić zanjihao se od kiše i za čas se svim krajem razlijegne šum pljuska.

Henrikov se pratilac namršti i bio je spreman, da ostavi svežanj na putu.

— Ipak nam to ne će pomoći, brate... Svejedno smo već pokisli. Nijesmo ni daleko... Još koju stotinu koračaja!

Brat opet pokaže desnicom:

— A što će te knjige... onome svećeniku u V., da bih ih morao vući upravo danas! Tko će znati, ako bacim ovdje i knjige i... novac...? Doduše novac bih mogao spremiti pod ogrtač, ali knjige su prevelike...

— Čovječe! zaprepasti se Henrik i preuzme teret. — Zar biste doista učinili, što govorite! Tko će znati? Kad i ne bi doznali ljudi, ali Bog nas vidi.

Ovaj se nasmije i okosi glavu idući za Henrikom.

— Vi ste učeni, časni oče! Odmah se dosjetite svačemu. Jučer je vrtlar govorio za vas, da ćete dostići savršenstvo. Taj vrtlar je, znate, također pametan. Samo nije učen. A... da vam iskreno kažem, ja i nijesam velik prijatelj mudrosti. Zato ću uvijek nositi prtljage. To bi me sigurno čekalo, da i nijesam u samostanu. Buf! Al sam mokar! Došlo mi do kože.

Stao je i poče da sažima vodu iz ogrtača. Uto zagrmi. Brže potrči za Henrikom i opet nastavi:

— Rekli ste, da je još stotinu koračaja, a ja sam već prevalio tisuću, pa sam još uvijek gdje sam bio. A-a! Evo sela! Dajte mi sad prtljagu.

Henrik ga tjeskobno pogleda, pa tiho reče:

— Sad ću je i onako predati... Vidite, da je i kiša prestala. Povratak će nam biti ugodniji...

Govorio je prekidano. Nešto teško sleglo se na njegovu dušu. Sa strahom je ostavljao brata, koji je pošao u gostionicu, da ga tamo čeka.

Već se dan rasvijetlio, kad je brat stajao do prozora i neiskazanim užitkom gledao na svjetinu, koja je pohrlila u V. na godišnji sajam. Šarenilo kojekakvih ljudi, mukanje i rzanje životinja, živo pogađanje židovskih trgovaca i kupaca i važna pojava starješine pred općinskom zgradom, sve se to činilo bratu tako veličanstvenim, te se naslađivao. Imao je samo jednu želju: neka se... učeni drug ne povrati skoro, jer... odijelo je još mokro; mora se posušiti, a to nije šala.

U kutu se žarila vatra. Užurbana domaćica vrzla se sad ovamo, sad onamo. Gosti unilaze, jedan želi toplo, drugi vruće. Nekoliko Židov već je posrkalo svoj zajutrak i latiše se vina, zovući brata, koji se sušio kraj vatre.

— Nijesi svetac, iako se samo smješkaš. Ajde, gutni iz moje čaše!

— Da ... gutnem? Baš sam žedan! Ha-ha-ha!

Sa slašću ispije i nije se prestajao smijati. Trgovci si lukavo namignuše: još!

— Evo ti i moje čaše!

Ovaj srkne i prihvati iz ruke trećega, koji ga je porugljivo mjerio pogledom i sav se prenerazio nad njegovim ludim vladanjem.

— Ti si benavi čovjek, znaš ... A što ne skineš tu mantiju?

— Teško da bi to koristilo! Luda ostaje ... luda.

Brat je malo razabirao, što se govorilo. Pred očima mu se maglilo, i kao da će mu pozliti, izađe na dvorište.

— Ej luda, luda! Taj i nije nego za samostan. Isprazniti će želudac, bit će opet dobro.

Stajao je do dvorišne ograde i opijen ljuljao usijanom glavom. Samo bi na čas sinula neka svijest i tad bi se zapitao, što je to počinio. Što će reći onaj ... onaj ... učeni ...? A-a, što! Odijelo je suho, prilično ... prilično ...

Mamurno se sagibao, okušavao rukama vlagu odijela i zapadao na mahove u hrapav smijeh.

Najednom se okrene prema prozorima i naslonivši se na ogradu, zurio je tako i ljuljao se. Što oni govore? Što to viču?

— Ha-ha ... a! To ipak nije lijepo. Oni lažu, o, lažu! Ja nemam ... sira. Nikakav sir nijesam ukrao. Pio sam, istina, ali ... krao ... nijesam ... nijesam. Čujete, ja nemam ni truna ... nikakva sira!

Pokušao je da poviče, ali sve se tako lijeno vrtjelo oko njega i on sa svime, pa je tek zategnuto govorio. Čudan san napola luda, a sada i opijena čovjeka, ipak se približavao svršetku. Trgovci navale na nj sa prijetnjom, da im vrati ukradeni sir. U trenu se grupa stala povećavati. U dvorište je banulo nekoliko poganskih vojnika, da učine red. Ali, kad su ugledali dominikanca, razjareni poviču:

— To je otrovnik! To je taj otrovnik, od kojega je pomiralo selo. Pošto si došao ovamo? Zar zato, da nas i ljetos truješ?

— Gdje ti je otrov, prokletniče! Pokaži!

— Hu-u-u, ti to radiš, vraže? Rasijecimo ga. Udrimo!

— Priznaj, beno, ne pretvaraj se, budalo! Zar će nas spaljivati, zar će nas probadati, naše čestite glave nositi na kolcima ...? Otrovniče, benava čovječino, ne pretvaraj se, gdje ti je otrov?

— Udri ga, ne pitaj!

Židovi su zakipjeli, stali ga udarati, vičući u sav glas, te se već jedva razabiralo, što bi tko rekao.

Čovjek je sve više dolazio k svijesti. Molio je da mu se smiluju, stenjao i hroptao, ali udarci su padali jedan za drugim. Što da učini? Izbavit se mora, pa bilo što mu drago!

Neljudskim glasom prodere se uzdignuvši ruke:

— Istinu ću reći!

Svjetina se stišavala i čekala njegovo priznanje kao proždrljivo pseto mastan zalogaj.

— Dajte mi da govorim! Svi vidite na meni, da sam neuk čovjek ... i budala. Ali moj brat je učen čovjek, mudar. Zato mu je povjerio red, da izvrši

zločinstvo ... Vi vidite, da ja nijesam išao s njim ... Ali potražite ga u selu ... Potražite samo! Njemu je red povjerio vrećicu s otrovom, koji ima baciti u bunare ... sve tamo do Elsasa, da svi pomru.

Pogledajte samo njegovu torbu s knjigama! Naći ćete otrova i novaca. Čiji su novci? H! Priznat ću i to. Red ih je primio od Židova, da se izvede to umorstvo.

Na te riječi nasta gromko urlanje. Neki pohitali k obližnjoj kući, pa odavle redom u svaki dom, gdje su mislili, da će naći zlikovca.

— Ne sakrivajte ga! Gdje je? upadoše na ženu, koja je dojila dijete na prsima. Uvjeravala je da nema nikoga u nje i ne zna, o čemu se radi.

Zapjenjena usta nijesu ništa izgovarala, nego tek kletvu. Sirotnoj ženi prevališe namještaj, zatim izbodoše oskudnu posteljinu, misleći, da je čovjek sakriven u krevetu.

Kao mahniti polete u susjedni dom, a strašnu žeđ za krvavom osvetom ništa nije moglo stišati. Konačno odluče, da se vrate i uhvate onoga, koji im je pri ruci.

Obezumljeni brat mislio je, da ga je minula nevolja, to više, što mu se približilo nekoliko žena, koje su ga sažaljevale radi nezasluženih udaraca.

— Radije je sam trpio, nego da oda krivca!

— Ali čemu da nedužan trpi! Mogli su vas ubiti, a onda ... što? Zlikovac bi svejedno svoje izvršio. Morali ste odmah reći istinu, pa vas ne bi izlupali.

— Bilo mi je teško ...

Jedva progovori, kad nasrne čitava grupa. Zgrabe ga i odvedu do nedaleke općine.

— Nećeš ti svejedno izmaknuti. Vrag bi tebi vjerovao! Izgled ti je već paklenski.

Sve se je selo zgrnulo pred općinskom zgradom. Sve su se oči upirale na prozore, da vide rijetkoga zlotvora. Ali taj je već čamio u tornju.

Henrik je to vrijeme išao protivnom stranom prema gostionici, da potraži svoga pratioca. Kad je čuo, što se dogodilo, protrne i izleti na cestu. Stajao je i blijedio, ali ne bijaše vremena, da se prepusti ličnoj žalosti. Valja pomoći nesretniku!

Pohita prema općini.

Tamo nastane živo komešanje i podigle su se već mnoge ruke. Henrikovo srce nemirno je udaralo. Ipak se nije žacao. Valja spasti brata! Premda ga je oklevetao i oskvrnuo njihov red, a sada... Bog zna! Prijeti li smrt ili će se sretno izbaviti, svejedno je! Plemenita duša ne krzma.

Sluga je Hristove ljubavi zatomio sebe. Na njegovu je licu sjala nazočnost Boga. Pogledom je obuhvatao mnoštvo svijeta, približavao se i naglo uletio u zgradu, da zamoli starješinu, neka bi oslobodio nevoljnika.

— Ne će mu uspjeti. Valja ga zatvoriti!

— Zatvorite ga! poviče mnoštvo.

Prilazilo je nekoliko čestitih muževa, koji su poznavali Slugu, pa stadoše miriti ljude.

— To je pobožan čovjek. Nikada ne bi on počinio takova krvnog djela.

— Smirite se, braćo! Kunem vam se, da je nedužan. Pođimo u crkvu. Evo, upravo zvoni. O, da nam Bog oprosti za današnji grijeh! Nedužan je, kunem se! Ja ga poznajem. Ne ćete ga nadaleko naći.

Riječ po riječ, valovi se stišavali. Pred zgradom se sve više praznilo da pođu u crkvu. Ostala je samo nekolicina, da pričeka, kako će tô svršiti. Hoće li starješina obojicu pustiti na slobodu ili ih zatočiti? To se mora znati. Čovjek, koji upravlja cijelim selom, nije doduše osobito blag prema nikome, ali je prevejan nada sve!

Naćule uši, prisluškuju. Čuo se topli glas dominikanca. Niti je mnogo uvjeravao, niti bolno zapomagao. Ali bilo je nešto u tom glasu, čemu je teško odoljeti, nešto, što se rijetko čuje.

— Možda nije kriv! potiše će jedan momak starijemu seljaku.

— I meni se čini... Ali... znaš, ipak ne vjeruj ničemu, dok ti nije jasno kao na dlanu. Iskusio sam dosta nevolja, laži i prevara. Eto! Jesi čuo! Pst...

Za čas se zgledaše. Seljak udari o koljeno:

— Jesam ti rekao?!

— Starješina je tražio, da Henrik plati veliku globu. Muk. Tad redovnik pristane.

Ovi potrče do crkve, da jave, kolik je silan novac u dominikanca.

— Mora, dakle, da je istina... Židovi su im dali.

— Posve sigurno. Aj, evo ih!

Henrik je išao putem do crkve. Za njim se plaho vukao sav prestravljen brat. Najednom se opet prodere gromka vika, našto je ovaj zaostao, da se sakrije.

Sluga ostane sam.

— Ovaj je pravi ubojica!

— E, ne će ti uspjeti, da i nas potplatiš!

— Valja ga ubiti!

Vika, buka, kakova ne potsjeća na ljude.

Sluga je stajao nijemo, ali ga ovlada drhtavica. Da kaže štogod? Eno, zauzimlju se za nj neki pojedinci, kojih se sjeća iz ispovjedaonice. Pa-a?

— Neka se potopi u Rajni!

— Spaliti vraga!

— Ho-ho! zaurla krupni seljak, istupivši pred njih sa šiljatim drvetom u ruci. Niti da ga utopimo, niti spalimo. Ovoga opakog krivovjerca ne možemo kazniti sramotnijom smrću, nego da ga ja probodem ovim drvom kao otrovnu krastaču! Nabost ću otrovnika na taj šiljak i zataknut ga zajedno s drvetom o onaj plot, dok mu se gnjusno tijelo ne osuši, da ga svatko, koji bude prolazio ovud, gleda i proklinje.

— Tako je! potvrdi usklik puka.

Nekoliko Henrikovih znanaca proplače i žene vrisnu. Nastalo je komešanje, pobješnjeli pohrliše prema Henriku, koji je nepomično stajao.

Zar doista nema nikoga, da mu pomogne? Srce će mu razbiti grudi, ali da ovu ludu svjetinu moli smilovanje, ne može. Dršće kao trstika, a lice mu je bljeđe od kamena. Što vidi tamo... među njima? Progurao se svećenik, kojega je Sluga pohodio. Zauzimlje se, da, ali i sam je smrtno blijed, te već prigiblje glavu, dršćući od bojazni. Probost će ga? Utopiti? Spaliti? Gdje mu je... drug, da se i njemu ne dogodi isto? Ne vidi ga i zatvara oči. Svaka se žilica sve više oledenjuje, usne su stisnute, kao da se nikada više ne će otvoriti. U očima nema ničega do bola, koji je tako dubok, da mu nema dna. Što ga više gledaš, on je sve dublji, sve dublji. Negdje u toj dubini ključao je vapaj za jedinom Ljubavi,

koja nema krutosti, nema granica i nikada ne uskraćuje svoje krepke... rose... klonulom cvijetu. U bašči je niknuo od sjemena Njegova, rastao od daha Njegova, bujao od srca Njegova, uvijek razumijevan, nikada zapušten.

— Oče moj! zavapi i pade na zemlju. — Oče svega milosrđa! Primi dušu, koja je tebe ljubila!

Malo je svijesti tinjalo u tome tijelu, koje je ležalo u blatu. Hoće li se pridići ili ne, ne pita i ne mari. Ne vidi ljudi, niti čuje njihova glasa. On je i tih, a lica su zamišljena.

Ruke svećenika podižu ga. Nitko im to ne priječi. Uspravio se, gleda naokolo, ali ne vidi. Korača uz svećenika, jer drugi tako hoće. Unilazi u njegov dom, ali ništa ne govori.

Sve je zamrlo do jedine ljubavi prema Bogu.

Muževi žale. Žene plaču. Da pođe prema prozoru i pogleda? Ne. Jednako se može ponoviti doklegod je ovdje. To je slama, koja se brzo upali, prašina, koja se brzo razleti. A gdje mu je pratilac? Nema ga. Trči prema samostanu i smije se, što se izbavio smrti. Pripovijedaće, što se dogodilo. Istinu ne će reći... zacijelo, ali se ni Henrik ne će pritužiti.

I tako... je, evo, treća nevolja ovdje, po kojoj je svom redu zadao nepriliku. Hoće li ga još više izbjegavati? Možda hoće. Svejedno je. Od ljudi ne traži ništa.

Probdio je noć i ranom zorom ostavljao selo. Bio je još jutarnji mrak, koji se sve više razilazio krajinom, a svjetlost je otkrivala nježne konture, zavijene maglom. Da ide kao kradljivac? Ne, ne boji se, iako mu svakim časom pada pogled na drugo mjesto, odakle bi mogla proviriti osvetnička ruka. Ne plaši

se smrti, ali on dršće pred ovolikim grijehom, a na oči mu naviru suze. Jutarnja ih zora ne može osvijetliti niti sunce ispiti njihov izvor. One teku niz nepomično lice, jer se toplim srcem jednako razlijeva rijeka bola i obuhvata čitav svijet, da ga privine onom ljubavi kojom za sebe ne traži ničega. On zna, da ne bi primio ništa dragocjena, i darovi su ljudi papirnata kućica, čvrsta dotle, dok ne zavije orkan... Te uboge ljude on bi privinuo, da im pokaže nerazorivi temelj božanskoga doma, božanskoga srca, božanske stalnosti i vječite pobjede!

Koračao je pognute glave i polako. Rosa je kapala niz trave i svjetlucala se na istočnom suncu. On bi je srkao, kako je prelijepa, ali danas toga ne može.

Ipak je najednom zastao i široko pogledao prema jugu. Ptica je crkvutala tako bolnim glasom i vrzla se oko gaja tako zdvojno, da je Sluga pristupio. Razdvoji grane i pogleda. Vidio je prazno gnijezdo i odmah se dosjeti, kakova je nevolja. Možda kakav opak čovjek ili luda djeca oteše slavuju mlade...

— Siroče moje! šapne zdvojnoj majci, koja se nije mogla stišati, nego je neprekidno cvrkutala i bez bojazni lepršala blizu Henrikove ruke. Utješi je ti, o Bože! Ja joj ne mogu pomoći.

Bilo mu se teško dijeliti, kad nije pružio olakšice. Dugo je mislio na tužnu ptičicu, čuo njen glas i onda, kad je već utihnula.

Ali nije bio uzbuđen. Odviše su udarci shrvali njegovu osjetljivu dušu. Zadrhtao bi jedino pri pomisli na siromašnog.. pratioca... Je li se vratio u samostan ili je ostao negdje u V. i možda leži mrtav u kakovoj kaljuži...

Sluga je pohitao putem samostana da sazna što prije, kako je tamo. Do porte su prolazila braća. Osjeti neobičnu žurbu njihovih koraka. Za tili čas zgrnuše se oko Henrika. Stali ga obasipati toplim saučešćem i gotovo bi da ga zagrle. Ta svaki je od njih nesvijesno osjetio vrijednost Slugina života i uzradovali se, što im se vratio živ.

Ovoga Sluga nije očekivao i razveseli se do smetenosti. Pružao je ruku kao da su se tek danas upoznali i u svakome je najbolja namjera i živo zanimanje.

Brat Reginald stajao je postrance. Od radosti jedva da mu priđe i progovori samo jednu riječ:

— Bra-te!

Sluga je osjetio odanost vjernog brata i srdačno uzvrati bratski zagrljaj.

U sobi za strance čekalo ga mnogo znanaca. Vijest o događaju proširila se strjelovitom brzinom. U Konstanzi se i nije govorilo o drugome. Malo je očiju bilo bez suza i rijetki su posumnjali u to, da je Bog nazočan svetome životu omiljeloga dominikanca. Ali pravi povod nesrećne pogibelji nije bio poznat. Sluga to odmah razabere i odluči, da ne će otkriti nikome, kakovu je ludost počinio njegov pratilac.

Brižljivo je pomišljao na nj i pođe stranom gospodarskih zgrada, da ga potraži. Sukobi se s njim na kuhinjskim vratima. Pogledaše se bez riječi. Ni jedan ni drugi nije progovorio. Obojica stajahu. No nevoljko se trgnulo tupo lice i Sluga je nastojao, da po njemu zaviri u dušu nesretnika. Možda se kaje i stidi.

— Ne žalostite se! izusti blago.

— Ne žalostim se! Ali mogao sam radi vas izgubiti život!

Henrik se lecne. Bio je iznenađen. Dakle taj siromah ne uviđa ništa.

— O, siromašni čovječe! Oprostite mi.

Hrapav smijeh porazi ga, te je stajao kao ukopan. Ipak bi volio, da se nekako izmiri s tim stvorenjem. Samilosno ga pogleda i s bolom.

— Ne ljutim se, znate... ali... Vi ćete me tužiti našemu poglavaru... da sam pio...

Henrik se žacne. Dakle toga se boji!

— Bogu ću se moliti za vas, bijedni brate... a ne ću vas tužiti...

Nakon ovih riječi jadnik se promijenio. Zagleda se u Slugu sa toliko zahvalnosti da je lijepoj duši dostajalo.

Otišao je u crkvu, koja bijaše prazna.

IX.

O slatko cvijeće na oltaru do Majke! Dijete se probudilo od ružna sna i vedrim očima gleda tvoju ljepotu pred — Najljepšom. Nakon teških utisaka u svijetu, osjetio je kao malokada, kako je zamamljiva tišina i sladak mir Božjega doma. Nema buke, ne razdire te kletva, ne tlači te prijetnja, ne dosiže pakao bijesnih strasti. Ovdje vlada samo jedna ruka — Ljubav. Šapuće samo jedan glas — Ljubav. Sluša je samo jedno stvorenje — Duša, željna ljubavi.

Vjerni Sluga donio je Gospodaru svijetlih dragulja kršćanskoga vladanja, a struna strpljivosti zajecala je dirljivu pjesmu pobjede.

O dugo, dugo razlijevaj se pjesmo Božjim domom

i razblaži dušu, koja ljubi, Gospodine — Tebe! Možda joj nijesi nikad bio slađi, možda nikad drag kao danas. Nagni svoje lice do nje. Suzom će ti ispirati ranu, smiješkom će ti osmješiti usne, ruke svoje pružiti da staneš i poletit s tobom širom svijeta, izmučeni Hriste. Nek čuje zemlja, da si Gospodin ti sišao u dol, krvlju svojom natopio grudu, svjetlost spasa sa smrću upalio, da sja od istoka do zapada kao zlatno sunce, od sjevera do juga kao mliječna staza posuta zviježđem.

Nježni Patniče, čuješ li? Ne prestaje pjesma Sluge, koji kleči do tebe i prigiba glavu, jer osjeća tebe. Pruži mu, Gospodine, ruku i sjena tvoja nek na njega padne. Odrazi svoj lik na njegovu, da te po njemu raspozna svatko, tko ga susretne.

Nježni Patniče, čuješ li?

Tvoj Sluga broji časove... jedan... dva... Sitno zvonce čeznutljivo zove ime njegovo. Reginald uzdiže Hostiju i polaže ju na blijedu usnu brata Henrika:

— Tijelo Gospodinovo neka te krijepi za život vječni!

X.

Nerazumljiv je Sluga svojoj braći. Ozbiljna ga šutnja ne ostavlja. Ali nije mrk, nego naprotiv tako vedar i blag, da je mio svakome. Čudnovat je tek, što malo govori i rijetko.

Jednoga dana vidješe, da se mirni čovjek neobično uzbudio. Što se dogodilo? Možda je na porti doživio osobitu radost. Ta nema dana, da ga ne pohodi tkogod iz grada. Tko bi znao, što je, kad sam nikada ne pripovijeda o razgovoru sa svojim posjetiocima?

Samo se brat Reginald sa zanimanjem smiješio i donekle čudio, kako nitko ne pogađa Henrikovu dušu. Svaki je od njih dobio novo odijelo. Što je u tome neobično? Za njih ništa. Ali se ozbiljno Dijete tako uzbudilo, da je potrčalo u crkvu i potajno se raspripovijedalo o velikom događaju. Svu svoju ljepotu nudio je Vječnoj Mudrosti i obećavao, kako će u novoj haljini uvijek služiti njoj.

Reginald se domišljao, što znači neobično uzbuđenje, jer je vidio brata, kad se potajice žurio u crkvu.

— Čudan je taj čovjek! opazi jedan od braće, kad su sjedjeli u radnoj sobi.

Svaki bijaše zaokupljen svojom knjigom, no čim se poveo razgovor o Henriku, uzdigoše glave. Reginald se jedini dublje nagnuo nad skicu i šuteći crtao. Znao je, da željno čekaju, neka bi im povjerio svoje mišljenje o čudaku, koji je doduše ugodan i savjestan u vršenju sviju dužnosti, ali ipak odviše povučen. Izbjegava ljude. Premalo haje za život. Vlada se kao anđeo, ali ipak živi na zemlji i morao bi se življe ogledati sa svakodnevnim prilikama. Njihov je red dužan da prati događaje u svijetu i prema njima udešava svoje djelovanje. Luč prosvjećivanja i spasavanja zalutalih putnika može uspijevati, ako lučonoša zna njihovu stazu. A Henrik se plaši doticaja sa životom. Srećan je u samoći.

Ovakove i slične misli slušao je Reginald, ali osta neobično miran. Razumije ih, ali još više razumije brata, koji u slobodno vrijeme nikada ne boravi s njima, nego samotuje u ćeliji.

— Meni je žao, što se toliko udaljuje. Odviše će otupjeti.

— Bojim se, da će izgubiti dar govora! nasmije se dobroćudni veseljak. — Kad bi mene zadesila tako čudna sudbina kao njega ono u V., o svom jadu pripovijedao bih barem deset dana. On? Kao zaliven!

Svi se nasmijaše, pa i Reginald se uspravi ne mogavši odoljeti duhovitosti druga, koji bijaše vrlo iskren i bezazlen prema svakome tako, da bi u najvećoj nesreći znao naći nešto šaljivo. Reginald ga pogleda:

— A hoće li se brat Adolf smijati i onda, kad bude pred Gospodinom polagao konačni račun?

Šaljivdžija se malo uozbilji, ali samo na čas:

— Dragi Bog zna, da sam ja običan čovjek. Nego... brate Reginalde... Ja bih vama jednu riječ... Vi ste mi zadali nekoliko besnenih časaka. Kad smo govorili o bratu Henriku, kazali ste, da je mistika više nego obična težnja za savršenošću. Ovo mi još nije jasno... kolikogod sam tražio u knjigama i... u toj glavi...

Opet vedar smijeh, no brzo utihne. Reginald se zamisli. Svi su sa zanimanjem čekali riječ oštroumnog čovjeka, koji je Henriku veoma sklon, pa bi im mogao skinuti veo s duše, koja im je omiljela nakon događaja u V. Još su osjećali toplo saučešće i neko strahopočitanje uvjereni, da je Henrik ljubimac Božji.

— Kršćanski mistik, braćo? zapita se Reginald odloživši skicu. Pred očima mu je Slugina asketska pojava, kad ga je promatrao za uskrsnih dana. Sjeti se, kako je primio vijest o smrti svoje majke i što je govorio. Vidi ga u crkvi, kako polaže vjenčić...

Sluša, kako šapuće do zdenca i naginje se nad vodu...

Približila mu se duša Henrikova i stade se tihim glasom doticati njene dubine: mistika je više od obične duhovnosti! Da, rekao sam.

U svakome čovjeku je sposobnost, da bude duhovan. Ali da bude mistik, potrebna je iznimna kretnja božanske ruke, da udijeli ovaj natprirodni dar. Posebna je snaga ovakove duše, vođene milošću preko granica ljudskoga uma. Kršćanski mistik herojski je hodočasnik svijeta, s one strane života. On čuje pjesmu, koju proizvodi disaj jednoga atoma, vidi ljepotu, koja je umrla s posljednjim drhtajem jedne cvjetne lati. Površinu skida u trenu, da uroni u sadržaj predmeta. U isto vrijeme obuhvata sve, što mu je pred očima i kao šačicu pijeska baca svoje spoznanje u okean Neizmjernosti, podredivši svoju filozofiju pod vlast Božje milosti. U takovoj vjeri provodi cio svoj unutarnji život. Morali bismo veoma tijesno priljubiti svoje uho na njegove prsi, da barem donekle razumijemo takovu dušu. Morali bismo je mnogo ljubiti, jer je bliža Bogu no ljudima. U običnom životu mistik je sjena svoje prave slike, jeka daleka zvuka... s kojim je živio i vazda se glasi u dnu njegova bića. Uvijek je ovdje plamen čežnje za najvišim konturama Vječnosti. Zato je njegova volja neslomljiva, njegov duh nikada ne preza niti podliježe zemaljskoj sitničavosti. Njegova je blizina — tišina sumračja: nikoga ne smeta, jer dolazi neprimjetno i nestaje je tako.

Kad je Reginald ušutio, zavlada muk. Braća tronuto gledahu preda se. Nenazočni brat boravio je

među njima kao šutljiva zraka sunca, od koje im je svima toplo i ugodno. Nastaviše radom s onim mirom, koji pruža samo predanost plemenitoj misli. I Reginald se značajno zadube u svoju skicu, misleći na Henrika, koji je zamolio, da mu izradi Hristovu sliku. Ne će biti velika, jer je želi uvijek nositi uza se. Ali je težak zadatak, koji je Reginaldu riješiti kistom.

— Brate! Vječna Mudrost vlada svom zemljom. Znate li, koliko je dakle snažna ljepota Hristova? Naslikajte mi ovu misao.

A Reginald sve traži. Misli mu se zapleću kao u svakoga umjetnika, koji još ne proživljuje svog djela. Najteži časovi vrludanja...

Doskora odloži skice. I ostali prekinu s čitanjem. Bilo je vrijeme objeda. Šuteći iđahu u blagovaonicu. Danas Henrik blagoslivlje stol. Radoznali čekahu čas, kad će ga ugledati.

Pojavi se na vratima ljubežljivom plahošću kao uvijek. Nije to drugi čovjek no jučer. Isti je. Ali da⸗nas razumiju, zašto tako tiho ulazi: želio bi ostati neopažen; zašto ih sve redom obuhvata pogledom najtoplijeg ljudskog srca: svi su mu dragi; razumiju, zašto se to smiješi ljepotom čista cvijeta, koji je za nakit. Ta sav je dijete Stvoriteljevo. Doista! Lje⸗pota njegove duše odisala je svakom kretnjom bijelih ruku, koje su blagoslivljale hranu Dominikovih uče⸗nika i sklapale se tiho, hvaleći Bogu na zalogaju. Jednostavna hrana, ubrana na njivi, danas je zborila o lijepoj zemlji, punoj Božjih darova. Vedra boja krušaka i crvenih jabuka bijaše ljupka i tako draga kao i čiste ruke, koje su ju blagoslovile.

Bez riječi prignuše glave, a srca bijahu puna. Podnevno sunce šaralo je bijelim stolnjakom i bacalo na nj sjene jablanovih grančica.

Sluga, očito razdragan, pruži ruku da pokrije sjenu, ali je brzo povuče i ogleda se:

Svi opaziše, ali djetinja smetenost ih nasmiješi.

XI.

Je li dugotrajna Slugina radost? Pažljivu oku nije izmakla promjena njegovih drugova. A kako je ugodan život kraj ljudi, koji ti ne uskraćuje svoje ljubavi! Najmanja sitnica razblažuje Henrikovu dušu. Ta umoran je i gotovo bi klonuo, da ga ne njeguje dobrota okoline.

I sama zgrada samostana tako mu je lijepa i draga kao nigda dosada. Onaj svedeni hodnik sa prozorima gotske linije, lijepe bršljanaste vitice, što su se popele stijenama i lišćem ovile prozorske kapke gornjih ćelija, pa vitki zvonik crkve koji, tamo preko cvijetnih gredica, bdi nad svim...!

Žamor ulice, što dopire preko samostanskog vrta, nikada ga nije smeo, a najmanje danas. Mali je prostor za nj tako velik, kao da i nije ograđen. Misli, da mu je prijatelj svaki kamečak uskih puteljaka, svaka grudica vrtlarovih greda, sve što vidi, sve što čuje.

— Što je to bratu Henriku, da je tako nasmiješen?

Prošao je kraj dvojice, koji su živo raspravljali o slikanju crkve. Bez sumnje bi voljeli, da je zastao kraj njih i kazao što misli o rasporedu freska, jer su

skele već postavljene i vrijeme je odmaklo. Šetajući hodnikom čekali su na nj.

Sluga je dotrčao u ćeliju. Drhtala mu ruka, u kojoj je držao pisamce.

— Lijepa... sitna slova moje... uboge sestre! Nježno stade da otvara. Čita, čita i sve ne vjeruje. Čita prvu hartiju. Čudi se da su dvije. Njegova sestra ne običaje opširno pripovijedati. Ali su već prvi reci nešto neobični, te ga ispunjaju nesvijesnom slutnjom, koja uzbuđuje.

Sjedne i ponovo stade čitati. Bi li da cikne il poleti! Okrene hartiju.

Prepoznaje rukopis Elizabete Stagel.

Bio je izvan sebe.

Slatke li zbilje! Sestra je u Tössu. O, žurno, žurno da mu je poći i zagrliti zlatno Gospodinovo dijete! Ne onako, kao ono u M., kad su plakali i gušili se od bola. Ne, ne.

— Majko moja! zaplače od ganuća i pogleda prema nebu. Vidiš li svoju djecu, koja su ti srećna, majčice...! O, sve se vraća k Najboljemu! U tome spoznanju pade na koljena i bez riječi se pokloni svemoćnoj volji.

Da trči k drugovima i kaže im...? Još ne, još ne. On je odviše srećan i ne bi se mogao svladati, a da ih redom ne izljubi. Bilo bi to djetinjasto i na čudo. Klečeći do stolića, privije pisamce na prsi, pa ga gleda, gleda... Tad dosegne »Vječnu Mudrost«. Djelo je svršeno. Lista njime, a prsti su mu kao brzi vjetar. U času je prelistao cio rukopis i zadovoljan ustane. Dao je djelu svu svoju nježnu dušu, umom je

nagnuo nebo k zemlji s onim stilom, kakav se prelijeva korom crkvenih pjevača i osjeća u kistu genijalnoga Angelica.

Potrebna je još samo vještina sestre Elizabete, da mu sredi teško čitljive stranice i ukloni bilo koju zamršenost. Kad pođe u Töss, ponijeće rukopis sa sobom.

Veseo siđe niz stube, ali u hodniku nije više bilo drugova. Sluga se dugo zadržao i oni odoše u crkvu. To ga nije smelo. Požuri dvorištem, a oba pisamca virila su iz knjige, koju je ponio tek zato, da ih poštedi od svoje ruke. Ta zgužvao bi ih od sreće. Zato je grčevito stiskao korice, ko da mu je živo blago, koga se jedva domogao. Spazi ih pred crkvom, kako živahno mašu rukama. To ga još više obraduje. Ta u crkvi mu je teško pripovijedati, makar se radilo o najpotrebnijoj stvari.

— Evo, drugovi . . ! klikne, ne mogavši se svladati. Pruži im pisamca i srdačno stisne desnice. Vidite li, koliko me nagrađuje Gospodin! Oni nisu čitali, nego se zagledaše u Henrika, koji im s ushićenjem ispripovijeda o koracima svoje sestre. Reginald se nimalo ne iznenadi, nego će najmirnije:

— Do toga je moralo doći. Hvala pravednome Bogu.

— Kako . . . moralo? sa zanimanjem će Henrik, ali umjesto odgovora pročita s Reginaldova držanja, što misli. Plemeniti je čovjek vjerovao, da će sam Bog odlično naknaditi Slugu za sve one patnje i poniženja, kakova su ga zadesila po grijehu njegove sestre; vjerovao je, da će božanska iskra opet uskrisiti u duši one, koja je s Henrikom u najbližem srodstvu,

to više, što utjecaj brata vazda piri i rastjerava njen pepeo... da joj pruži slobode i da je oživi zapretanu.

Sluzi i nije poznato, što se sve govorilo, kad saznaše za njen čin. I Reginald će sačuvati tajnom, da su se najbolji prijatelji brata Henrika ponijeli tako nepravedno kao da je djelo njegovo... Kad bi to Sluga znao, s bolom bi koraknuo na portu. Ovako... prošlo je srećno.

— Pobjeđuje dobrota Božja! — izgovori toplo gledajući na Henrika, koji bijaše svjež ko da je umiven rosom. — Doskora valja u Töss. Mislim... za tjedan dana... Moramo najprije riješiti pitanje naših freska. Majstor je star... a malo i tvrdoglav. Trebat će zacijelo i moje pomoći. Zato će valjda drug Pavao... s vama...

Reginald kimnu na starijega brata, koji je oborene glave šutio pod dojmom Slugine vijesti. Savjest se uznemirila. Premda nije toliko zlo govorio o njegovoj sestri, u sebi je nosio još teže misli i nerado podnosio Henrika u svojoj blizini. Sad bi žalio, ali se stidi zatražiti njegovu ruku. Još bi nekako da su sami. Ovako ne može... Reginald bi možda izgubio prema njemu poštovanje... Pođe li s Henrikom u Töss, onda će kazati... Godilo mu, što se Reginald raspripovijedao, kako bi se prekrio svaki izražaj njegove promjene.

— Što ćemo, druže! veselo će Sluga. Stari su ljudi obično tvrdoglavi. I nas čeka jednaka sudbina. Teško je odustati od onoga, što se sticalo godinama. A što kaže gospodin Engelmann?

Jedna stvar je riješena. Sreća, što je čovjek tako dobar, pa ne traži zaslužene plate. Naš siromašni red jedva će podmiriti slikarski materijal. Ali valja se

ogledati, kako bi ga zapala barem polovina zarade. Kako i gdje? To doista ne znam! Čujem, da će nas protjerati odavle. Doduše — ima još vremena. O velikim se stvarima obično preuranjeno zvoni... Ludvig se Bavarski mislim — ipak ne će izmiriti s Rimom. Čudnovat silnik. Volio bi i Boga pod svoju vlast...

— Ne tako! upade naglo brat Pavao. Morala bi popustiti jedna i druga strana. Obje su sile...

— Da! nemirno će Reginald, ne mogavši se svladati. Znao je, da je brat gorljiv pristaša kralja... Obje su sile. Razumljivo. I zato može vladati samo jedna. I to: mač na teritoriju zemlje, a kršćanstvo na tlu duha. Svakoj sili ono, za čim ide. Ali vojnik ne može biti gospodar crkve. Može samo pomagati, da se ne poruše njeni zidovi. Njegovo je mjesto izvana. Ludvig bi želio u unutrašnjosti. Čemu? Zar smatra, da je sposobniji i veći prijatelj crkve od rimskoga poglavice? To ga sigurno ne vodi. Dakle su drugi ciljevi, svojstveni oholici, kad zadobije kraljevsku vlast.

Brat Pavao sav se užari.

— Dobro. Neka onda ustraju. Posljedice? Crkvu će nam zatvoriti, nas protjerati i umjesto Dominikove luči ojačat će djelovanje heretika. To je neizbježivo. I onako živimo od milodara...

Reginald se sažalno nasmiješi. Možda bi njim prevladala ironija, da nije bilo blizine Henrikove, kojega je ozbiljnost uljepšala dostojanstvom.

— Što vi mislite, druže? oprezno mu se okrene. Sluga će kao za sebe:

— Ja-a? Ne slažem se s mišljenjem brata Pavla. Vjerujem u Boga i one, koji su njegovi prijatelji. Popuštanje je potrebno onda, kad smo na krivu putu.

Ali, da je baš kralj u pravu, to ne bih rekao. Mislim, da je obratno. Mogu nas zabrinuti posljedice... Istina. Ali nas ne će slomiti. Kršćanstvo je već prošlo kroz najveću vatru. Eno nam katakomba! No uskrsnulo je tad snažnijim plamenom. I bit će uvijek kušnje, uvijek žestokih neprijatelja Crkve. Gdje ima više svijetla ima više i sjene. Ali ostaje pobjediocem Hrist. Na nama je, da se ne plašimo, nego svijesni Boga ustrajemo, pa bile posljedice koje mu drago. Ta nema ploda bez žrtava!

Brat Pavao šuteći zakima glavom i podnese. Mišljenje drugova, naročito Henrikovo, činilo mu se previsokim za stvarni život. Pjesnici gledaju na svijet iz oblaka.

Dok su oni razgovarali, na mahove bi im dopro do ušiju molećivi glas prosjaka, koji je sjedio do stubišta dominikanske crkve i sustavljao prolaznike.

— Bogalj Zaharije s unučicom? šapne Henrik potreseno i duboko uzdahne.

— Sirotan čovjek bez obih ruku. Djevojčica ga hrani i odijeva... Jučer sam razgovarao s njima. Kaže jedan, da je srećan. Prije bi konačili svake noći na drugome mjestu. Sad im se smilovao naš čuvar raspela s istočne periferije grada. Kaže Zaharije: »Slatko spavam na slami kao Hrist... Da mi je svilena postelja, nikad ne bih u nju legao.« Tek što utihne, prodre bolan vapaj.

Henrik nije mogao odoljeti. Pohita kroz crkvu na ulicu. Želio ga vidjeti i uvjeriti se, ima li što u šeširu. Tiho mu je prilazio... drhćući od ganuća. Malo tko poznaje bogaljevu dušu kao njegov ispovjednik. Koliko je u njoj ljepote...! A vidjeti sada ulicu i... njega, najbjednijega među svima!

Sluga je morao stati, ne bi li potisnuo suze. Nu, najednom se djevojčica okrene i veselo klikne.

— Jao, Bože! ote se iz bratovih prsiju, a suze poteku. Jedva je gledao. Moralo bi se ganuti i najtvrđe srce. Bogalj je bijedno zamahnuo razgaljenim nadlakticama kao ono ptiče s otsječenim krilima..., koje bi da poleti, a ne može. Sluga mu se brzo približi i zaviri u šešir.

— Nadam se, da će do podneva ipak kapnuti za jedan hljebac. Koliko je sati, oče? Oblaci prekrili sunce, pa ne znam, je l' blizu podne. Kad je Henrik vidio strpljivu nadu, tronuto se nasmiješi i zamoli, da ga pričekaju.

Sluga se nije stidio. Neka je neobičan i smiješan, ali je Božji. Doskora se vrati k bogalju i dade mu svoj kruh.

— Ne će li vama uzmanjkati? Ah, kako ću onda teško u nj zagrizati! Znate, da ne bi bilo pošteno... Neka vam Bog naplati, vjerni oče siromašnih...! Vi ste mi već mnogo puta okrijepili dušu, pa udijelili i hljebac... ali ja bih volio... umrijeti, nego da vi stradate radi mene.

Govorio je i zagrizao iz ruku djevojčice, koja još nije okusila. Henrik se tome začudi. Zar bi dijete moglo da uskrati sebi...? Ili ju možda ne mori glad?

— Ti nijesi gladna? nježno je pomilova po neurednoj kosi. Mala se stidljivo nasmiješi:

— Jesam... ali moj djed nema ruku... pa bi mu bilo teško, kad bih jela prije... njega. On bi predugo čekao...

Sluga bi se zadržao duže, ali opazi da mu je netko mahnuo. Prepozna među prolaznicima izrazitu fizionomiju gospodina Engelmanna i pođe mu u susret.

— Vi s prosjakom? duboko mu se pokloni.

Sluga ga primi pod ruku i povede u samostan. Starac se vladao neprirodnom ljubežljivošću. Mora da ga nešto tišti, pa krije. Sluga je čuo, da udovac živi u razmiricama sa svojom kćeri, ali ponosit čovjek nikome se ne otkriva, nego pregara u sebi.

Sažalno je promatrao njegovo mladićko držanje i svježe lice, dok je razgovarao s braćom. Ipak je nesrećan, sinulo je Henriku nekoliko puta. Star čovjek morao bi sve natkriliti svojom radošću, jer je najbliži vječnom životu.

Ovakovim se mislima bavio Sluga, dok se kraj njega vodila živahna prepirka. Starac nije popuštao, nego izvuče papir:

— Eto skice! Obojio sam ju, da jasnije vidite, kakva će biti na stijeni. Sveti Oci sačinjaju posebnu grupu. Budemo li ih raštrkali, kako misli brat Pavao, onda volim odustati.

Govorio je sa srdžbom. Reginald ga stade miriti:

— Ne obazirite se. Sve je izvrsno, samo ćemo izmijeniti neke boje.

— Niti boje! pocrveni starac i pogleda na Henrika, koji primi jednom rukom njegovu, a drugom skicu. Za čudo, kako Sluga pristaje uz starca, a donekle i uz Reginalda. Jedino ne odobrava, što Reginald postavlja konačni zahtjev glede boja. Ta to će se razviti samo od sebe, pogotovu uz stalnu Reginaldovu nazočnost.

— Majstore! Vi počnite. Kod svetih Otaca može pozadina biti vrlo svijetla, kako i sami držite. Bit će tad izrazitiji portret.

Reginald zadršće:

— Ali ne kod svih portreta! To je mrtvilo... jednoličnost!

— Lako za to! nasmiješi se Sluga držeći još uvijek starčevu ruku. — Neka prevlada svijetla boja. Tad će majstor osjeniti tamnijom, prema... potrebi, prema tome, kakova je osobitost portreta. Uzmimo primjerice Oca Nestora, koji kaže: »Moraš biti najprije magarac, da uzmogneš zadobiti božansku mudrost«.

Svi se odjednom razvedriše. Sluga je nastavljao. Dakle vidimo vedar značaj. Naprotiv — kod Teodora: »Živjeti u čistoći veće je znanje od sviju znanosti.« To je boja — tišine, nešto gušća od Nestorove. Mislim, da bismo prema tipičnim izrekama mogli naći i boje, a da se ipak ne će međusobno dijeliti... nego sačinjati harmoniju. Ta i Oci su lijepa harmonija, iako je svaki nosioc svoje ličnosti. Njih je dojilo jedno mlijeko, dok su porasli i zavrijedili besmrtni vijenac slave. Umjetnost kista lako će nam otkriti čelo njihovih misli, oči njihovih čežnja i obrise čistih usana. Je li, majstore?

Starac se zadovoljno smješkao, razdragan povjerenjem i srdačnošću Sluge, koji je odilazio sa bratom Pavlom i... vidjelo se — nastojao, da uvrijeđenoga umiri. Bio je iznenađen darovitošću jednostavna čovjeka. Poznavao ga otprije, ali nikad nije ni slutio, da bi tihi redovnik, kao što je Henrik Seuse, zasijecao u temelje slikarske vještine.

— Je li učio o tome? pitao je Reginalda, kad su se malo zatim uspinjali na skele.

— Brat Henrik? Rekao bih, da je njegova spo= sobnost snažnija od mnogih učitelja umjetnosti. Bog mu je obogatio narav prekrasnim darovima, pa sam od sebe umije da zaroni u dubine božanskih tvore= vina. Nauke je polazio u Njemačkoj i Nizozemskoj. Zacijelo je posvetio nešto vremena i studiju o sli= karstvu. No uvjeren sam, da nije crpio svoje sudove ni odakle, već iz vlastite unutrašnjosti, koja je u ne= prekidnom i živom prijateljstvu sa Stvoriteljem.

Starac pozorno kimnu:

— Neobičan je to čovjek.

— Neobičan... šapnu Reginald više za se, pruža= jući starcu lončić sa kistom. Muka je pogledati opseg stijena, koje čekaju dostojnu ljepotu. Ali pod utje= cajem Slugine duše započnu veselom odlučnošću.

XII.

I sam bogalj Zaharije istoga je predvečerja molio sa svojom unučicom, neka bi Gospodin obilno na= gradio vjernoga oca siromašnih.

Sumorno je gledao prema raspelu, pred kojim je plamtio čitav red žutih voštanica. Sklopio bi ruke, ali ih nema. Zato je još većom vatrom izgovarao molitvu, klanjao sa uzastopce, sjedeći u dvorištu pred stajom, koju je dijelila od križa široka cesta. Djevojčica bi čas gledala na djeda, kao na raspelo, a oči joj se zaokružile od radoznalosti. Tkogod bi prošao cestom, sustao bi pred rasvijetljenim svetiš= tem periferije. Žarki plamečci svijeća, tišina okoline i ljubičasto sumračje ljetnoga predvečerja odisali su čarom priče, u kojoj je junakom svaka lasta, što se

vraća k staji ili pseto, koje pretrči cestom. Sve je živo i zamamljivo dječjoj mašti, i mala, jedva što odvede djeda na počinak, istrči opet pred staju i sjede.

Znala je, da je kuća u dvorištu danas bez gospodara. Samo su djeca pod krovom i... valjda... pseto, kome je netko... prebio nogu pa žmiri do štednjaka... i duboko uzdiše.

Što gušći zrak, to je ljepše osvijetljen križ. Domala zasta čitava povorka bijele braće. Djevojčica potrči do ograde, ne bi li prepoznala među njima oca Henrika. Ali — kako? Svi su jednaki kao četica... mravaca. Izmoliše usrdno i proslijede putem grada. Samo jedan još uvijek kleči pred raspelom. Plamen svijeća obasuo ga svijetlom, dijete ga prepoznaje.

Sluga nije mislio na to, da se predugo zadržao i teško će stići svoje drugove. Što bi otkinulo pčelicu od cvijeta, dok siše pelud? Svim je svojim spoznanjem utonuo u čašku dragocjene krvi, kojoj je izvor bezdan dobrote za svako stvorenje pod nebom. Brat je mislio na sestru i suznih očiju tepao riječi najdublje zahvalnosti. Vidi je uza se. Prigiblje se kao i on, pruža sklopljene ruke i ljubavlju svojom zajedno hladi umorni lik patnjom okrunjenog Sina.

Je li blaži bol, koji mu je nedavno nanijela? Nema mu znaka. One usne, koje su proizustile najtopliji oproštaj grešnici iz Magdale, milosrđem Boga poljubile su danas lijepu dušu pokajnice, koja mu umjesto kosom i pomasti prilazi zaodjevena haljinom dominikanke.

Sve se smiješi, a usne mu division dršću. Vrijeme odmiče, nu što je ono za dušu, koja se priljubila uz drvo

Ljubavi? Kao izvor izbacuje kapljice i škropi Slugu svježim smirenjem.

Bila je tamna noć kad se digao. Nitko se nije vidio. Gleda naokolo. Netko se primiče. Sluga stane. Crna oveća mrlja prilazi sve bliže. Brat se razvedri kad je vidio, da je pas, koji mu se nasloni o noge ko da bi mu želio zapriječiti put.

— Čudnovata, draga životinjice... što je? prigne se i prođe rukom preko kudrava vrata. Pseto zadahće, podižući bolesnu nogu. Sluga za čas razabere nevolju nijema stvorenja. Nježno prihvati nogu, a drugom je rukom oprezno pogladi. Siromašni... moj psiću... Ja ti ne znam pomoći... Ali ti ćeš, Gospodine, ublažiti bol ove dobre... mirne... životinjice... Ona doista ne mora trpjeti...

Tiho mu se smijao, milovao ga, primajući zahvalnost psetanca. Olizao mu svu ruku, sve prste i kad je Sluga odilazio, šepajući ga pratio neko vrijeme tamnom cestom.

Vrati se opet do staje, u kojoj je spavao bogalj sa svojom unučicom.

Djevojčica je odavna otišla od ograde. Mislila je, da će otac Henrik do raspela probditi čitavu noć, pa legne uz djeda, koji je spavao na slami snom najsrećnijega čovjeka. Kud će sjutra? Kao svakoga dana. Ne daruju li građani, zamolit će hljeba u milosrdnog dominikanca. Čudnovat je djed... teško prima od njega... Kaže: »To otac kida od svojih ustiju... Vidiš, kako je mršav i blijed...« Istina...

Djevojčica zaspi. Nije ih smetao lavež susjednih pasa, koji su utrčali u dvorište i divlje skakali na drvenu ogradu. Prođe sat, a u kući sve oživi. Gospodar se vratio, viče, psuje, a djeca plaču.

— Što je to? pomisli bogalj, probudivši se napokon od velika nemira. Za tren nasrne u staju gnjevan čovjek i prodrma djevojčicu.

— Ti si dugo bdila? Tko je bio kod raspela?

Mala protrne. Smeo se i bogalj, ne znajući zašto se ovaj tako ljuti.

— Što se dogodilo? plaho će.

— Netko je pokrao sve voštanice! Nema ni jedne. Djeca kažu, da su te vidjeli, kako se uspinješ na ogradu i zuriš prema križu. Tko je bio tamo? Koga si vidjela? Dijete se tješnje privine uz bogalja, da je zaštiti od goropadne ruke. Ali uzalud. Čovjek zaprijeti, da više ne smiju konačiti u njegovoj staji i nesmiljeno je udari, tražeći njeno priznanje.

Sirotani zajecaju. Bogalj je zaklinjao, neka im ne uskrati krova i obraćao se maloj, da kaže, koga je vidjela. Jadan nije slutio, kakovu muku proživljuje djetinja duša. Primala je udarce i stiskala zubima, da ne izusti imena, znajući, da je nedužan čovjek, koji ih je toliko puta nahranio. Bogalj je cvilio, mašući nadlakticama, neka ne tuče djeteta, jer će reći istinu.

— Kaži, kaži, ostat ćemo bez krova.

Usopljena od plača jedva proizusti:

— Nije, ni-je on . . . uze-o . . . svije-ća . . .

— Koga si vidjela? mirnije će gospodar vidjevši da je u tragu, a djed također kimnu, neka prizna.

— Nije . . . dje-de . . . on uze . . o . . . Klečao je pred Isukrstom . . . i molio . . . se. Svi su već otišli, svi . . . samo je otac Henrik još uvijek klečao i sklopljenih ruku . . .

— Aa . . . ? Tako? Čuo sam o tom pobožnjaku . . . ! Svi su otišli, samo on je ostao?

Dijete samo što se ne uguši od plača. I bogalj se dosjeti nesreći, ali bijaše prekasno.

XIII.

Još je gladan hljeba, kog se odrekao da nahrani bližnjega, a gradom već svi šapnuše sablažnjivu vijest o njegovoj krađi.

O, zašto mu se ne prolomi tlo pod nogama, da nestane u crnoj dubini! Zašto ga ne zaspe stijena hladne ćelije, u kojoj od bola živ umire!

Vrata samostana neprekidno se otvaraju i zatvaraju. Dolaze mu žalosni prijatelji, da ga utješe. I rijetko viđeni barun W. pokazao se tog dana na dominikanskoj porti. Moli Slugu, neka mu oprosti opasnu zabludu, zahvaljuje za svaku riječ, koju je govorio njegovoj kćeri, ponavlja, da je uvjeren o njegovoj nedužnosti i — ne može da se otkine. Dolazi i gospođa, koja ga je pohodila na dan proročke vizije, pa ga tješi plačljivih usana . . . A sažaljenje ovo danas pojačava bol.

Poglavar ga zove preda se i strogo upozori Slugu, da bude oprezniji. Neka se vlada kao i ostali.

— Vidite, brate, i sami, čime je urodilo vaše predugo zadržavanje pred raspelom. Ljudi su lakovjerni . . . Naš red gubi svoj ugled . . . Molim vas, ne zaboravljajte na ljudske slaboće, a o svojima razmišljajte u određeno vrijeme i na pravome mjestu.

Blijed kao stijena nakon ovih bi riječi u crkvu, jedino mjesto, koga se ne plaši. No tek što izađe

iz poglavarove sobe, vratar ga zovne na portu. Kakav... stranac? Dosta ima svog jada od kog mu malne tamni razum. Kao da je opijen, al ipak ide. Ne sanja li brat Henrik? Kakav je to čovjek pred njim i što hoće? To je neki nesretnik... Pruža mu stolac i sam sjeda tik njega, naginje mu lice, uho, pa sluša, sluša... rijedak ljuski glas. Traži li savjeta u mraku Slugina razbora? Utjehe je željan iz srca, koje samo krvari...? Čovjek muževne dobi zaželi se Boga, kog je nijekao za svog života. Trza mu mišičje iživjele fizionomije, oči pune suza oborene su. Sluga ga sasluša ne mičući se. Jedva je disao. Ima li u njemu još mjesta za ikoga? Ima, ima. Kao rođenoj sestri pruža i ovome strancu obje ruke, srdačno stišće njegove i zvučnim glasom kida iz dna duše dragocjene savjete.

— Naš brat Henrik nikad bez pohoda! zajedljivo će jedan brat drugome, pošto se Sluga oprostio sa strancem i pošao prema njima.

Na te riječi jedan zastane i zagleda se u brata Pavla s takovim bolom, koji već ne može ni da krikne.

Kud je nestala sreća od nekoliko dana? Kakva je to zbilja? Dolazi k stolu. Kakav mrak je na licima oko njega? Zar i oni sumnjaju, da se oprljao grijehom... krađe? Ne, to ne. Ali jednako misle kao i... poglavar, jer su se i savjetovali s njim, neka bi ga oštrije opomenuo. Zar i — Reginald? Ne! On trpi, jer naslućuje trzaje osjetljive duše najdražeg druga. Osamljen zuri u nj, a ostali izmjenjuju značajne poglede. Ljudi su pod dojmom ljudi. A Sluga?

Jedva prinese zalogaj k ustima. Ne može da ih otvori. Posegne za čašom vode. Dugo ju drži, a suze

teku u nju. Vide li ga? Da. Svi ga gledaju, ali — kako?

Nije više mogao izdržati. Teturajući ustane. Kuda će? sa zebnjom se pita brat Reginald i spreman da ustane, ubrzo se smiri.

— U crkvu će! kaže glasno.

— Sad je vrijeme objeda, a ne molitve, glasio je odgovor poglavara. Sam si je kriv. Uvijek je željan nečega, što ne resi obične smrtnike.

Brat Reginald zadršće, ali je šutio. Prazno mjesto do stola i ona čaša vode izruni mu suze.

Sluga pada ničice na kamenito tlo. Krvava koljena odavna su zacijelila. Sve tjelesne patnje ne ostaviše drugih tragova do jedinog reza na srcu. Duboka su slova urezana, kad nije ni slutio, kakav ga jad čeka po predanoj ljubavi prema Vječnoj Mudrosti. Stao je redom nizati sve patnje, koje je proživio dosada. Išao je od jedne do druge kao prečkama ljestava i najednom iznemogne.

— Ne mogu dalje, nježni Gospodine. Neka me lomi sve zlo, ali današnju nepravdu ne prihvaćam. Gubiti... čast na... predmetima? To doista ne mogu, Gospodine. Zar me ovakav udarac morao zadesiti? Mišljah, da si iskapio moju posljednju suzu, pa — gle!

O, ljubljeni Bože svega svijeta! Kad ćeš jednom prestati sa mnom, siromašnim čovjekom! Molim te, budi blag prema meni, jer ja moram danas obračunati s tobom. Od toga ne mogu odustati.

Znam, Gospodine. Ti si veličajan. Nikome ne duguješ ništa niti si vezan na ikoje stvorenje. Ali ipak

se pristoji radi Tvoje neizmjerne dobrote, da Ti, najdivnije srce, dopustiš mome, da se na Tvome ohladi, jer nikoga nema, da nađe utjehu.

Gospodine! Pred Tobom, koji sve znaš, priznajem, da sam po majci imao blago srce za svega života. Nikada ne vidjeh žalosna čovjeka, a da ne bih trpio s njime. Nikada nijesam ni o kome govorio zla, pa bio on nazočan ili ne. Moraju mi priznati svi moji drugovi, da nikad nijesam nikome škodio, nego sam svačije pogreške ublaživao, koliko je samo bilo moguće. Gdje to nijesam mogao, radije sam šutio ili pobjegao, da ništa ne čujem.

Bijah vjeran otac siromašnih, svim Božjim prijateljima naročit prijatelj. Svi ljudi, koji su me potražili, našli su u meni savjeta ili utješeni odilazili. Svaki bol, koji bi mi koji čovjek zadao, zaboravio sam onim časom, tek što bi mi se iza toga nasmiješio. Sve tad bijaše tako daleko kao da se nikada nije ništa dogodilo.

Još nešto... Tegobe svih životinjica, svih ptičica, ako sam ih gledao, ulazile su u moje srce. I kad im nijesam mogao pomoći, vapio bih prema Tebi blagome, da im se Ti smiluješ. Sve, što na svijetu živi, našlo je blagosti u meni. Ah, Gospodine nježni, pa Ti sad dopuštaš nekolicini, koju dragi Pavao zove lažnom braćom, da bjesne prema meni? O, na to se moram tužiti, jer mi je već dosta. I molim Te, udijeli mi naknadu samim sobom...

Nakon ovih riječi osjeti malen mir. Brzo poče uviđati, da ovakav djetinji račun ne će izmamiti dugotrajne utjehe. Spoznaje li on patnju razapeta Hrista? Dijete se zastidi. Lagan je let, kad su krila

zdrava. Ali stići u visinu s ranjavim krilima... može heroj, kad mu je pratiocem golgotska Žrtva. U časovima stradanja nije Sluga pomislio na Spasitelja. Zaboravio je na apostole, kad ih Učitelj »šalje u svijet kao ovce među vukove«. Ne bijaše im oružje tek dobro srce i lijepa strpljivost, nego i mudra riječ odlučna muža.

Prvi put sine u očima Sluge vatra nepobjediva duha. Niz patnje do jučerašnjeg dana zatvorio je krug, u kom je mistik pjevao pjesmu strpljive ljubavi prema sestri i prema bližnjemu. Sad započeše novi dani. Najružniji kal pljusnu o najistančaniju dušu.

Čvrsto pritisne tri slova na svom srcu i stisnutih usana uspne se na skele.

Na svođenom stropu već su se razabirale linije svetih Otaca, a jedan portret bio je dovršen. Misaone oči lijepog Seneksova lica tiho su prodirale u gledaoca, nudeći vrpcu, prebačenu preko ispruženih ruku, na kojoj je pisalo: »U ljubavi i patnji moraš biti nepokretljiv kao udo mrtvaca«.

Ništa nova za Slugu. On nije ni opazio, da je majstor imao pred očima njegovu fizionomiju i Seneks na prvi pogled potsjeća na Henrika.

Starac ga postrance promatrao. Željan je da sazna njegov sud, ali bilo bi neoprezno, da sada pita. Henrik je zacijelo mrzovoljan od ludih jezika, koji mu neumorno krnje ugled.

— Znate što? Ja bih na vašemu mjestu — drugačije. Gradska bi mi općina morala potvrditi da sam nedužan. Čast je ipak — čast, pa bili mi kojega zvanja.

Sluga se osmijehne sažalno. Blago će, no odlučno:

— Imate pravo, gospodine Engelmanne! Čast je velik užitak i čvrst oslonac u životu. Ali mi vjerujte, da je veća slast imati za prijatelja Boga, nego ovisiti o ljudskoj milosti. Jesmo li na pravom putu, valja ustrajati i krčiti dalje, pa da nas obasiplju i najveće pogrde. Bez ljudske se hvale može živjeti, ali bez Gospodinove — nikako!

Sijeda glava šuteći zakima. Istina je, što govori taj dominikanac.

— Ali ipak... časni oče, mislim, da je moguće imati jedno i drugo, a da se ne ogrješujemo o savršenstvo ćudoređa.

Sluga se malo zamisli. Čini mu se, da starac govori ovako iz sažaljenja, želeći, da nedužnik što prije izvojšti sebi javnu zadovoljštinu.

— Pravo držite. Mogu nas milovati ljudske hvale i božanske... To je život srećnika... koji nemaju osobitih odgovornosti... Ali ima ljudi, kojima pomrčina često prekrije sunce, a samo zato, da svoje svijetlo bolje upoznaju i jače za njima žude... Vidjeste, što reče Seneks.

Govorio je tako, kao da se ništa nije dogodilo. Starac se čudio.

— O, kad bih i ja mogao... tako! sjede na skele i zakima tronuta izražaja. Osjeti prema Henriku toplu odanost i povjerenje, te mu stade pripovijedati o jadu, kakav proživljuje sa svojom kćeri. Žive odijeljeno. Čestit čovjek ne može gledati lakomislenost i besramni grijeh jedinog djeteta. Samac bez doma priklonio se umjetnosti, tražeći u njoj olakšanje.

— Ali prevelika patnja ubija, oče. Moje slike niču sporo... sporo... Zadržao sam se i ja na Senekso-vim riječima. Da, može se strpljivo trpiti... pa to je i potrebno. Ali vjerujte, oče, da su pravome umjet-niku suvišne patnje jednoga... uzmimo... sveca, jer on već pati sa svojom umjetninom. Neka je djelo kip ili slika ili pjesma riječima ili akordima, svejedno. Njegovo je biće kolijevka, u kom se djelo rodi, dom, u kome živi sa svim ljudskim radostima, ali i bolovima — i grob, u koji ga polaže sa suzama, jer je za nj mrtav. Tad se ponavlja isto. I vidite, to je duša umjetnika.

Sluga je pozorno slušao, nimalo iznenađen. Potraje duga šutnja. Obojica bijahu zamišljeni.

— Da, majstore, šapne toplo. — Slažem se s vama. Svetac i umjetnik dvije su rijeke. Ali u isto vrijeme, dok opažamo ovo, ne smijemo zaboraviti na to, da im je ušće zajedničko. Konačni cilj im je Bog, izvor njihove nadarenosti. I mislite li, majstore, da bi se prema tome mogle bitno razlikovati? To je nemo-guće. Genij jedan i drugi u prvom je redu čovjek i mora sa svojim djelom proći ljudski život. On ga i prolazi, samo nije uvijek toga svijesan. U vama se probudio čovjek, otac, ali taj će probuditi i umjet-nika... Slabi podliježu, majstore. Kad bi takav udes čekao jake, ne bi ih bilo, jer zakon Božji ne dopušta zlo — za naše zlo, nego za naše dobro. Često toga nijesmo svijesni.

— Zar doista?! pridigne se starac i čvrsto uhvati Sluginu ruku. — O kako ste mi... dobro objasnili! Istina je, istina... Bog zna svoju ruku, a mi smo... ljudi... Sad razumijem, da su izreke Otaca nepo-bitna životna mudrost.

Brat Reginald se iznenadi pristupivši im. Jedan i drugi radostan, a pred kratko vrijeme u mraku duboka bola.

— Tko je koga utješio? veselo ih pogleda i pruži Sluzi zavijenu pergamenu. Ovaj nešto uzmakne. Nije moguće da je slika svršena. Cijelo Reginaldovo držanje puno je srećne pobjede.

— Ali... kada, u tako kratko vrijeme? smeteno promuca razdragan.

— Kada? Trebalo je suza da dovršim ovo djelce. Prevelika sreća čovjeka uspavljuje.

Starac se na te riječi okrene i brzo se lati posla. Sluga mu se srdačno smiješio znajući, što ga je sprijateljilo s udesom.

— Umjetnici su djeca, izusti bratu zahvalnim pogledom i stade razvijati dugoljastu pergamenu. Sve više je zatvarao oči, a ruke mu drhtnuše.

Kad bi i vladao kistom, ne bi mogao svoju vlastitu zamisao tako dobro izraziti, kako je to uspjelo bratu. Mora da ga brat Reginald dobro poznaje, mora da su srodni. Trpio je uz ovu sliku? Da, i svršio je, kad je Sluginom dušom vijala mećava ljute nepravde.

Ljepota Spasiteljeva nadvisuje čar sviju stvorenja. Lako stoji na okrugloj zemlji, na koju kapaju kaplje krvi. Jedna se ruka nadvila nad zemljom govoreći: »Mir svoj dajem vam«, a druga se blago uzdiže prema svodu, na kome sja stado žutih zvijezda... Ova slika diše, pomisli Sluga, gledajući Vječnu Mudrost, planet i pozadinu noćnog svemira.

— Tako je tiha... brate... i tako divna! Ovakovo je nebo za zimskih noći... kad vlada nesmiljena studen... i sve živo samo što ne umre. Ovakav je Isu-

krst, kad patimo za vječitu radost, i zemlja je ovakova svakoga dana: natapana njegovom krvi... Odakle vam ova predivna... mistika? Ah, kako suvišno pitanje! Oprostite, razumijem vas... i beskrajna vam hvala.

Podiže oči pune suza i bez riječi mu pruži ruku. Starac se radoznalo približi. Gleda sliku, pa Reginalda, koji je sjao od sreće, što je ugodio Sluzi.

— Ovo je ... doista uspjelo! klikne oduševljeno i potapka Reginaldovo rame.

Sluga zavine pergamenu i siđe. Osjeća blago, koje nosi. U zakutku crkve sjeda u klupu, razvija sliku i sklopljenih ruku polaže na nju blijedo čelo. Ljepota umjetnine, odanost druga... Pun je spoznanja, koje se osjeća, ali riječima ga je nemoguće iskazati. Utonuo je spuštenih vjeđa preko Zemlje u svijet božanskih misli i najčišćim se srcem predao tišini nazočnosti trojednog Boga.

XIV.

A tamo, preko pitomih ravni i strmih bregova, ljupko je snatrio suncem obasjan brežuljak, sa bijelim vrhuncem samostana Dominikanki. Rijeka Töss opasala mu podnožje, ispirući obalu do staze, kojom bi dnevno prolazila sestra Elizabeta.

Maleni pastiri s prekorijećnog pašnjaka navikli su, da svakim jutrom mahnu šeširićem, našto bi im dominikanka odvraćala pozdrav rukom.

Lijepo ozbiljno lice pritom bi se osmiješilo anđeoskom nevinosti i blagom dobrotom.

Jednoga dana dječaci se začudiše. Uzalud sve nastojanje, da je vide, kad se ona nikako ne pojavljuje. Da nije bolesna? Ta slabašna je, pa je valjda obolila.

Sestra Elizabeta uskratila je sebi užitak, da boravi u prirodi i umjesto tišini ozonova mirisa, posvetila je svoje slobodno vrijeme drugaricama i rukopisu.

Samostanski život njene okoline ne teče besprijekornim vladanjem. Pod haljinom nekih redovnica kriju se svjetovna srca. Ona, puna čežnje za najvišim ukrasom, sa zebnjom sluša jezik opačina i pruža svoje umorne ruke prema njima i prema Bogu, da budu dostojne kćeri prolivene Krvi. Na bijele je maramice potajno izvezla J H S, poslala ih svome učitelju, neka ih ugrije na plemenitom srcu i razdijeli među sestre, kad im dođe. Uvjerena je, da nevinim patnikom talasa sila Stvoriteljeve volje i da će po savršenoj Sluginoj predatnosti pobijediti u njemu Bog. Ta poznaje li ga itko kao sestra Elizabeta? Željna, da sve svoje biće podastre vječnim istinama i da s njihovim ljepotama oplodi svoju dušu cvijećem neuvela života, zamolila je svoga ispovjednika, da joj pruži ruku pomoćnicu. Tako nadođu dani, kad joj stade otkrivati patnje »Sluge Vječne Mudrosti«. Ubrzo razabere, da to nije nitko drugi, nego on. Umorno lice, puno daha mukotrpnog pregaranja i duboka uma, pa krhka pojava asketa, još više ju uvjeri, da se našla pred vijencem miljenika Gospodinova. Marno je ogledavala krvave ruže i ispisa na pergameni simfoniju života, koja raste prema vrhuncu najuzvišenijeg bola, da jednoga dana pobijedi. Nedužne patnje Sluge njeni su najljepši akordi. Zar da ih svijet nikada ne čuje? Zar da zamru u šupljini instrumenta? Ne! Pjesma ova neka se razliježe svi-

jetom, dok je ljudskog pokoljenja... Neka tješi, neka blaži, neka bodri svako dijete, koje se napreže pružajući ruke, da zagrli svog Roditelja.

Mudra sestra ne krije rukopisa pred svojim drugaricama. Svakim danom oko nje se okuplja više njih i sa zanimanjem prate doživljaje poznatog redovnika. Drugačije oni zvuče iz ustiju različitih dojavnika, a drugačije iz pera umjetnice, koja prodire u dno ljudske duše i, sama kreposna, umije rastančati sve tkivo njena čara. Pod ovim se uplivom nježna srca otvaraju i prema Henrikovoj sestri Jeleni, da joj oproste ljagu, na koju se često vraćaju.

Sestra Elizabeta s radošću žanje plod svog rada i s udivljenjem promatra Jelenu, koja je uzorno ogledalo ljudskih vrlina. Darovitoj ne izmakne ni jedna kretnja odlučne pokajnice i svoja opažanja bilježi na pergameni za budućnost Dominikovih kćeri! Da! Jednom će se otvoriti mnoge oči, da nikada ne zaborave, kako ima i u zalutaloj i prezrenoj duši sjeme najljepše cvatnje.

— Kada će doći moj brat? Dani prolaze... njega nema...

Lijepe oči sjale su čežnjom, da što prije ugledaju svoga spasitelja, s kojim je rasla na toplom krilu majke. Henrik bijaše već tada neobičan. Zadovoljio bi se s malim, ali u sebi je težio za nečim naročitim. Kad bi dobio novo odijelce, omjerio se od glave do pete i ponosito nestao iz kuće. Kuda? Možda će potražiti malene drugove, da im se pokaže? Ne. Vrludao je oko cvijeća, a na blagdan Bogorodice iznenadio bi Majku sa pomno izabranim cvijetovima. Jedne proljetne večeri dječak se rasplakao u sav glas. Pred kućicom su zujali hruštovi. Neobično mu

se svidjelo, što su dugo budni, a »sviralice« su im pune drhtaja. Da mu je samo jedan! Kod svjetiljke će pregledati krila i zamamljivu sviralicu. S uzbuđenjem se pripremi na taj korak. Uzme stolac i dosegne granu lipine krošnje. — »Evo ga, Jeleno, evo ga« nestane ga u kuću, ali tek što se približi k svjetiljci, grčevito zaplače. Hruštu je otrgnuo jednu nogu. Nakon toga bio je više dana tako potišten, da se majka već zabrinula.

Sestra Jelena rado se sjeća ovih dana i pripovijeda o njima Elizabeti, ne bi li vrsnoj pjesnikinji nadopunila stranice bratova života.

Zabrinule se, što ga još nema. Silazile su puteljkom prema rijeci, da dozovu sestre, koje su umakale lan. Hrpa namočenih stabljika bila je već razastrta na dugoj prečki između dva stupa i njihala se šušteći na toplom povjetarcu. Vesela pjesma radnica nešto ih nasmije.

— Pođite na objed, sestre. Zar ne čuste zvona? Poglavarica će se zabrinuti nad ... vašim ušima, oprezno će Elizabeta.

— Za čas, za čas! Još malo, pa ćemo svršiti. Poslije podne i onako ne dospijemo. Otac Henrik dolazi.

— Jedan seljak upravo se našao u gradu S., kud je prolazio otac sa svojim drugom. Kaže, da je skoro platio životom... Htjeli ga ubiti, jer da je lukavac htio postići čast sveca. Ali je srećno umakao. Ovu je noć prospavao u selu.

Obje se na tu vijest šuteći udalje. Elizabeta prođe rukom preko vela i raširi bore crne koprene, da joj se ne vide oči, pune suza. Ni Jelena ne govoraše od bola. Vesela pjesma drugarica pratila ih sve do

stubišta crkve, navrh brijega, odakle se rasprostirao vidik na svu okolinu. Seoske kućice činile su se kao malene gljive, koje se za čudo oviše oblakom dima... Poznat im je svaki ovaj dom, tako čaroban iz daljine. Dominikove kćeri prekoračile su često njihov prag, tješile nesrećnike, izvlačile bijedne iz duboka kala...

Spremne da uniđu u crkvu najednom se obazriješe. Sluga je stajao u vrtu s bratom Pavlom i poglavaricom. Jelena protrne... Iz daljine ju možda ne prepoznaje. Da mu pođe ususret?

Elizabeta zadršće vidjevši, kako Sluga upitljivo gleda i zaputi se smjerom prema sestri, koja mu se približavala. Oboje su koračali polako, da svladaju uzbuđenje. Ali uzalud. Brat je zagrlio svoju sestru, stiskao joj sad jednu, sad drugu ruku i ona mu zaplače na ramenu. Zašto plače Jelena? Elizabeta naslućuje i obara pogled naslonivši se o stijenu crkve. Da, Jelena ne vjeruje, da joj je i ... onda ... bio isto tako dobar kao danas, kad je vrijedna njegova plemenitog srca. Sjetila se tužnog dana...

Vidi mu prljavo odijelo i mukotrpni lik, koji leži mrtav ... do njene postelje. Isto ovo drago lice ugledala je i sada. Zagrlile su je iste one dobre ruke, isto srce, jedino, koje ju je uvijek ljubilo...

— Bra-te! Samo tebi zahvaljujem... ovaj veo.

— Samo Bogu, sestrice... sa suzama protepa brat, veoma blijed.

Poslije podneva ispovijedila mu u crkvi svu svoju dušu. Pristupila mu među ostalima, ali je po šaptaju odmah raspoznao, da je to njegova sestra. Mišljaše, da će k ispovjedaonici na protivnoj strani, k ocu Pavlu. Ali lijepa duša nema uzroka da se stidi pred

svojim bratom. Jelena je gotovo na visini sestre Elizabete, najljepše duše, koju Sluga poznaje do danas.

Bila je posljednja. Ipak se nije zadržavao s njome, kako bi želio. Tjelesna slabost i duševni potresi najednom ga prevladaju. Blijed se nasloni na drvenu stijenu ispovjedaonice, a hladan znoj oblije mu čelo.

Dugo se borio protiv nesvjestice. Sestre su već zapitkivale, gdje je. Ta govorit će im! Prije toga obično sjedi u vrtu po čitav sat, a danas je hrastova klupa prazna. Za kratko vrijeme napokon ga ugledaju, kako tetura između sestre Jelene i Elizabete. Ponudiše ga zalogajem, ali okusi jedva toliko, da se okrijepi.

Sluga je pošao prema klupi i sjede sa sestrama. Pažljivo promotri Elizabetu, pa će nakon toga:

— Ti si veoma oslabila, draga kćeri. Ne valja da slijediš moj primjer. Priroda je žene odviše nježna za prisilne trapnje. Moraš prestati... Krist nije rekao, da uzmemo njegov križ, nego svoj. Budi strpljiva sa svojim teškoćama. Donio sam rukopis. Pregledat ćeš ga i učiniti, što je potrebno, da može u svijet.

Razmota »Knjigu Vječne Mudrosti«, u kojoj se zabijele maramice. Lako primi jednu i pruži je svojoj sestri, a drugu Elizabeti zajedno sa rukopisom. Ostale nježno zamota i zadrži na svom krilu.

— Jedva sam to spasao... Na jednoj hartiji napisao sam izreke Otaca. Čitajte ih obje... Možda vam i ne treba druge poruke. Vi ste dobre. Čujte sada, što je bilo sa slugom... Sestra Elizabeta nikad ne će dovršiti knjigu o lancu patnja... Znak, da me Gospodin ne zaboravlja.

Prije no pođoh ovamo, pohodio sam kćerku gospodina Engelmanna. Dobar umjetnik srećno je riješio djelo u našoj crkvi. Ne htjede primiti plate. Kaže, da ga i onako ništa ne veseli, kad mu dijete svakim danom srće u dublji kal. Siromah čovjek posljednji put je povukao kistom, a tad uhvati moju ruku i zagrca.

Da idem k njoj? Kuća je zloglasna. Svatko zna, kakove se orgije provode pod njenim krovom, a o meni se pronijele najgore glasine... Zar da pregazim zmiju otrovnih jezika? Da se ne plašim? Da! Treba poći!

Mislio sam, da ću prije umrijeti, no stići k njoj. Tako su mi zapinjali koraci. Mislio sam, da ću prije doseći nebo, no obratiti jadnicu. Takovo joj bijaše lice. Kako li je sirotno bilo mlado stvorenje staračkih crta! Pokrenulo se u meni sve srce, rasplakala sva ljubav prema Bogu! On mi je pomogao.

Dolazila je k meni nekoliko dana uzastopce i jednoga jutra dotrči starac sav izvan sebe. Ispovjedila se i pomirena sa svojim ocem otvori dušu na pohod Gospodnji. Bila je to najveća plata izmučenim dušama.

Ali, jada li? Jezici razniješe, da prijateljujem sa zloglasnom ženom.

Jučer, ranom zorom, kad je Konstanza još spavala, pošao sam na put s bratom Pavlom. Vukao sam se sporo i u predvečerje stigosmo tek u S., umjesto ovamo. Iznenadi nas neobična graja i strka. Svi su jurili prema kamenitom raspelu. Što se dogodilo? Znao sam, da govore od davnine, kako se pred prastarim svetištem događaju čudesa. I najednom

čujem, da je krv probila na Kristovu tijelu. Pohitao sam i probio se među svjetinu, koja se zgrnula oko raspela. Ne vidjeh ništa do krvi na strani ispod srca. Pružio sam ruku, prstom dodirnuo tijelo... Građani poviču, neka kažem, što je. Da kažem? Prst mi je okrvavljen...

— Pridržajem sebi pravo, da ne izustim svoje mišljenje, je li ta krv od Boga ili čovjeka... U trenu sve oživi. Skupina otmjene gospode razdraži ostale, da sam sebi ranio prst i pritisnuo na Kristovo tijelo, kako bi se mislilo, da od mene krvari...

— Oholica drska, učinio je to radi svoje taštine!

— Da bude svetac! proderu se ostali. Progurao sam se i umakao, a oni za mnom. Siromašni brat trčao je za mnom u smrtnoj bojazni. Prospavali smo izvan grada. Smilovao nam se neki seljak...

Na ove tužne riječi vlažne se oči sestara pozornije zaustave na blijedom profilu patnika, koji sagnute glave gledaše preda se i više ne progovori. Nije teško pogoditi njegovo stanje. Sa mirna je lika odisala snaga one ljepote, kojoj ne može nauditi nikoja ljudska ruka. Nebeske oči prate njen razvitak, zalijevaju biljku spoznanjem i dobrotom, da skladno raste prema Savršenstvu, čiji se cvjetovi već zapažaju u rukavcu najdubljih bolova.

Teško se odijeliše od njega. Otac Pavao započe s poučavanjem. Sluga bijaše odviše slab. Osta sjedeći na klupi. Što će s maramicama? Razdijelit će ih ujutro, kad mine obred. I onako mu je noćiti u Tössu.

Premda je Pavao vješt govornik, pa umije i nasmijati, te ga rado slušaju, ipak je većina sestara ostala ravnodušna, jer su očekivale glas oca Henrika,

kome ih je privukla sestra Elizabeta, otkrivši im dosadašnje stranice njegova životopisa. Ona se najmanje zadovoljila Pavlovim razlaganjem. Božanske zasade drugačije otkriva Sluga, koji ih ljubi i prema njima živi svim svojim bićem.

Saslušavši oca Pavla nekoliko ih pođe k Sluzi. Posjedaše na tratinu, moleći ga, neka im pripovijeda.

Henrik se zamisli. Posluša li ih, mogao bi povrijediti druga, koji je i onako kivan. Čime ga je Sluga ozlijedio? Ne zna. Nema brata u Konstanzi, koji bi inadžiji izbjegao. Ali Sluga se odnosio prema njemu vazda oprezno i s blagošću. Čime ga je dakle povrijedio, da je mrk i jedva podnosi njegovu blizinu?

— Ne ću vam, drage kćerke pripovijedati danas. Donio sam vam maramice. Neka su vam znak najvećega Srca, pa i vi praštajte međusobno svoje slaboće. Znam, da je lako posrnuti. Ta provaliju vazda nosimo sa sobom. Ali tijelo će se raspasti, jer je raspadljivo ... Radi njega nije prolio svoje svete krvi, nego za hranu duši, koju čeka onako lijepu, kako je zamislio podižući dijete u svoj naručaj. Zorom, kad pristupite k stolu bijele gozbe, kažite Dragome: moje lijepo tijelo, moja čista duša ostat će tvojom za vazda, za vazda, kao što je ljubav tvoja vazda lijepa i vjerna vjerenici svojoj.

Glas mu je padao od tjelesne nemoći, ali se duboko utisnuše ove jednostavne riječi.

Sestra Elizabeta noću je bdila uz svoj rukopis. Sa vrhunca alpske zemlje strujio je u ćeliju svježi povjetarac, dunuvši katkad ispod opere pergamene, da je podigne i malo poigra njome. Ali su je čvrsto držale nježne ruke, pišući sitna slova:

XV.

Siromašni Slugo! Ti kriješ pred drugima, kako te već bole noge idući za svojim Gospodarom. Ali je još kratak put, koji ti je prevaliti, pa ćeš stići do kućice Mira, kojoj okanca gore sipajući zrake, da ti osvijetle stazu.

Zašto su ti noge tako krvave? Želio bi znati? Nu, vidiš svog Gospodara, kako ti čvrsto drži ruku i vodi za sobom krvavim stopama. Ljudi se plaše umočiti nogu u mlaku krvi. Trče na široku cestu, kojom se ugodno pomicati kao ribi njenim morem. Ali uzak je put Gospodinov i posut trnjem. Želio si biti njegovim Slugom. Još malo, još malo, pa ćeš stići do kućice, kojoj okanca gore. Vatra Mira napolje sja i osvjetljuje ti stazu, da ne zalutaš. Osjećaš, kako te prožimlje toplina njenih zraka, nu željan si, da se sve tvoje biće okupa u jasnoći zlatnog žara:

— O, nježni Gospodine! Dopusti, da iz trnja patnja prodre nešto slatka soka dobre poruke, kako bismo mi, teški ljudi, s većom strpljivosti patili i naše bolove znali dostojno žrtvovati Tebi.

Tako moli Sluga idući za tihim Bogom. Hoće li se obazrijeti Blagi i odgovorom svojim ušutkati neumornog molitelja?

Da! Pokazat ću mu danas visoku plemenitost svojih patnja, da vidi, kako patnik prikazuje Bogu svoje izmučeno srce na način, prebogat hvalom. Sluga, pun nade, radostan osjeti, da mu ćutila nestaje, a duša se razlila svim tijelom, da pruži ruke preko dalekih granica svijeta, iznad neba i zemlje, te govori Bogu ove riječi:

— Gospodine! Hvalio sam te do danas sa svime, što mi se samo činilo dragocjenim i lijepim, bilo na meni, bilo oko mene. Ali dođe dan, ovaj čas, da ti zapjevam novu pjesmu, kakovoj me nauči ljuta bijeda. Čuj dakle moj Gospodine! Sve patnje, kojih sam se do danas napio, neka su Tebi vječna hvala. Stenjanje sviju bolesnika, uzdisaji sviju tužnih, suze sviju uplakanih, preziranje sviju potlačenih, oskudicu sviju žednih i gladnih, neimaštinu sviju siromašnih, prolivenu krv sviju mučenika ili patnje, koje još itko ima da pretrpi, neka su Tebi vječna hvala od vječnosti do vječnosti! Tvoj siromašni Sluga žudi danas, da ga bijeda sveg svijeta opaše svojim teškim lancem, da zazveči s njime pred Tobom kao da je sam proživio svu ljudsku tegobu. Udijeli danas utjehu bijednicima, bili ovdje ili — Tamo!

O vi, patnici svijeta, koji beznadno stenjete u mračnoj kućici! Pogledajte na me, nešto bih vam kazao. Ta mi smo siromašni udovi časne glave, okrunjene trnjem, koja na zemlji nikad ne doživi dobra dana. Vi znate, kad bude među nama samo jedan vrijedni muž, svi ćemo se poradi njega radovati. O časna glavo sviju nas, tvojih udova! Budi milostiv nad našim slaboćama i pomozi nam do kućice Mira, kojoj okanca gore, sipajući zrake, da osvijetle našu stazu. Kad je tvoj Sluga htio od bola klonuti, govorio si njemu: »Budi strpljiv, pogledaj na me. Bijah plemenit i siromašan, od sviju radosti rođen, a ipak pun patnje«. Stoga, bijednici ovoga svijeta, ne klonite duhom. Trpimo rado mi, nasljednici časnog Prethodnika. Nema li druge koristi od naših patnja, dosta je, da budemo slični zrcalu njegova lika. Želi li Gospodin jednako naplatiti patniku i bezbrižniku,

mi ćemo uzeti na sebe patnički dio radi jednakosti. Koliko li nam odvažnosti treba, da budemo jednaki Tebi, plemeniti Gospodine! Ti si jedini, koji ne bijaše kriv svojoj patnji. O jao! Tko bi se među nama mogao pohvaliti, da nikada nije prouzročio svog bola! Stoga se nađimo svi, umorni, bijedni, oko širokog prstena, a Tebe, dragi Ljubimče, postavimo u sredinu. Otvorimo sa žudnjom svoje žile, da budu korito milostima, kojima šumiš, puni zdenče...

Lijepi Slugo prelijepog Gospodara! Lak je put sada, kad si nahranjen zrncima svetog spoznanja. Okupao si se u sjaju kršćanske ljubavi i bijela ti je odjeća omirisana ružama njena pregaranja. Umorne su ti noge, ali kroči naprijed! Još malo, još malo...

XVI.

Veselo se zaputi k drugovima, koji su se okupili u vrtu i zabrinutih lica saopćivali jedan drugom teške misli.

— Ja sam uvijek govorio, da je bolje popustiti kralju! žestio se brat Pavao, mijenjajući boje lica.

— Tako smo držali svi, izuzevši druga Reginalda i Henrika!

I brat Adolf nekako je plaho zurio. Sve je porazila kraljeva zapovijed, da im se zabrani svako djelovanje, te da se protjeraju izvan njegova područja.

— Ali nema druge, nego prtljagu na leđa, pa putuj! Ja ću se održati, ali kako će naš siromašak brat Henrik? Oduljio se kao sjena... i ko da je bez zubiju. Ja bih ma s jednim zagrizao, a on ... živi od zraka. Oprostite, druže, na šali! Ja sam ipak toga mišljenja, da nema smisla jadikovati.

Veseljak se doista brzo razvedri, ali nikakva korist. Briga i zdvajanje, kakvo nikad ne doživješe. Ostaviti dom, na koji su navikli, crkvu, grad, zvonce... Ta svako se stvorenje teško kida od dugogodišnjeg boravišta. Zvijer čuva svoje duplje, ptica se vraća k svome gnijezdu, a kamo li da se ne zabrine čovjek, kome je ovisiti o milodaru! I sam brat Reginald, koji je zagovarao nepopustljivost Rima, smete se pred stvarnim činjenicama. S ulične su strane vojnici zapečatili crkvena vrata i nitko više iz Konstanze ne može k žarištu Dominikovih učenika, da bi mu olakšao breme jadne duše. Ljuta osveta kraljeva ošinula je podanike. Mnogi će proplakati našavši se pred zatvorenim vratima gotskog doma. Zvono će u tornju zanijemiti. Divna crkva, tisuću puta ogledana do najsitnije točkice, ne će više primati Reginaldovih očiju. Svježe će se freske raspasti, izjedane paucima... S propovjedaonice zinut će muk. kog će proždirati vječna tama praznih klupa, vječna šutnja ispovjedaonice, a uljanica će pred žrtvenikom danas posljednji put zrcnuti i ugasnuti!

Reginald bi zaridao u sav glas kao nikad u životu. Stišće zube i svladava se. Ali ranjenu plamte oči i bore se duboko urezuju na misaonu čelu.

— Ja sam zagovarao? Da! odlučno progovori gledajući potištene. — I danas ne mijenjam svojih sudova. Ludvig je samo raskrinkao — plemenito srce, kome je toliko do vjernih podanika! Oni njemu zlato, a on njima oduze jedini hljeb pričesnika...

Ironija se razli. Govorio je uzrujano, kako ga još ne vidješe. Al kako da zatomi srdžbu! — I Spasitelj se razljuti, vidjevši trgovce u hramu, koji bez trpeze

ne bi ni u nebo! Ali nadam se da me ne smatrate i uzročnikom silnikove ruke, ako ne mogoh odobriti kraljeva prkosa prema svetoj Stolici.

Nasta kratka prepirka muževa. Sluga se osjeti kao među žeravicom. Peče ga svaka riječ Pavlova, koji se izrugivao »ženskim sanjarima«, istaknuvši različnost ideje i stvarnog života. Svima bude jasno, da nišani na brata Henrika i bi im krivo. I sami ne znaju, zašto im je danas neobično drag. Nema saučešća kao onda, kad je malne izgubio život u V. Niti ih iznenadi posljednji događaj na putu u Töss, kad mu je prijetila jednaka sudbina. Požalio je šta više i poglavar, što ga preoštro opomenu, naloživši mu, neka se vlada kao i ostali.

Brat Henrik ljubimac je Božji. Njemu ne može nauditi pesnica ljudska, jer ga štiti Bog. Zato nesvjesno očekuju njegovu riječ, ne bi li im odlanulo. Žele njegovu pomoć oni, koji su do nedavna smatrali, da je nesposoban za život. Njegovo lice sjalo je mirom, prodahnuto umom i srcem. Pronicav ubrzo razabere, da im je potištenost otud, što valja pridonijeti ličnih žrtava. Našao se pred svakodnevnom ljudskom prirodom, koja je slaba, čim joj kažeš: daj! Tad se zaljulja siromašno stvorenje ... kao čamčić na nenadanim valovima kušnje.

— Čovjek je slab, braćo draga... poče tiho govoriti, sjednuvši na klupu do debelog zida hodnika. Svi ga okruže i sa samoprijekorom naćule uši, gledajući preda se. Jedini Pavao okrenu lice na protivnu stranu, kako se ne bi trebao sukobiti s Henrikovim pogledom. Sluga se nije smeo, jer čvrsto odluči, da će mu se na neki način približiti. Zašto da jadnika

pritište gorčina! Niti mu je učinio zla niti bi ga mogao ikada rastužiti. Treba ukloniti nezadovoljstvo s njegove duše.

Sluga se vrati k predmetu. Slatki zvuk ugodno se dojimao: — Znam, da su ovo crni dani po nas. Teško je, doista teško otkinuti se od mjesta, kome smo prirasli. No duhom se svojim moramo uzdići iznad ovoga krova i prelistati nedavne stranice povijesti, da opipamo bilo našega heroja, Dominika, kad je stradao. Sjetimo se, braćo, neustrašivog borca Raspeća. Krivovjerci mu postavljali zasjede na svakome mjestu, kojim bi imao proći. Hoće li klonuti? Što mu je, da pjeva? Začuđeni ga pitaju, što bi učinio, da im je upao u ruke. On odgovara: »Zamolio bih vas, da me ne ubijete jednim udarcem, već da mi odsijecate jedno udo za drugim, te kad ih postavite preda me, da mi izvadite oči i tako polumrtva ostavite da greznem u svojoj krvi«. Tko bi izbrojio sve one snažne zamahe, kojima je prodirao debeli zid krivovjernika. Ta imali su sve blago i silu ovoga svijeta! On? Jedinu dušu! Svaki čin stajao ga krvi, ali nije podlegao. Zato zasja kao pobjednik, i Vječnosti je sačuvao kristal njene ljepote, koju je nosio u sebi za svog života.

Ne plašimo se, braćo! Biće nam oružje molitva — kao i njemu. Pomoć će nam udijeliti Bog i milosrdni ljudi — kao i njemu. Neka smo tek koliko samo možemo — kao što on bijaše: krepostan, uman, neustrašiv i ponizan. Svaka je kućica naša i svako stvorenje, jer ne tražimo drugo do natpisa Božjega imena u svakom kraju, gdje se samo nađemo. Mi nijesmo vezani o prostor, jer Bog je svagdje!

Kad izreče ovo, Slugino je lice bilo lijepo i pogled uzvišen, kao u slike, koja prikazuje anđeosku dušu do prijestolja Božjeg. Jesu li joj dostojan okvir? Ne. Svatko se plaši približiti i žali osudu, kojom su oskvrnuli najboljega. Brat Pavao proživljuje muku, od koje samo što ne pobjegne. Onih dana, kako se promijenio udes Henrikove sestre, namislio je za-moliti u njega oproštenje. Put u Töss imao je donijeti olakšanje savjesti. Ispalo je drugačije. Ražesti ga nehaj sa strane gospodina Engelmanna, koji je na-stojao ugoditi ukusu jedinoga Henrika. Vidio je u tome i bratov prinos. Ali najednom se poruši ovo uvjerenje. Pavao žali. Zar ga nije na povratku iz Tössa zapitao drug, zašto je neraspoložen prema njemu? Oholu ćud ne razbiše tople riječi. Nikako da zaboravi, što nije imao udjela kod freska. Umje-sto da se odazove ljubavi njegova glasa, okosnu se na nj. I sad mu se Henrik smiješi pun dobrote.

Ne može više podnijeti. Najednom se nađe do njega i pred svima prizna svoju ljagu. Sluga dršćući pruži ruke i zagrli ga suznih očiju. Prizor, kakav se ne zaboravlja.

Posljednji put razlijegne se s tornja pozdrav Majci. Kako li je dirnuo bijele ovce, pognutih glava. Muževni Reginald pokri rukama lice, naslonivši se na stablo starog jablana. Red je vitkih krošanja ba-cao sjene, koje su plaho podrhtavale na gredama. Vrhunce jablana poljubi noćni pastir jesenjeg svoda, pomolivši se na tamnom istoku i posrebreni listići glasno su treptali u visini.

Tiha pjesma večernje prirode još više gane braću, koja nakon zajedničke molitve turobno zašutješe.

Riječi najboljega među njima napojile su ih svojim mirom.

A on je, još uvijek sklopljenih ruku, pustio struni maha, neka s molitvom njegovom propjeva ljubavnu pjesmu Bogu:

Srebreni trače na vrhuncu vitkih jablana! Pospi im glave sjajem nebeskim, da se vidi blagost koje su puni. Zvono što utihnu, otpočini malo, časak, dva... Vječnost ne zna vremena i kad te probudi, bit će u pravi čas. O, dođite amo sva svijetla ovoga svijeta, poniknite sa mnom svi stvorovi neba i zemlje, da Ocu svome i Jedincu njegovu damo sva naša blaga. Raširimo ruke, nek se trusi cvijeće lje-pote iz našega krila, neka naraste od njega brdo, kojim ćemo se uspeti na vrhunac, gdje razape logor spasenja naš blagi Krist. Nježni Gospodine! Dahni! Neka se razlete lati i kao pčelice stanu oblijetati Tvoje rane, da Ti upaljene ohlade, bolne iscijele. Nježni Gospodine, dahni... Umoran si, znam, i vjeđe su Ti blijede spuštene. Ali je dostatan samo Tvoj jedan pogled, da Ti nikada ne prestanem pje-vati svoje ljubavne pjesmice. O neka je ugodna struna Sluge galilejskome pjesniku, neka je uslišana čežnja za Tvojim toplim dahom, vječna Mudrosti!

— Ustanite, druže! pridigne ga poglavar sa šljun-ka, na kome je dugo klečao. Tronut glas jedva htjede na usne, koje bi poljubile stopu svetog čovjeka. Nije vrijedan da ikada izusti riječ zapovijedi prema nje-mu. Ne više!

Uloga poglavara morala bi da pripadne bratu Hen-riku. — Druže! Morate se odmoriti. Veoma ste blijedi.

I brat Pavao brižno mu priđe, pruženih ruku. Činilo se, da će Sluga izgubiti svijest. Tako mu je kratak disaj i lice blijedo.

Njegova se duša nalazila pred vratima nove budućnosti. Kad je legao u svoju siromašnu postelju, od radosti sav protrne, što mu je ovo posljednja noć u Konstanzi. Utihnut će jezici, kad im ga nestane s vida. Odmorit će se, ne samo on, nego i cio red, jer ne će više biti sramotnih objeda... Sigurno, da je sada kraj njegovim patnjama.

Započet će novi život u novome kraju. Siromašni čovjek napokon će odahnuti od neprijateljskih vukova...

Tako je mislio ležeći smiren i zadovoljan, prekrštenih ruku na prsima. Slatka ga je nada opajala i prepusti se užitku njene utjehe.

Ali je dotle već titrala svjetlost zlatnih zraka u njegovoj ćeliji. Umjesto stijena okružili ga zeleni gajevi, među kojima se bijelio uzan puteljak, što vodi u nepoznat kraj. U daljini je vidjeti gradić, okružen livadama i šarenilom jesenjih šuma. Sluge nikad ne bijaše u tome kraju. Pritisne srce, ne bi li zatomio glasni kucaj. Ali jače i brže stade odbijati.

Na stazu nečujno siđe četica anđeoskih pjevača. Zaodjeveni haljinom kostrijeti, šušteći mu stadoše prilaziti i pružiše prema njemu ruke, pa ga povedoše puteljkom u grad, da u crkvi otpjeva misu. Poredaju se naokolo oltara i uzdrhtanim glasom započeše pjesmu o mučenicima. Sluga stojeći pred žrtvenikom nemirno se okrene:

— Što me plašite? Barem danas nije dan mučenika.

Uzaludna li straha, kad se na nj ne obazriješe! Ozbiljno upru u nj nježnim prstićima i rekoše:

— Budi pripravan, dragi. Bog nalazi svojih mučenika danas kao i uvijek. Zato otvori knjigu i pjevaj misu za sebe!

Da za sebe pjeva? Vrijeme je pred Božić, pjevat će dakle radostan pjev. Stade listati knjigom, koja je ležala pred njim, ali nikako da nađe, što traži. Štogod otvori, svuda same mise o mučenicima.

— To ipak ne mogu pjevati pred Božić! — pokuša još jednom da se izbavi. Zaludu, kad se glasovi složno razliježu:

— Konačna pobjeda počinje s pjesmom mučenika, a svršetak joj je radostan!

Na te se riječi trgne i pridigne u postelji. Bila je tama noći. Ništa se ne vidi, ništa ne čuje. Je li snivao? Ne. Bio je budan.

Glava mu klone na prsi. Kriknuo bi, ali mu se usne zalijepiše. Zar će ponovno trpjeti? O možda se našališe s njime anđeoski vjesnici neminovne kobi! Bijedno se stvorenje lomi od njihova glasa. Da mu je pobjeći, sakriti se negdje. O jao! Za nj nema ni toliko kutića, koliki dostaje neznatnom crviću! Na svoj zemlji nema jedne grudice, na koju bi mogao stati. Ptica ima gdje da se sakrije. Svako stvorenje ima zaklonište. Samo on, jedini on nema ničega. Njegovo nebo vječno pljušti, kudgod ide, svagdje vreba opasnost. Hajka lovaca ponovo će uperiti, da mu slomi ovaj mali stručak duhovne snage. Upravo ga htjede zavezati zlatnim trakom zadovoljstva ... kadli nema još jedne ... ruže. Valja je tražiti ... ruže. Valja je tražiti ... negdje na rubu provalije ...

No neće li baš ona ukrasiti cio stručak i nagnuti Gospodinovo lice, da je omiriše i zagrli svog Slugu, koji mu je donio najteže dostignut cvijet... najtežu patnju?

U tim mislima osjeti, da mu klonulosti nestaje i da mu se oporavlja čitavo tijelo. Ali ni u zrcalu ne bi prepoznao svog lica. Tako je prozirna samo bijela latica ili sjena, koju je odrazilo božansko tijelo. Duša je svom udesu pružila ruku pomirnicu i bezazleno šapuće:

— Što mogu drugo, nego da tapkam za tobom, Vječna Mudrosti! Kad bude dosta, kazaćeš mi.

XVII.

Od ovoga dana sestra Elizabeta odloži pero na dugo vrijeme. Mučila ju bolest, a nije znala, šta je sa Slugom. »Knjiga Vječne Mudrosti« pošla je u svijet. Čuje, da se Konstanza ponosi svojim sinom. Može biti. I Gospodinu je milo ime, koje će ostati neizbrisivo svakoj poniznoj duši; majka će pripovijedati djetetu, prijatelj prijatelju, kakove stihove pjeva pjesnik Kristov. Zvuk mu je kao da slušaš harfine tonove tako je topao, tako mekan, a razlijeva se časom brzo — kao grgotanje potoka, tad opet laganije dok se ne smiri, da ga nestane u tišini kao da ga ne bijaše. Njegovo je djelo živ i duboki okean, u kome umjesto proljeća alga diše nježnost Vječnosti, umjesto biserja sja Krepost, umjesto koralja gori kap po kap razapete Ljubavi.

— Kako li sam srećna, što je moj trud pripomogao, da je svijet ugledao ovu svetu umjetninu! Mislim, da bih sada smjela umrijeti!

Čeznutljivo joj se oteše ove riječi jednoga dana, kad je od duge bolesti prvi puta ustala i sjela na dvorišnu klupu. Bude joj dopušteno, da se odmara u vrijeme, kad su ostale sestre vršile svoje dužnosti. No nije se služila ovom dobrotom poglavarice. Sve dotle, dok joj ne bi pozlilo do nemoći, prednjačila bi drugaricama bilo u molitvi, bilo u radu. U vrijeme odmora došetala bi do klupe.

Bilo je toplo i prijatno. Alpska je zemlja cvjetala i na obroncima iznad sela vidjele se ružičaste krošnje bresaka. Pastiri posjedaše na okup, neki nagnuše svoje zemljane posude s mlijekom, a ovce i krave raspasle se širom sve okoline.

Sestra Jelena tronuto je promatrala požutjelo lice. Izgubilo je svježinu mladosti, ali bjelina unutarnje strane vela i haljine ukrasila je Elizabetu, punu duha nježnosti i blagosti. Malo bi trebalo, da se ova stabljika ne prelomi.

— Gospodin vas još ne će uzeti k sebi, dok ne svršite rukopisa. Jelena je oprezno izgovorila ove riječi, stišćući pismo ispod haljetka. Krije ga već nekoliko dana od bojazni, da bolesnicu odveć ne porazi. Ali, kako je danas ustala, namisli da joj povjeri.

— Da svršim ... o Sluginu životu? Ništa ne znam, što je s njim. Nema glasa već nekoliko mjeseci. Mora da je zavladala njime strašna patnja. Zacijelo nije podlegao. Gospodin ga uvijek pripravlja glasom priviđenja, da se ne izgubi, kad nastupi bol. Nego... sestro... Ja bih vam otkrila nešto.

Zagleda se u daljinu kao da se prepušta nečemu, što joj je drago. Neko je vrijeme razmišljala, pa će opet tihim glasom: Bilo je to nedavno... dok sam ležala. Vi znate, da sam od onoga dana, kako me

Sluga opomenuo, napustila svaku tjelesnu trapnju. Bilo je to u dobar čas. Sve one vatrene žudnje, koje se u nama bore za uzdama, kao da su ugasnule. Duh bijaše slobodan. I nesmetano sam živjela s vječnim istinama. S pomoću Slugine ruke dosizala sam visine Božjih ljepota. Stranice njegova djela razotkrivale mi drugi svijet, s onu stranu života. Vjerujte, da me ništa nije toliko zanimalo kao smisao vremenitih patnja. Ta Slugin jecaj silio me na to. Mislila sam, kako je moguće, da jedan pravednik prima tako krvave udarce. Ali me poučile njegove riječi. Uvidjela sam da je patnja jedan kratak čas, i vječna ljubav da je najsigurniji put, da se dođe k savršenstvu. Tkogod pristupa Bogu, mora se pripraviti na patnje, jer plemenita duša uspijeva od njih kao ruža od majske rose.

O tome će Sluga zacijelo govoriti u drugome dijelu svoje knjige. Valja mu najprije do dna ispiti čašu gorčine, koju mu je pružio mudri Gospodin. Ta što bi znao, kad ne bi patio? Divio bi se vrlinama ljudi, kudio njihove mane. Tajna savršenstva bila bi mu zastrta.

Tako sam, setro, osjetila jednim danom neiskazanu zahvalnost prema Bogu i prema čovjeku, po kome sam se nahranila krepkom hranom. Sklopila sam ruke, da kažem sve, što mi je na srcu. U bolesničkoj sobi budilo se jutro. Ustati još nijesam mogla, da se pridružim vama i pođemo u crkvu. Ali mi to začudo ne bijaše teško kao inače. Vidjela sam ono, što se ne zaboravlja.

Meni se prikaza pojava lijepe Bogorodice. Ah, sestro...! utihne odjednom, a suze joj ovlažiše oči. Nipošto da plače. To je samo odraz sreće, koja je

možda prevelika za čednu dominikanku. Nastavi tišim glasom, koji je drhtao:

— Majka mi progovori slatke riječi: »Spasiteljevo ime nosi Sluga na daleko i široko kao nekada njegovi učenici. Kako su oni žudili da prošire Ime mog Sina, tako i on gorljivo nastoji, da zapali srca novom ljubavi. Zato će poslije smrti primiti vječnu platu.«

Tek izusti Majka ove riječi, vidjeh oko nje velik svijet, osvijetljen svijećom u njenoj ruci. Na svijeći pročitah ime Kristovo. Što je ovo? Ne trebam pitati, jer mi reče: »Ova goruća svijeća rasvjetljuje sve stvorove, koji priznaju Njegovo ime i s ljubavlju ga nose. Jedinac moj izabra Slugu da mu dovodi mnoge.«

Sestra ušuti. Vidjelo se, da ponovo proživljuje svoje vedro jutro. Na blijedim usnama lebdio je anđeoski smiješak čiste duše, u suznim očima nastanila se mirna misao .

Jelena odahne, našavši je takovu. Pomisli, da joj da pismo. Moći će ga podnijeti, kad je prožeta Božjom dobrotom.

— Zar ne, dobra... sestro, vi vjerujete u nevinost Sluge, makar što govorio svijet?

Elizabeta se lecne i naglo je pogleda. Nije se moglo očekivati, da će se tako brzo dosjetiti, što je povod ovome pitanju. Odmah joj bude jasno, da Jelena nešto znade.

— Jeste li čuli štogod?

Jelena obori oči problijedjevši. Ne može prekriti svog bola nad bratom, a boji se, da će i Elizabeta jednako primiti vijest. Moglo bi biti od teških posljedica po njeno bolesno srce i pluća. O, kad bi se smilovao Bog, pa je ohrabrio! Ta plemenita sučustvuje s nevoljom svakoga bića pod nebom.

Nije bilo vremena da se taji. Trebalo je što prije smiriti. Prisilno se osmijehne, pa će, primivši hladnu ruku:

— Dobra je vijest. Izdržao je sve patnje pa će i ovu...

Zacijelo! klikne Elizabeta zanosno. — Ali što je?

Jelena joj pruži pismo. Bilo je omašno.

— Ne vidjesmo ga odavna, niti se što javljao. Kako odoše iz Konstanze, kao da je umro. Možete dakle razumjeti, kako sam primila ovu pošiljku. Bila je za vas, a mene je zamolio neka vam je uručim, znajući, da ste bolesni, pa donosilac ne može do vas. Čudan dojam! Osjećala sam, tek što pročitah svoje, da preostale hartije nijesu za to, da vam ih dam. Bojala sam se, da vas vijest ne zateče nepripravnu... I kad vidjeh što je, molila sam Gospodina samo za taj dan, da vas vidim na... toj klupi. Eto, sada smijete znati, na koji sve način pustoši svijet njegove radosti, da se savršeno preda Bogu i u njegovu krilu uči, za čim je vazda težio, vazda... još od malih nogu. Kad pročitate, mislim da će svršiti životopis njegove lijepe duše.

Elizabeta se nasmiješi gledajući neprekidno pismo, na kome se osjećala težina:

— Mislite, da ne će više patiti? Možda doista. Barem ne kao dosada. Hvala vam mnogo, što ste prema meni tako obzirni. Ali vjerujte mi, da ne bih podlegla..., našavši se pred nečim strašnim... Navikla sam, da gazi po trnju. Tako i treba, kad je Sluga trnjem okrunjenog Gospodara. No, zar bi moglo biti što ljuće od... krađe i prijateljevanja s

Engelmannovom kćerkom? Da, možda... još teže, kad ste mi krili...? Možda mu je podnijeti mučenički bol...

Želila je, da što prije vidi, kakovo je pismo. Ali potrebna je za to samoća, da prije svega padne na koljena pred Bogom, kako bi mogla perom umjetnice iznijeti pred svijet najizrazitiju stranu kršćanskoga pjesnika i patnika.

Nemilo se trgne, kad je večerom nakon molitve stala čitati Slugine retke. Na stoliću njene ćelije gorjela je svijeća. Vjetar joj savijao žutocrveni plamečak rastežući njime da bude sad duži, sad kraći. Ništa nije smetalo. Slova su se razabirala, a s dojmom će Elizabeta još dugo živjeti, prije no ga izrazi na hartiji. Da. Gotovo ne vjeruje.

Prolazili su dani molitve i rada. Trebalo je u selo, obići sve one domove, gdje caruje Sotona umjesto Boga. Nitko ne može kao ona izagnati grijeh i utjehom smiriti nesretnike. Njena riječ ruši i gradi. Zato je se nepravednici boje, a pravednici plačući blagoslivlju svog anđela sa vrhunca Tössa.

Osjeća mlada, da joj je život pri kraju. Kao da je posuše ljepote s one strane domovine, tako je dobra i lijepa. Samo da dovrši, što želi ostaviti svijetu.

Nadvila se nad svoj rukopis i bjedolika se otimala za uzduh.

XVIII.

Prepoznao je Sluga kraj, gdje ga nikad ne bijaše. Posljednje noći, koju provede u Konstanzi, prošao je u duhu gradom, gdje se poslije nastaniše. Iste kuće,

iste ulice, ista crkva, kako vidje u priviđenju. Znao je, da ga ne će minuti nesreća, koju mu Bog dade naslutiti.

Ali prvih dana, kako se nađoše u novome gnijezdu, milovala ga pažnja drugova, koji se stadoše bojati za njegov život. Izgubivši njega našli bi se bez kormila. On ih bodri i razveseljuje svetošću svoje osobe. Izabraše ga poglavarom uvjereni, da će mudro upravljati na duhovno i tjelesno dobro sviju. I doista se od tog dana izgubile mnoge zloće. Život se promijenio na bolje, iako se nađoše u znatno siromašnijim prilikama, nego su im bile u Konstanzi. Pobožni su ljudi dobra srca i rado dijele sa svojim ocima ono malo dobra, što imaju. Ali se kojiput desi, da žena, koja im sakuplja milodare, donese jedva toliko, da ih ne skrši glad. No dosjetljivi poglavar priskočio bi tad u pomoć sa uštеđenom zalihom predašnjeg dana. On je utjeha svima. Ogriješi li se koji bilo u čemu, dosta je, da pogleda krivca i ovaj se već popravlja. Teško je odoljeti bratu Henriku. Drugovi se upravo natječu, kako bi mu ugodili. Redovničke dužnosti vrše marno od zore do noći. Ormari puni knjiga pružaju im blago znanja, crkva je puna vjernika, koji čekaju riječ omiljelih propovjednika. Građani upravo hrle k Sluzi, koji ne preza, da u najjednostavnijem stvorenju pokrene prirođenu snagu misli, te ga upozna s čudesnim plodovima euharistijskog života. Radi neumorno i vazda ga traže. Ubrzo se pročulo, kako otac Henrik plače nad grijesima svojih pokajnika. To je mnoge dirnulo i privuklo, tako da najveći dio dana proboravi u ispovjedaonici. Prikloniše se Bogu i mnogi odličnici, svladani umom i srcem pisca »Knjige Vječne Mudrosti.«

O, pa to teče! Plodova je toliko, da ih je teško pregledati. Iz Konstanze stižu vesele vijesti. Žale za svojim uzornim dominikancem. Gospodin Engelmann ne može da zaboravi čovjeka, koji mu je spasio jedino dijete. O svojim srećnim danima piše Sluzi često, zahvaljuje mu i moli Boga da naplati njegovu »najboljemu prijatelju«.

Teče, teče rijeka, puna zlata. Svi grabe, samo Sluga ne može da pruži ruku. Na njegovim je prsima Reginaldova slika. Privija ju sa željom, neka se što prije svrši. Ali ga opominje unutarnji glas: budi strpljiv; mogao si se uvjeriti, da moje patnje idu brže nego tvoje; valja ih tek znati snositi.

Konačno pokuca bijeda.

Zloglasna žena u svem gradu, majka nezakonita djeteta, približila se k Sluzi, kako bi joj olakšao siromaštvo. Lukava zamoli ispovijed i obeća, da će živjeti čestitim životom.

— Nu nemam ničega. Dijete će mi umrijeti od gladi.

Sluga se dosjeti. Ovlasti je, neka za samostan sabire milostinju. Tako će zaraditi za se i za dijete. Molio ju sa suzama, neka ustraje u svojoj odluci. Govorio joj preko pola sata, tako da je ustala preporođena. Nekoliko sedmica nije se mogla oteti utjecaju ispovjednika, kome ju dovede lukavstvo, nego je uistinu provodila život prema njegovim savjetima. Ali se opet uzobijesti i nastavi kao prije.

Teško su je gledali ukućani, kad bi se pojavila na vratima. Svatko bi je volio protjerati, nego davati milostinju u prljave ruke. Neki se i sablazniše, što ovakova nesretnica prekoračuje prag samostana.

Ojađeni ne mogoše prekriti, da je to sramotno po red i potužiše se poglavaru.

Čuvši ovo Sluga žacne se i prestraši. Da nije to izvor novih suza? Ne će valjda biti, jer su ga u pravo vrijeme opomenuli.

Upravo se praštao na porti s jednim od ovih posjetnika, kad uniđe žena i ljubeznim smiješkom pokloni se Sluzi. Nije ju puštao s vida. Kad je stavila oveću torbu na stol, zakrene prema kutu i poklekne pred Isusovim kipom. Čim je čula, da se on približuje, podiže sklopljene ruke više i spusti glavu pomičući usnama.

O, himbeni stvore! Je li vrijedno čekati dok svrši lažna molitva? Sluga nemiran progovori, neka ustane.

Kakove li poniznosti! U trenu se prekrsti i oborena pogleda stane postrance. Stidljiv smiješak pun bezazlenosti odviše je govorio posmatraču i on će odlučno:

— Molim vas, gospođo, kanite se bluda ili ne prekoračite više našega praga!

I samome bijaše vlastiti glas nepoznat. Prvi put progovorio je bez blagosti, bez okolišanja. Nije mu žao. Žena izgubi lažljivi smiješak. Izražaj joj postade osoran, jer je uhvaćena. Ali da mijenja svoj život? Za volju ovoga sveca? Lud je.

— Ja nijesam svetica! poviče usplahirena. Svatko živi, kako mu je bolje. Oduzmete li mi zaradu, naknadite, što time gubim!

Sluga se zaprepasti od tolike smjelosti, ali nije popustio, nego će dalje da što prije svrši:

— Za vaše sirotno dijete našlo bi se u nas odjećice i hrane. Ali vi ne zavređujete Božjih darova. Otvori vrata i zamoli ju, da izađe.

Žena da pobjesni. Lupi vratima i zaprijeti Sluzi, da će ga proglasiti ocem djeteta, koje nosi u utrobi.

— Ili mi naknadite gubitak!

Brat se nasloni na vrata. Oblije ga leden znoj i pred očima mu zatitra. Zar ovakova patnja? Jao Bože, vapio je u sebi. Strah i bijeda svud je oko njega. Učini li jedno, jao njemu! Učini li drugo? Jao...! Između dvije teške sudbine koju da odabere? Neka mu je gubitak vremenske časti.

Ponovo otvori vrata i stajao je bez riječi, dok god nije izašla. Da pogleda za njom, vidio bi, kako sustavlja znance, ovi opet svoje prijatelje; svatko od zaprepaštenja izbulji oči, netko mahne štapom prema strani samostana, netko pljuje i proklinje.

— Jeste li čuli?

— Sirota! Htjela da se popravi, pa ju, gle, namamio zlikovac!

— Zar ćemo mi otkidati od svojih ustiju? Za ovakva lašca?

— Ni truna više!

Obrazovani će važno:

— Samostanski život nije prirodan. Čovjek je... znate... čovjek, a ne beskrvni anđeo. Do toga mora doći.

— Jest. Bez sumnje je taj fratar pokušavao da ubije prirodne nagone u sebi. Vidi se na njemu, da ga je ispila borba sa strastima! Ali je siromah podlegao.

— Neka on drugima piše o »Mudrosti«, a ne će zavaravati nas!

Ulice žamore, a kuće pune sablazni. Malo ih je, koji se odupriješe sumnji da ustraju nadalje u svome poštovanju prema ocu Henriku. Ovi ne uskratiše milodara i sami donašahu darove na samostansku portu.

Unutar zidova potištenost, kakovu ne doživješe ni najstariji. Je li kriv ili nije? Pitanje, koje se nameće gotovo svima. Jedni se gnjeve i žale nad onim danom, kad je Seuse stupio u njihov red. Drugi ga sažaljuju i mole Boga, neka mu oprosti. Nekoliko ih šuti i razmišlja. Ne mogu ni tvrditi niti poricati. Čudno, je, da bi žena okaljala upravo njega. A opet se ne čini Henrik kao izdajnik. Vidjeće se, na čijoj je strani pravo. Jedva čekaju vrijeme odmora, da se porazgovore međusobno.

— Tko će izdržati uz ovakovu hranu! crvenio je brat Pavao.

— Svi će nas prezreti! dodaje drugi i tako redom dan za danom. Jednog se jada svi pobojali. I dođe. Kuhar napusti kuhinju, jer nije imao posla. Donese na stol suha hljeba i voća.

Posjedoše za stol. Brat Pavao imao ga je blagosloviti. Ne može. Ustane Reginald i prošaptavši molitvu učini znak križa.

Kakovo je njegovo mišljenje? Sve su oči uprte u nj. Još nije rekao svoje riječi. Vidjeti je tek da je neobično blijed. Prosjedio je ne dirnuvši hrane, a potom ih ostavi. Valjda će k Henriku. Poglavara valja smijeniti, misli Pavao i jedva čeka, dok smjedne progovoriti.

Nakon molitve okupili se u sobi za odmor. Oživjelo je kao u košnici. Brat Adolf pokušava da ih razvedri:

— Nemojmo gubiti nade. Bog je pravedan, pa ćemo se uvjeriti o istini. Dotle možemo živjeti u miru. Nije doduše najbolje, ali ipak... ipak ostaje nešto... ružičasto! Dobar je i krušac i jabučica... Kao za betlehemske pastire!

Malo ih je saslušalo dobroćudnika. Razvi se prepirka, na koji bi način sačuvali svoj ugled i bi li Henriku oduzeli čast poglavara, ili da ga ostave na tom položaju.

— Bilo je ludo od nas, što smo ga uopće birali. Mislio sam, da je to drugi čovjek. Ta ovo ipak prevršuje sve granice.

Kako li je brat Pavao brzo zaboravio na pomirbeno veče u vrtu u Konstanzi?

Njegova nemirna ćud voli promjene i ne može izdržati jednoličnosti, pa bilo dobro ili zlo. Možda bi drugačije govorio, da mu je vidjeti osuđenoga. Možda bi se opet ganulo u njemu kršćansko srce.

Sluga doista uniđe. Nasta šutnja. Je li čovjek ili duh pred njima? Hoće li pasti ili se kao sjena rasplinuti u uzduhu? Lice sivo, hod nečujan, a izražaj očiju? Bolje je ne vidjeti ih. Koji ga još ne osudiše, osjetiše olakšicu, a gnjevni se pokolebaše.

Prvi put ih gledaše bez smiješka. Bila je to ozbiljnost bola, od kojega potamnjuju misli. Čini mu se, da je obavijen teškom maglom, u kojoj je vidjeti neke svijetle točkice. To su njegovi drugovi. I oni pate. Treba im pomoći. Muklo progovori, naslonivši se o stol:

— Braćo! Nevolja vas je zadesila... po meni. Budite mi na pomoć... i zamolite... sa mnom svetoga Dominika, da... Bogu... progovori.. o bijedi svojih učenika... i...

Svijetle su točkice ugasnule. U ušima mu zazvoni, dah sve kraći; najednom utihne i sruši se.

Nitko u prvi čas da mu priđe. Zurili su nepomično u mrtvačko lice, prozirno i žuto. Na sklopljenim su trepavicama caklile suze.

Otvore se vrata. Brat Reginald zastane na pragu. Bez riječi zaokruži glavom i staklen pogled pusti na ispruženo tijelo. Stane se pomicati, ne znajući, da su vrata ostala za njim otvorena.

Kad dođe k Henriku, podigne obje ruke prema nebu. Je li moli Boga ili prijeti demonu, nitko ne zna. Usne mu trznuše i on zajeca, padnuvši na koljena do Sluge, a glavu mu položi na prsi.

Mora se Gospodin smilovati, mora. Hoće blagi Spasitelj pomilovati ove žute, hladne obraze, stisnuti ove nevine ruke svojom čistom rukom, priviti na svoje ove prsi, gdje je vazda kucalo srce ljubljenome Bogu! Oh, Gospodine! Pergamena šušti na grudima Sluge. Reginaldova slika grije ohladnjeloga, grije ga krv Čovjeka, žrtva Boga. Gospodine, podigni mu vjeđe. Gospodine, ublaži mu bol. Gospodine, progovori istinu svijetu, jer ti je znaš.

Zar Sluga čuje vapaj rastuženog prijatelja na svojim grudima? Približiše se ostali, a brat Pavao donese kiselinu, pruži bočicu Reginaldu, da natare sljepočice. Al Henrik je već otvarao oči.

— Jao, Bože! zastenje i opet mu se vjeđe spustiše. Ali bio je pri svijesti, tek nije mario, što je oko njega. Osjećao je Boga, gledao ga i šaputao njemu neke riječi, jedva razumljive.

— Psalam?

— Psalam.

— Da...! kimnu Reginald i nagne se bliže usnama, koje su se pomicale. Sluga možda misli, da je s drugovima na koru, pa glasno moli s njima, uvjeren, da nitko ne sluti, kako se ta molitva kida iz njegova bića, nego govri kao i drugi. Bolno se nasmiješi prijatelj slušajući šaptaj:

Dokle ćeš me, Gospode, sasvim zaboravljati;
dokle ćeš odvraćati lice svoje od mene?
Dokle ću imati brigu u duši svojoj,
bol u srcu svojemu povazdan?
Dokle će se neprijatelj moj podizati nada mnom?

— Da! Mistik je na koru, progovori Reginald i zaplakan duboko dahne. Svi su potreseni. No ne valja ga ostaviti u tom stanju.

— Mislite, da je pri svijesti sada? nadvine se Adolf brišući suze.

— Klonuo je opet!

Onesviještena ponesu u sobu za bolesne, jer su mislili, da s njim ne će biti dobro.

Odviše je slab. Na ležaljku mu stave jastuk i polože ga odjevena, čekajući, dok mu se povrati svijest. Nemirno su strepili nad tim časom. Nataru mu oko jabučica i prozirnih nozdrva, a sve misli dozivale su božansku pomoć, neka siđe i okrijepi svoga patnika. Nije kriv, nije. Sumnje se raspršile, svi su opet njegovi odani drugovi, puni prijateljske ljubavi. Stijena bi se raspuknula, kamoli da se ne potrese čovjek? Nijesu im oči nikada počivale tako dugo na njegovu licu. Sad se dosjetiše svetoga Oca na stijeni crkve u Konstanzi. Čitaju Seneksovu spoznaju: »U ljubavi i patnji moraš biti nepokretljiv kao udo

mrtvaca.« Muževi kriju suze, koje im silom naviru i jedan za drugim odilazi u crkvu. Osta brat Reginald.

Osjeti olakšicu, što je sam. Može plakati do mile volje. Primakne stolac i sjedne do Sluginih nogu pognute glave i prekrštenih ruku preko koljena. Bijela odjeća bila mu je na prsima vlažna, a usko lice kao da se od bola još više produljilo.

Sluga je dolazio k sebi. Prijatelji se pogledaju i oba se nasmiješiše. Tko je od njih srećniji? Kako dugo? Svijetla zraka samo ih je na čas obasjala.

Sluzi bijaše, kao da je ovo posljednja točka njegova života. Ležao je, a da se ne pomaknu ni jedna žila u njegovu tijelu. Usta mu najednom pocrniše. Reginald skoči, opipa mu bilo. Ništa se ne čuje. Stavi drhtavu ruku na srce. Kucalo je tako slabo kao da umire.

Zdvojno pade ničice i glasno zarida. Bože, Bože! Ovo plemenito srce svakog je dana nosilo Tebe! Tvoje ime izgovaralo zalutalim riječju i pismom u svim krajevima ... I sada ga nestaje ... da istrune ... Bože!

Kao obezumljen se podigne i naglo obuhvati Slugu oko prsiju, pretrese mu ruke, da vidi, je li još živ ili mrtav.

Otvorio je oči i opet se lako nasmiješi. Živ je! Samo kad je živ. No vidi li Reginalda? Možda ga ne raspoznaje. Pred njegovim je duhom Bog i on poče razgovijetno tihim glasom:

— Ah, vječna Istino, čija je dubina sakrivena svim stvorovima! Ja, tvoj siromašni Sluga, vidim, da sam na kraju. Na ovome posljednjem putu rado bih go-

vorio s tóbom ... s tobom, svesilni Gospodine, kome je otkrivena tajna sviju predmeta na svim svijetovima. Ti jedini znaš, kako stoji između tebe i mene. Jesam li se kada otkinuo od tebe, o to mi je žao i oprosti, blagi, pun milosti!

Nježna Majko! Pruži danas svoje milostive ruke i u ovoj me pusljednjoj uri primi pod svoje zakrilje. Uvijek si bila radošću i utjehom mog života.

Anđeoska četice! Kako li sam i vas ljubio! Srce da mi iskoči, kad bih čuo, da vas netko zaziva. Budite, nježni, mojim čuvarima u mojoj posljednjoj nevolji!

O, Bože nebeske domovine! Nek je blagoslovljeno ime tvoje za sve, što si mi udijelio, a napose za ovakav svršetak, kad me ne ostavi svijest. Opraštam svima, koji su mi zadali bol, kako si i ti oprostio razapet na križu. Tvoje božansko tijelo, koje sam danas primio, neka me prati pred tvoje božansko lice. Moja je posljednja molba, nježni Gospodine, da bdiš nadalje nad mojom duhovnom djecom.

I kako si na svom posljednjem oproštaju zapovjedio svojim dragim učenicima, da budu tebi vjerni, jednakom ljubavlju zapovjedi danas svim mojim drugovima, kako bi sa svetim početkom stigli k svetome svršetku. Nu, dopusti mi sada, da se otrgnem od sviju stvorova, koje poznam i koji su mi nepoznati; da se priklonim tamo, gdje si sam ...

Reginald je mislio, da je sada svršeno. Nije više plakao. Molitva ga umirućega smiri. Ta ovo gasne samo nevino tijelo, a sveta se duša otputila k Životu, i odmorit će se zauvijek na krilu svog Spasitelja. Ali opazi najednom, kako Slugine usne poprimaju prirodnu boju. Sve manje su crne, sve više ružičaste. Tad opet problijediše.

Ćutila su utrnula. Sluga vidi razapetog Sina u slici Serafina. Dva krila zastrla mu lice i na njima pročita: nosi bolove strpljivo; vršci drugih dvaju se zapnu do nogu i priklopiše se uz njih s riječima: primi patnju s voljom; na dvjema slobodnim krilima za let vidjela se posljednja poruka: trpi kršćanski!

— Je li tako kao ti, Gospodine? Da bude Sluga kao i Gospodar njegov?

O, najdraži, Bože, iznad svega svijeta! Dakako da ću te poslušati. Ne tužim se. Meni je dobro.

Još malo mirovaše. Tad otvori oči, pa stade gledati kao iza sna.

— Što je, druže? Želite li štogod? iznenađen se Reginald primakne, ne vjerujući sam sebi. Sluga zahvali i ustane vedar i blag. Bio je neiskazano lijep.

To je izmilila u duši posljednja ružica, otkrivši purpur u povoju. Dok razlije svu svoju ljepotu, Sluga će strpljivo čekati. Kao da je preporođen i letio bi s proljetnom ptičicom, koja ne zna za umor, nego pjeva i leti, srećna što živi.

Ništa više ne očekuje od svojih godina. Umjesto sviju blaga neka mi je jedina svijest, da može promatrati rušenje i nestajanje Prolaznosti na jednoj strani i izgrađivanje prekrasnih ljepota Duše na drugoj strani. Najplemenitije su Kristovske patnje, one, koje Otac dade Sinu i otada ih dijeli njegovim prijateljima. Svijet zove patnike siromasima i zabacuje ih. A Gospodin ih časti i daje im prvo mjesto uza se.

Ovu istinu nosi u grudima pripravan da gubi prijatelje, ali zato zadobije više milosti. Najteži ga bol dovede gotovo na smrt, da jačom snagom uskrsne u njemu Bog i Čovjek.

Još je od slabosti teturao. Svi su mu udovi klonuli. Jedva je koračao i otvarao suhe usne. Drugovi su sa strahom ulazili. Teško je vjerovati, da je oživjelo njihovo bijelo janje i opet im se smiješi toplom blagošću.

Brat Pavao donio je pošiljku za Slugu. Od koga li? Prepoznaje rukopis staroga majstora iz Konstanze. Ali težina zamotane kutijice i toliki pečati? Nije se usudio otvoriti. Prevesela slutnja, čemu se nikako nije mogao nadati, umalo da mu ne utrne svijesti. Zato sjede i zamoli Pavla, neka on vidi, što je. Ovaj učini. Kakav ponos i sreća na Reginaldu, kad se iz pošiljke rasu oko dvadeset konstantskih pfeniga! Bog htjede pobjedu pravednika, koju je krvlju zavrijedio. Pavao, zamoljen da čita i priloženo pismo, potvrdi, odakle blago u času oskudice.

»Bio sam«, piše gospodin Engelmann, »dugo vremenao u dvorcu baruna V. Razgovarali smo svakog dana o Vama. Znamo, kako je. I ovamo dođe glas o Vašoj najnovijoj patnji. Ne klonite, prijatelju! Naplatit će vam Bog svaku prolivenu suzu, jer je nedužna. To znamo svi, koji smo Vas imali prilike čuti i vidjeti, koji smo Vas nosili u skrušenom srcu, da zahvalimo Bogu za sva Vaša plemenita djela.

Pravo ste mi kazali i danas potvrđujem, da su Umjetnost i Svetost blizanice jednoga Roditelja. Haljine su im različite, ali teže k jednome krilu i tamo se sastaju. Na stijenama dvorca iskušao sam i opet: ili si Božji ili vražji, ili ti je stvaranje dobro ili zlo. Vrijedne tvorevine niču samo, samo i opet samo iz blagoslovljena duha, iz one ruke, koja se sklapa.

Zato, prijatelju, hvala i na Vašoj »Knjizi Vječne Mudrosti«. Barun se veoma zamislio i šalje Vam od

svoje imovine u znak, koliko poštuje ime Henrika Seusa, kome sam i ja zauvijek najodaniji prijatelj Engelmann«.

Zapinjalo je čitanje u grlu brata Pavla. Volio bi, da je to obavio koji od ostalih. Sluga je to znao, pa mu se toplo obrati:

— Hvala vam, dragi brate!

Vrlo jednostavne riječi. U samostanu ne prođe dan bez njih. Ali iz Henrikovih ustiju djeluju naročito, prodiru k srcu. I je li taj nježni čovjek tek na nepriliku redu? Ili je neprilika zato tu, da progledaju i ne zaborave prst Božji?

Svi šute. Osmjelio se jedini brat Adolf:

— Ne valja trčati pred rudo.

XIX.

Vidjeste li njivu, kakva je, kad je poplavi bujica rijeke? Pusta je, siva, mrtva. A kad dođe vrijeme plodova, iskazala se ljepšima, no one zaštićene oranice, daleko od obale.

Sve mu je tijelo oslabilo i tako je izmučeno, da se jedva pomiče. Ali je dopadljiva ljepota Slugina izražaja. U njemu je sva duša, koja ne zaboravlja pouke golgotskog Serafina: strpljivo, predatno i s ljubavlju valja da pati mučenik Gospodnji. Klonuo je na pragu svetosti, da na čas zaboravi bol i ustane s pomoću Gospodinove ruke. Mistik se tijesno priljubio Bogu i s njime će živjeti, iz njegovih dubina užiti i o njegovu imenu propovijedati svakome stvorenju.

Razulareni ulicom ismjehivaju Slugin »grijeh«, ali odvraćaju se od pakosnih oni, koji ga slušaju u crkvi. Brat Henrik i na propovjedaonici sja svojim dubokim umom i divnim srcem. Radi klevete polaze crkvu mnogi radoznali, da vide, kakav je taj čovjek. Vraćaju se potišteni nad vlastitim siromaštvom. Tko ga vidi i čuje, zanijemi u njemu sva zloba. Malo pomalo zažele se kršćanskih sokova, da im uljepšaju duše. Traže upravo Slugu. Zaposlen je više no ikada. Koliko se žrtvuje, ni sam ne zna. Granice njegove ljubavi odviše su daleko, a da bi ih mogao vidjeti. Kad nije u crkvi, a onda na porti vrvi od privrženih ovaca, kojima pjesnik Kristov čisti runo, ublažuje bol i miluje ih svojom dobrom rukom.

Milodarom obasipa grad svoje dominikance. Sve je to radi brata Henrika. Jedina zloglasna žena sikće i kleveće, gdje je samo slušaju. Kako li da se osveti okrutniku, koji bijednoj uskrati zaradu? Treba ga prisiliti da popusti. Poštar pripovijeda, da je za poglavara donio novaca. Neka joj dade jednu svotu, da mogne živjeti. Svi joj se izruguju i sve manje haju za njeno pripovijedanje. Neki štaviše otvoreno kažu, da je i prvo dijete podmetnula nedužnome. Odakle mogu tvrditi? To ne zna nitko, izuzevši sveca, kome se ispovjedila. Nije nipošto mislila kazati, kako je okrivila nevinoga, da je otac njenu djetetu. Ali ju je ispovjednik nekako doveo do toga, pa je najednom stala otkrivati svu istinu. Žali taj korak. Da je znala, šta je čeka, nikad ne bi pristupila k ispovjedi. Nakon toga joj se život promijenio. Čudnovati je svetac tako djelovao na nju, da se razišla sa svojim napasnikom. On je više ne gleda, a danas se u sebi potsmjehuje njenu životu. Puna

vatrena bijesa nagovori svoju drugaricu, neka pođe u samostan, a novorođenče ponese sa sobom. Ova brzo posluša. Ta ne će biti na odmet svotica, koje će se i ona domoći. Samo je potrebno, da to lukavo izvede... S djetetom na rukama uniđe u samostan i ponizno se pokloni. Vratar je nije poznavao. Ali čim je kazala, koga traži, odmah se dosjeti i sa strahom je pogledavao na dijete, koje je polagala na klupu i pokrivala maramom.

Sluga je nedaleko prolazio hodnikom s bratom Reginaldom, kad mu priđe vratar. Možda se jače trgne Reginald, nego siromašni Henrik, komę se oči napola zatvoriše. Sigurno nije očekivao ovakova pohoda.

— Znate što, brate? obrati se Reginaldu, na kome se čitala duboka žalost. Tko zna, ne djeluje li Bog i ovom kušnjom, pa ću biti srećan, što sam doživio današnji dan.

— Možda... zamišljeno će prijatelj ispratįvši ga pogledom. Već mu se mrače misli nad neprekidnim bolovima, koje i on snosi; znatno mu se pogoršavalo tjelesno stanje. Kako je i onako stao pobolijevati, još teže ga se doima svaka nepravda, tako da bi ga uznemirila i bezazlena sitničavost. Volio bi savršen sklad među drugovima, a Henrik mu je objasnio, kako je to nemoguće. Ima pravo. Jednakost je samo u trojstvenu Bogu, a koliko je ljudi, toliko i stupnjeva savršenosti. I to je dobro. Sluga drži, da je od različnosti pojedinaca velika korist, jer nedostatak jednoga ističe vrlinu drugoga i obratno. Uistinu, priznaje Reginald, i osta čekajući u hodniku, dok se vrati brat.

Sluga je za to vrijeme proživljavao na porti gorke časove. Žena, tek što ga ugleda uza se, stane mu se tužiti:

— Vjerujte, časni oče, da ni ja ne mogu ovo snositi... Nesrećna vas zmija odviše osramotila. Ali ima izlaza ... da se opere vaš čestiti obraz. Žao mi je i djeteta... Nema od čega živjeti. Zato ću ga uzeti potajice i ... vidite ... ovako...

Krvožednim očima zagleda se prema klupi, a iz njedara izvuče nož, pa se stane primicati djetetu. Je li moguće da je to Božje stvorenje? Ili lukava hoće ovim sredstvom da razoruža Slugu?

On prestravljen skoči:

— Miruj, zli satano! Ono je stvoreno na Božju sliku i otkupljeno dragocjenom krvlju Kristovom!

Otme nož i baci ga o stijenu tolikom snagom, da se prelomio. Potom se sagne do klupe i uzme dijete na svoje krilo. Smiješak malenih ustašca, pa bistri pogled dječačića morao je stišati uzbuđenost, od koje je sav drhtao. Što bi kazali ljudi, da ga sad vide sa djetetom u naručju? Nježno se nadvine nada nj, pa mu stane zvonko govoriti:

— O, jao, ti bijedno djetešce! Kako si ti doista veliko siroče. Tvoj te nevjerni otac zatajio, a krvi žedna majka bi htjela da te nestane. Ali Božja sudba dala te meni, pa sam prisiljen biti tvojim ocem. Rado ću to učiniti; ja hoću da te primim od Boga i ni od kog drugoga. Kako mi je drag on, tako ćeš i ti biti moje drago djetešce. Ah ubogo moje srdašce! Kako me milo gledaš, a ne znaš ni govoriti. Ali i ja tebe gledam ranjena srca, plačući te cjelivam i polijevam tvoje djetinje lice potokom vrućih suza...

Dijete, osjetivši tople mlazove na obrazima, poče glasno plakati, te sad plakahu zajedno. Onda će opet Sluga, privinuvši ga na srce:

— Šuti, moja srećo. Da ubiju tebe zato, što nijesi moje dijete i jer sam te gorko zadobio? Ah, moje lijepo, drago, nježno nevinašce! Pogledaj i ne plači. Ja ti ne ću učiniti ništa na žao i dok mi je svagdanjeg zalogaja, dijelit ću ga s tobom na slavu Bogu. Strpljivo ću snositi sve, što god mi se radi toga dogodi.

Čuvši ovo plačno milovanje, žena se potrese i poče u sav glas jaukati. Ali za njeno ganuće slabo je mario Sluga. Zna, da su opasne ruke ovakove žene i mogle bi dijete za vazda unesrećiti.

— Majci će djeteta odlanuti, kad ne imadne brige s djetetom. Hranu i odjeću davat ću za to siroče, ali predaćete ga u druge ruke.

Žena se pokunjena udalji. Ali se ne utaži bijes one zloglasnice. Hoće li još klevetati? O da! Ali svejedno je. Sluga se ne plaši.

Mirno ispripovijeda Reginaldu, kud će jedan dio od barunova dara. Ovaj pozorno sasluša:

— Onda će tek jezici da sipljul No neka! Valja se ogledati za čestitom ženom, koja će voditi brigu nad tim crvićem. Dopustite, brate, da se ja pobrinem.

Sluga mu toplo stisne desnicu. Razumio je, da ga vjerni prijatelj želi zaštititi. A, kako mu bijaše zahvalan.

— Vidite, dragi, kako li je dobro, što me pljusnula ova teška patnja. Biće opskrbljeno ubogo djetešce.

Koliko li je dana duša pjevala Bogu pjesmu molitve i zahvalnosti! Dvostrukim marom bdio je nad napretkom Božjega hrama i njegovih pastira.

Tad se ulicom šaputalo:

— Plaća za odgoj svog sina. Udovica ga sigurno ne hrani iz svog džepa.

— Ali je ona jedna od veoma čestitih, a ne ćemo valjda vjerovati klevetama bludnice, to više, što je i kod prvoga djeteta osramotila obraz ni krivu ni dužnu.

— Sigurno. Red se uostalom brine za mnoge siromahe, pa zašto ne bi i za dijete, koje bi moglo poći istim putem kao i raspuštena majka.

— Pravo kažete. Ne bi se ni otac Reginald miješao u prljave stvari. Prečestit je to čovjek. Milota ga je slušati s propovjedaonice.

Pomalo se bura stiša na istome mjestu, gdje se zavitlala. Uvijek se nađe netko, da ušutka zavedene. Grad se sve više privikava nauci dominikanskih učitelja.

Zaglavak.

Minu od tada nekoliko tjedana. U Tössu se zauvijek sklopiše oči sestre Elizabete. U njenoj praznoj ćeliji osta hrpa ispisanih pergamena, osta rukovet krvavih ruža, posvećenih onome raspelu, kome je upravila svoj posljednji pogled. Ugasla je tiho, s osmijehom sreće na usnama. Oni bolovi, koje je proživljavala pišući život lijepe Duše, ispirali su kršćanske dragulje i njene ličnosti, te se uzdigle gotovo do istih visina, za kojima je vapio njen ispovjednik.

Zürich šalje cvijeće ... cvjetiću Tössa, oplakuje svoju toplu umjetnicu na peru. Sva okolina tužno

upire oči na vrhunac, gdje mlado zelenilo ulazi u maj, a njihov anđeo u grob.

Sluga, saznavši za njenu smrt, sklopi ruke i u mislima blagoslovi nevino tijelo, sa svim svojim bićem zahvaljujući Bogu, što ju je mladu oslobodio sviju zemaljskih tegoba i prelijepu dušu privio na svoje blago srce. Ovdje će se utažiti žeđ, koju je vazda izgarao. Saznaće ono, za čim je težila, a u dolini je to nemoguće dokučiti. Dani života vječno su traženje, vječno uzdizanje. Tu nema odmora. Nikad ne možemo stati i reći: dosta je, imam sve. Jer je sve samo u Jednome, u Bogu.

Sluga više ne će pripovijedati o svome životu. Ne bi ni imao što da kaže. Nema više onih jada, od kojih je gubio svijest, a obijesnu svjetinu zabavljaše. Sve se stišalo.

Hodočasnik je obišao sva najteža mjesta. Duša je prošla svoje razapinjanje i u njenu se dubinu otisnuo lik Pobjednika trnove krune.

Minu otada nekoliko godina. Vraćaju se oci u staru Konstanzu.

Grad ih radosno pozdravlja i hrli pred vrata crkve, s kojih skidoše pečate i oba krila širom otvoriše. Opet čeka povorka raskajanih duša melem utjehe i naginje uho čistim usnama blagoga Henrika. Opet usplamsa crven plamečak pred kipom, gdje je mlad pjesnik davno pjevao svoje nježne pjesmice. Freske su Otaca lijepe i zamišljeno paze, što se to odigrava na podnožju.

Slugu Gospodinova jedva da prepoznaš. Možda je otpornija nježna trstika, kojom vitla vjetar negdje na obali Rajne. Možda je žarča blijeda zvijezda od

fizionomije patnika. Ali nema nigdje tako tanane strune, da drhtne zvučno, čim ju dotakne disaj božanske blizine.

Bila je badnja noć. Snijeg je već posuo sav kraj i ponovo se rasipale bijele zvijezdice. Prošao je dvorištem i zaputio se u crkvu, da tamo, do jaslica zapjeva pjesmu svojoj Ljubavi:

— O, sjećaš se Dijete, koliko sam žudio za Tvojim vjenčićem? Mišljah jadan, da ćeš mi ga brzo pokloniti. Al potraja dugo, dok me nisi okitio njime. No sad je u mojim grudima. Spase moj i svega svijeta! Neka je blagoslovljeno Ime Tvoje.

Nosite ga nježne pahuljice svim krajevima i kažite ubogoj kolibi: »Rodio se Spasitelj, Krist!« Neka se vesele siromasi!

Pokucajte na prozore bogatih palača i kažite pospanima od preobilja: »Bdijte, jer dolazi Kralj!« Nek se preobuku dostojno!

O sve ptičice male, danas cvrkućite, danas posjedajte na slamnati krov staje, u kojoj do pitomih životinjica leži Bog! Majka mu cjeliva ručice, a sveti Radnik skrbi za hranu za oboje. Zlatna zvijezda dovede mudrace i kolo pastira s dalekih proplanaka. Čujte, čujte puci zemlje, kakva je radost u tom domu! Otvorimo vrata teškog grijeha, pođimo k Spasenju, da se poklonimo. Umjesto zlata nek mu je naša ljubav, umjesto tamjana naša beskrajna hvala, umjesto pomasti naš kršćanski život.

O slatki Spase sviju nevoljnika! U njihovo ime dolazim pred Tvoju sirotnu kolijevčicu. Rasplači se, Dijete, ne bi li te čula zemlja i spoznala tvoj dolazak. Daj mi, da me prožme bijeda svega svijeta i da dođem pred tebe, da izmolim tvoj blagi oproštaj,

tvoju božansku utjehu i »mir svima, koji su dobre volje«. Zbori Jedinče od današnjeg dana, kad se rodi, pa do posljednjeg nam časa, da s tobom nanovo rođeni, s tobom živimo, ugasnemo i uskrsnemo u dan suda. Neka blagosivlju ime tvoje svi stvorovi od neba do zemlje i za badnje noći zasjaju svi planeti na dalekom svodu. Nek zvijezda šapće zvijezdi, nek ptičica cvrkuće ptičici, nek zagrli čovjek čovjeka: »Siđe nam Spasenje«.

Tako je klečao bdijući noć, dok još crkva bijaše prazna. Ranim jutrom, prije no započe Božja služba, prilazila je bijela četa skrušenih pastira pred oltar, da se krotko baci na tlo i predana svome poglavaru usplamti žarkom ljubavi prema Visini.

Rijetko su venije tako slatke kao u to vrijeme, kad spoznaše, tko im je drug. Je li zato srećan i Sluga? Srećan je, ali ne zato. Nitko mu više ne može raniti duše, kojoj su svi jednako dragi. Cio je svijet njegov, jer ljubav Sina Čovječjega ne razlikuje jedno stvorenje od drugoga, nego svakome dijeli svu dobrotu.

I minuše stoljeća.

U Tössu danas buči tvornica lokomotiva, a Henriku Seuse nema groba. Osta svijetu život njegovih patnja i »Knjiga Vječne Mudrosti«.

A kamo zemaljski napredak čovječanstva ne dopire, nepromijenjeno osta lice Boga i njegovih heroja.